

SAMUELIS L. B. de PUFENDORF

DE

STATU IMPERII GERMANICI

LIBER UNUS.

IN USUM REGIÆ BEROLINENSIS ACADEMIÆ

CUM PRÆFATIONE

in lucem editus

Cura

JACOBI PAULI GUNDLINGI

In Regia Berolinensi Academia Juris Publici ac Historiarum P.P.

EDITIO POSTHUMA.

Coloniæ ad Spream,

Sumptibus JOHANNIS ANDREÆ RÜDIGERI.

Anno MDCCVI.

ILLUSTRISSIMO ATQVE EXCELLENTISSIMO

DOMINO,

DOMINO MARQUARDO LUDOVICO de PRINZ,

SACRÆ REGIÆ MAJESTATIS BORUSSIÆ MINISTRO STATUS INTIMO, SUPREMO RERUM FEUDALIUM DIRECTORI, SUMMO REGII PALATII MAGISTRO, COMITATUS RUPPINENSIS PRÆFECTO: NEC NON ORDINIS BORUSSICI AQUILÆ NIGRÆ ET MOSCOVITICI DIVI ANDREÆ EQUITI,

DOMINO MEO GRATIOSISSIMO.

ILLUSTRISSIME ATQUE EXCELLENTISSIME

DOMINE,

DOMINE LONGE BENIGNISSIME.

NOn diu mihi deliberandum fuit, quem PATRONUM atque PROTECTOREM egregio Celeberrimi ingenii, cum mortales inter adhuc

huc esset, fœtui, FAMIGERATISSIMI PUFENDORFFII Libello De STATU IMPERII GERMANICI, studerem, quo par sit cultu ac veneratione conciliare. Tuæ Dextræ, ILLUSTRISSIME DOMINE, preces meæ demississimæ illum nunc sustinent & offerre, atque commendare, quæ sufficere ei adversus ingentem invidorum manum facile poterit. Dabis hoc, GRATIOSISSIME DOMINE, Autoris famæ ac meritis,

ut Tuo in Sinu Liber hic lucem, ſplendoremque uberiorem nanciſcatur, & ibi receptus Benignisſime in admiratione ac deliciis omnium habeatur. Faciet ſic Inclyta Virtus Tua ſuum opus, & qui de viventium Populorum Noſtrorum ſalute, deque Imperii Borusſici Gloria ac Ornamentis mille modis optime mereris, non poteris Mortuo illud Beneficium denegare, quo in ipſo ſepulchri ſqualore non recreari tantum videtur, ſed Gratiam

ac

ac Decus, Fulgoremque adipiſci. Ita qui olim Eruditorum PRINCEPS erat, illumque Tibi PRINCIPATUM cum conſenſu Orbis reliquit, eludet mortalitatem, ac injuriam temporum vincet PRINCIPE VINDICE TANTO AC ASSERTORE, quamq; TIBI Gratiam nec Ille, nec ego, EXCELLENTISSIME DOMINE, referre poteſt, omnes, qui nunc Studiis ac Sapientiæ favent, & nunc & olim rependent. Vale ILLUSTRISSIME DOMINE,

MINE, & Gloriæ ac Felicitatis tantum quotidie collige, quantum Romano Imperio ſalutis tribuere curis nobilisſimis asſidue pertendis, & inter Florentisſimam Fortunam, Vigoremque animi tanti ac Corporis quam diutisſime decurras.

TUÆ ILLUSTRISSIMÆ EXCELLENTIÆ

humillimus Servus

JOH. ANDREAS RÜDIGER.

JACOBUS PAULUS GUNDLINGIUS,

Juris Publici ac Hiſtoriarum Prof. Publ. in Regia Berolinenſi Academia,

Lectori Benevolo

S. P.

NOn defuerunt a placido ex hac vita diſceſſu, Illuſtris Viri *Samuelis Liberi Baronis a Puſendorff*, clarisſimi in Republica Literaria Viri, qui ſummo expetiverunt deſiderio ut nobilisſimus Illuſtris *Puſendorffii* liber, de Statu Imperii Germanici, multo abhinc tempore ſub perſonato nomine Severini de Monzambano Veronenſis in lucem editus, ipſa manu Illuſtris Viri reviſus, atque deſcriptus in

lucem ederetur, maxime cum Illuſtris *Pufendorffius* ante obitum præceperit, ut liber ſine perſona in lucem prodiret. Equidem non defuerunt gravisſimæ moræ, quæ id ipſum inſtitutum in tempus extraxerunt, donec tandem Illuſtris vidua, multis precibus efflagitata, edendi libri negotium Amicis nonnullis commiſerit. Hoc tamen ſciri, publice expedit, quodque reticeri a me non debet, vix unquam librum in Germania prodiiſſe, qui tot hominum animos, ac ſummos florentisſimosque in Republica viros commoverit, maxime poſtquam Illuſtri Auctori ex re videbatur, ſub Itali ac Romano-Catholici Perſona ſeu Larva incedere, ac Lælio, ſuo fratri, quem fingebat, veram Germaniæ faciem depingere ſecum conſtituit. Vix in lucem a Vlaquio Hagæ Comitum emiſſus erat, ſtatim

ſuos

ſuos fautores cenſoresque nactus eſt Liber, qui tam libere de Statu Imperii Germanici, de Capite, ejusque membris agebat, ac multa exponebat, quæ altius penetrabant, aut quæ aliis aliter videbantur. Suboluit ſtatim omnibus fere Rerum Germanicarum peritis, neutiquam hæc ab Homine Italo, rerum alias parum extranearum curioſo, eſſe conſignata, maxime cum tam multa ſeſe offenderent, quæ non omnibus tam facile ſubvenire poſſunt. Mirabantur Rerum Germanicarum periti ingens in dignoſcendis rebus judicium, amœnum ingenium, quo Autor involutisſimis ac obſcurisſimis Rebus perſonam deducebat. Non defuerunt tamen multi in Germania Viri, maxime in Principum aulis, quæ interdum petebantur, qui quam maxime

Illuſtris Autoris libertatem ſeu licentiam, uti vocabant, deteſtabantur, maxime quum viderent, Epiſcopos, & Clericos, & ipſam Curiam Romanam hoc libro poſſe concitari. Delatus hic ipſe Liber ad Divum Leopoldum Imperatorem, ſimulque Illuſtrisſimus Liber Baro Boyneburgius, Vir rerum, abs ſe geſtarum, gloria æterna memoria dignisſimus, ac ſi ipſe, adjutus forſan ope Clarisſimi Conringii, hunc librum conſcripſiſſet. Male hoc habuit Illuſtrem Boyneburgium, ceu literæ ad Bœclerum Argentinenſem teſtantur, quarumque ſummam Kulpiſius produxit. Conqueritur, ſe labe aliena pati, maxime quod ipſius ſit facta mentio, ac eo tempore, quo ſequiore uſus fortuna. Ignorabant tamen omnes, qui librum legebant, verum

illius

illius Autorem, qui tamen ſe conjecturis aliquid aſſequi poſſe putabant, Boyneburgium vel Hermannum Conringium ſcriptis publicis etiam Clarisſimum Autorem credebant. Aliis aliter viſum, qui Eliam Pufendorffium, qui Regis Sveciæ Miniſter Status erat, Autorem Libri fecerunt, qui Fratri ſuo noſtro Samueli tela ſubminiſtraverit, quæ ipſa noſter devibrare debuiſſet Autor. Tandem tamen Vincentius Placcius, & Johannes Dekherus rem omnem divinati ſunt; qui Samuelem Pufendorffium verum Autorem oſtendebant, qui eo tempore in Academia Heidelbergenſi Juris Naturalis & Gentium Profeſſorem agebat, ac poſtea in Sveciam obeundæ eidem Profesſioni in Academia Londinenſi erat evocatus, ac poſtea Holmiæ

Cor

Consiliarius & Historiographus Regis Sveciæ, rerum suarum, quæ ipsi concreditæ erant, satagebat. Nec adeo delitescere voluit Illustris Pufendorffius, cum in Svecia ageret, ac haut pauci in Germania invenirentur, qui contra Monzambanum, ut ajebant, fremebant. Provolarunt statim in Autorem Martinus Schookius, Oldenburgerus, Præsekius, Senator Ratisbonensis, & Carolus Scharefchmidus, qui omnes sibi quid excogitabant, quæ Autori possent reponi. Omnes fere, qui litem inibant, spargebant nimiam inesse Autori de morbis Imperii judicandi libertatem, nec erubescebant, qui scribebant; exuisse Autorem omnem in Patriam amorem: morem neutiquam laudabilem describendi Rempublicam, quo ipse Status

igno-

ignominiæ exponatur, Respublica confundatur, & exteris deridenda proſtituatur. Noluiſſem hæc Kulpiſio probari & excidiſſe, cum de Germania noſtra nondum actum ſit, licet Illuſtris Autor Germaniam, Statumque ejus Publicum, uti tum eum deprehendebat, conſignaverit. Nolim putare, multum effeciſſe librorum prohibitorum cenſuram, quæ facem ſaltim iis, quæ prohibentur, præferre aſſolet. Nec laudandus eſt nefandus ille mos & rigor, qui tyrannidem redolet. Neutiquam movetunt ſua debilitate expirantia rerum argumenta, Illuſtris Autoris animum, ut ipſe in hac conditione profitetur, certisſime cum fuerit perſvaſus, ab antiquo Imperio noſtram compagem, cujus caput Rex vel Imperator eſt, ex Ducatibus illis &

Feu-

Feudis coaluiſſe ac ſuetum in ea curſum; Nexui Feudali ſeu Imperii retinuiſſe, cum nihil in Imperio ſit, quod ſub Ducatibus illis olim non fuerit comprehenſum. Sed frememebant haud pauci, qui rerum Germanicarum erant ignari, acſi de Germania actum foret, ſi ſtatus Feudalis vel etiam irregularis in Germania Reſpublica haberetur. Hi inquam in immenſum ſibi placuerunt, qui ex antiquorum Philoſophorum Regulis tres illas adeo decantatas Imperii formulas, omnes Imperii ſtatus dimetiebantur. Urebant hæ adeo Schareſchmidi animum, ut Diſſertatione aliqua habita, de Republica monſtroſa, falſa multa, ne quidem Autori cogitata impingeret. Sed apparuit exinde Rolettus, nam ſub hac perſona Pufendorffius incedebat,

debat, qui nebulas illas uno ictu dispellebat. Ne autem alii, qui infelici ſuo ingenii partu aliis graves eſſe ſolent, haberent, de quo ſibi glorientur, ipſe Pufendorffius de Republica irregulari Diſſertationem edidit, qua ea, quæ dubia aliis videbantur, explicabat, ac objecta refutabat. Servavit poſtea liber honorem dignitatemque, illuſtratusque a Clarisſimis in Re literaria Viris, Ulrico Obrechto & Chriſtiano Thomaſio, quorum hic Kulpiſio, ubi is iniquior Autori viſus eſt, reſpondit. Nec amplius erunt, qui de Autore poterunt conqueri; ea enim, quæ durius nonnullis poſita videbantur, ipſe emollivit, quæ dubia videbantur, firmabat, ac nomen apponere tandem ſuum neutiquam dubitavit, ac poſt ſua fata tandem publici juris fieri

præ-

præcepit. Habes heic, Lector Benevole, quod Beatissimis Viri manibus præstare potui, qui cura quam maxime eo intendi, ut curatius in usum Academiæ Regiæ Berolinensis prodiret liber, quem notis ex ipsis historiarum fontibus & Imperii Legibus explicare ac illustrare aggressus sum, quo facile patebit, Illustrem hunc nostrum Autorem omnia ex Historiarum Monumentis & publicis Legibus hausisse, nec quicquam ex suo ingenio addidisse, quod illi quam maxime negare visi sunt, qui calamum quondam in Autoris librum strinxerunt. Cum igitur mihi propositum sit, has notas, quas adornavi, publici juris facere, ita & tunc demonstrandum erit, quanta libro insint rerum momenta, quæ alii aliter vel intacta reliquerunt.

Vale & Salve.

LECTORI BENEVOLO SALUTEM.

Xuit jam larvam hic Libellus, poſtquam odia mortalium Autori rebus humanis xemto non amplius metuuntur. onſcriptus hic fuit impellente inignatione præreptæ ab altero proſſionis, quam ſibi deberi crediderat autor. Editionem præceſſit cenura & adprobatio Principis, cui is unc inſerviebat; cujus ſenſa & afectus hinc inde exprimuntur. Nec uvenilis audacia ſatis perpendit, uam periculoſum ſit privato

magnates vellicare. Placuit post autori maturioribus annis libellum recognoscere, alieno instinctu aut improvide posita expungere tum hinc inde paucis verbis elidere, quæ ab aliis objecta fuerant. Quæ super religione sub finem libelli adjecta fuerant, omittere visum, quod id argumentum aliis scriptis latius ac solidius ab eodem post deductum sit. Præcipuus autem scopus fuit circa formam Reipublicæ Germanicæ disquirere; quam irregularem esse eo facilius quisque agnoscet, quo, penitius qua ratione vasta isthæc machina gubernatur, perspexerit. Cæterum eam ob causam autor ab initio fictitium nomen libello præscripsit, quod censura Palatina eum quidem in se probaret, ut tamen alibi eum imprimi suaderet. Igitur

is

is ad fratrem autoris Esaiam à Pufendorf, tum negotia Regni Sueciæ in aula Gallica tractantem, transmissus est. Qui cum eundem typographo cuidam imprimendum dedisset, corrector ad verba §. 3. posita, *ineptus quorundam Gallorum fastus* hæserat, atque effecerat, ut is censuræ Mezeræi historici notissimi subjiceretur. Qui cum probare non auderet libellum Lutetiæ imprimi, mox Adrianus Vlacquius Hagæ nullo scrupulo publicavit. Operæ pretium autem est, Mezeræi judicium heic subnectere.

Lettre de Monſieur Mezerai touchant le Manuſcript de Statu Imperii Germanici, écrite à un Marchand Libraire de Paris.

MONSIEUR,

J'Ay leu le manuſcript latin que vous m'avez envoyé, de l'Etat preſent de l'Empire d'Allemagne. C'eſt une piece de politique, non pas hiſtorique, comme je le penſois. L'Autheur eſt un homme de grande reflexion, qui poſſede bien ſon ſujet, & qui va fort avant. Le livre merite bien d'être imprimé, mais pour moi

je n'oſerois en donner de billet: premierement parce qu'il y a quelque petit endroit, qui choque la France, & vous ſçavez, que le temps eſt fort delicat. Secondement parce que les preſtres & moines y ſont mal traités. Et c'eſt fort bien fait; mais ils s'en prendroient à moi, & me damneroient en ce monde; car pour l'autre je ne les y crains pas, & ſi nous y comparoiſſions teſte à teſte, je leur y ferois leur procés plûtôt, qu'ils ne me feroient le mien. Qu'y a-il donc à faire la deſſus? C'eſt d'adoucir ce qu'il y a de choquant contre la France, & que quelqu'un de ces Meſſieurs demande le privilege, ou le faſſe demander par quelque perſonne, qui ne ſçait point latin, ou du moins de profeſſion des lettres, afin que Mr. le Chancelier

ne lui reproche pas qu'il a fait imptimer un livre, ou il y auroit à redire. C'est l'advis que je vous donne, & je vous advertis aussi, qu'il seroit beaucoup meilleur en françois qu'en latin. Car nôtre langue est plus diserte en ces raisonnements, que n'est pas la latine, à moins qu'elle ne soit tres elegante. Je vous ai dit, que si on le desire, je vous fournirai un bon traducteur, vous le direz à ces Messieurs. Je suis, &c. Ce 19. d'Aoust. 1666.

SAMUELIS L. B. de PUFENDORF

DE STATU IMPERII GERMANICI.

LIBER UNUS.

CAPUT I.

De Origine Imperii Germanici.

GErmania Magna quondam ad meridiem Danubio, ad occasum Rheno finiebatur. Sarmatiam versus iidem fere, qui hodie termini videntur fuisse: reliqua Oceanus ambibat. Sic ut sub isto vocabulo tunc quoque veniret Dania, Norwegia, & Suedia usque ad sinum Bodnicum; quas partes plerique antiquorum Scandiæ aut Scandinaviæ

 nomi-

nomine complectuntur. Quod adhuc in provincia Scania superest, quæ è continente adventantibus prima occurrit, eoque cum ab exteris primum frequentata fuerit, vocabulum id in totam peninsulam diffudisse videtur. Sed quæ trans istum sinum sita sunt, antiquæ Germaniæ parum recte accenseri crediderim. Nam modernos Finnos linguæ geniique diversitas separatam penitus à Suedis, aliisque Germanicis, Gothicisvé populis nationem arguit. Ad quos ipsos tamen illa, quæ *Tacitus de moribus Germanorum tradit*, haut quidquam pertinere, sed ad Lappones, videntur, quorum hodieque par fere vivendi ratio. Veros autem Finnos sub Æstyis latere probabile est. Neque vero mirum, *Tacitum* circa remotissimas illas gentes parum distincte tradidisse; quarum vix tenuis fama ad ipsum erat perlapsa. Enim vero hodie partes illæ septentrionales seorsim regnantur. Igitur ex illo latere Germania Mari Baltico terminatur; & magnam Cherso-

nesi

nesi Cimbricæ partem sibi Dania vindicat. Sed ista velut in compensationem ultra Danubium ad Italiam usque, & Illyricum fines protulit: ac trans Rhenum non exiguus tractus, quondam ad Galliam Belgicam spectans, eidem adcrevit; cujus tamen insignem partem nostra memoria Galli iterum suo Regno junxere.

§. 2. Tam vastum terrarum spatium complures quondam populi insedere, numero inprimis & robore virorum validissimi. Quorum singuli tamen fere suam sibi seorsim civitatem constituebant, à reliquis distinctam, nisi qua linguæ morumque similitudo, communisque origo jungebat. Et plerique quidem populari regimine gaudebant. Nonnullis Reges erant, sed fere suadendi magis autoritate, quam jubendi potestate. Neque enim isthæc natio unquam totam servitutem potuit pati. Igitur antiqua illa Germania nunquam unum Imperium constituit. Id quod commune habuit cum Italia, Hispania,

Gallia, Britannia, & Græcia, antequam istæ à Romanis subigerentur; ne de aliis partibus orbis terrarum dicamus. Qui status ex primæva illa civitatum origine, qua segreges familiæ paulatim in unum corpus coaluere, magis expressa retinebat vestigia. Verum utut antiquis illis eximia quadam libertatis specie talis autonomia cumprimis blandiretur: tamen tantam multitudinem Rerumpubl. frequentissimis inter se bellis collidi necessum erat. Et vel ideo exterorum invasionibus opportunæ reddebantur validissimæ cætera gentes, quod uno imperio vires ipsarum non connecterentur. Imo ne fœderibus quidem pleræque sat mature se contra commune periculum muniebant; sed tunc demum concordiæ bona sentiebant, postquam dum singulæ pugnarant, universæ victas sese compererunt.

§. 3. Ab isto statu ut discederet Germania, primi causam præbuere Franci. Quæ natio ad Germanos, an ad Gallos primam referat originem, non ita

in

in expedito eſt. Nam utut concederemus, quidquid populorum Græcis quondam ſub communi Celtarum vocabulo fuit comprehenſum, puta Illyrios, Germanos, Gallos, Hiſpanos, & Britannos, ex uno velut fonte promanaſſe; quin tamen iſti deinceps moribus & linguis inſigniter diſcreparint, nemo antiquitatis peritus inficias iverit. Occaſionem diſceptationi dedit ineptus quorundam Gallorum faſtus, qui obliti, non paucos quondam Galliæ populos ultro circa originem Germanicam fuiſſe ambitioſos, Germanos Francorum generis autores agnoſcere faſtidivere. Iſti ergo contenderunt è Gallia magnam hominum multitudinem ſeſe quondam trans Rhenum in Germaniam effudiſſe, tractumque circa Mœnum fluvium ad ſylvam uſque Hercyniam inſediſſe. Eam poſtea, transmiſſo aut occupato, quod ad dextram Rheni ripam ad ejus divergium jacet, id flumen transgreſſam, antiquæ ſedes patriæ poſtliminio velut recuperaſſe. Partem tamen

tamen circa Mœnum hæsisse, circumjectæque regioni de se nomen indidisse. Pro ea opinione firmanda testis excitatur *Livius* l. V. c. 34. *Cæsar de Bello Gallico* l. VI. *Tacitus de Moribus Germanorum* c. 28.

§. 4. Hisce tamen non absurde reponere possunt Germani, scriptorum Romanorum autoritatem non esse omni exceptione majorem; quippe qui adseveratione sat languida de rebus longissime à sua memoria remotis tradidere, & quidem circa populum exterum, cujus antiquitates nullis literarum monumentis, conservabantur. Neque vero simile videri, cum Trebocci, Nemetes, Vangiones, Treviri, aliique Rheno propiores populi originem Germanicam jactaverint, oram hisce fere oppositam à Gallico fuisse populo occupatam. Et ut maxime detur, Francos ab initio fuisse coloniam Gallorum: tamen qui per secula circiter octo in solo Germanico habitaverint, linguamque & mores à reliquis Gallis discrepantes, sed Ger-

Germanis congruenter induerint, inter Germanos deinceps censendos manifestum est, saltem hactenus, ut posteris ipsorum causa non sit, quare Germanica stirpe erubescant. Id constat, ante seculum à Christo nato tertium vix ullam in historiis Francorum fieri mentionem. Unde probabilissima sententia est, circa tertium seculum plures Germaniæ populos, inter Rhenum & Albim sitos, id vocabuli sibi imposuisse, ostentando eximio tuendæ libertatis studio, adversus Romanos, è Galliis subinde Germaniæ quoque jugum intentantes. Nam Francus Teutonica lingua liberum hominem notat. Etsi alii pressius prima regni Francici incunabula apud Sicambros, & alios circa populos ad Isalam investiganda censeant. Adducuntur quoque testimonia Francisci I. & Henrici II. Regum Galliæ, qui in literis ad Ordines Germaniæ è stirpe Germanica genus se profitentur ducere. Etsi sola isthæc testimonia rem non conficiunt, cum cordatioribus

tioribus non difficulter ſuboleat, quo fine ejuſmodi exoletæ cognationes quandoque jactentur.

§. 5. Iſti igitur Franci in Ubiis, ut vulgo traditur, Rhenum transgreſſi maxima Galliarum parte ſubacta nobiliſſimum Franciæ Regnum condidere. Cujus Reges è prima ſtirpe, quæ Merovingica adpellari ſolet, flexo velut victoriarum curſu, Rhenoque iterum ſuperato, Alemanniam, & quicquid fere terrarum inter Mœnum & Danubium retro in Thuringos extenditur, ſubegerunt. Verum longe lateque Francicum Imperium per Germaniam extendit Carolus Magnus, victis cumprimis Saxonibus, & Taſſilone Bavariæ Rege. Sic ut iſte ditione complecteretur non ſolum pleraque Germanicis populis inſeſſa, ſed & quæ verſus Mare Balticum & Poloniam ad Viſtulam uſque Slavi tunc obtinebant. Nam & hos Carolo tributarios factos, aut ſaltem ejus majeſtatem comiter coluiſſe hiſtoriæ teſtantur.

§. 6.

§. 6. Hunc Carolum suæ nationi vindicare Germani plerique anxie satagunt, quippe editum in lucem Ingelhemii oppido prope Moguntiam, jam in ditione Electoris Palatini. Imo in antiquo instrumento Abbatiæ Fuldensis terra circa fluvium Unstrut, i. e. Thuringia vocatur terra conceptionis ipsius. Eundem quoque lingua Teutonica usum evincunt nomina mensium, quæ ab ipsa posita creduntur. Enim vero in contrarium adferri potest, quod Franci sedem regni sui in Gallia statuerint, quam tunc Rhenus adhuc à Germania dirimebat; quo regno Caroli pater Pipinus potitus est, ejusdemque majores in eodem summis honoribus functi sunt. Partes autem Germaniæ Cisrhenanæ, quæ tunc ad regnum Francorum pertinebant, accessorii duntaxat instar habebant velut provinciæ bello subactæ. Illius porro nationis quisque censetur, cujus pater ipsius est, & ubi sedem fortunarum à patre majoribusque traditam obtinet. Solus nativitatis locus

diverſæ à paterna nationi aliquem hautquidquam inſerit ; quanquam ſi Rhenum limitem ponamus, Ingelheimium in Gallia ſitum eſt. Neque Germania Cisrhenana ſub Franciæ vocabulo venit, niſi poſtquam ea ſub Carolo Francorum regno fuit adjuncta. Nam inprimis, ubi ipſius poſteri avitum regnum diviſiſſent, ab autoribus frequentari incipit diſtinctio inter Franciam Latinam ſeu Occidentalem, & Teutonicam ſive Orientalem ; quæ ipſa eſt Germania magna ſeu Cisrhenana. Etſi poſt Ottonum tempora ea Germaniæ adpellatio paulatim videatur exoleviſſe. Dubium, quod è Caroli lingua movetur, commodiſſime hoc modo expediri poteſt. Galli Romano jugo ſubjecti paulatim dominantium quoque linguam adſcivere, ſic ut demum vix ulla antiqui Celtici Sermonis ſuperaverint veſtigia. Francos porro in Gallias ingreſſos Teutonicam ſuam linguam non ſtatim oblitos extra dubium eſt. Sed nec iidem antiquos Gallos internecione deleverunt, aut ſedibus

dibus ejecerunt, ſed Imperium duntaxat in eoſdem ſibi aſſeruerunt. Exinde tamen contigit, ut qui Francici eſſent ſanguinis, in republica eminerent; antiqui Galli tanquam victi deterioris conditionis eſſent. Quem admodum autem, quando duo flumina diverſi coloris confluunt, utrumque aliquandiu ſuum colorem, quem communi alveo intulit, ſervat, donec tandem majus in minori ſuum paulatim perdat: ita ab initio aliquandiu retinuerunt ſuam linguam Galli, ſuam item Franci, donec ſucceſſu temporis ex utraque mixta cinnus velut quidam emerſit, in quo tamen Latina plurimum prædominaretur. Cujus rei ratio facile inveſtigari poteſt. Nam ſine dubio multitudine excedebant Francos Galli; & longe difficilius hiſce erat addiſcere linguam Teutonicam, quam illis Latinam. Inde etiam apud antiquiſſimos rerum Francicarum ſcriptores vulgaris lingua Latina ruſtica audit, quod nobiliores Teutonicam adhuc lin-

guam retinerent, cum ruſtici & reliqua antiquorum Gallorum plebs nil niſi Latinum ſonare ſermonem noſſent. Sic hodieque deprehendimus in Livonia & Curlandia, ubi per Germanos antiqui incolæ ad conditionem ruſticorum redacti ſunt, omnes fere nobiles oppidanosque callere linguam ruſticanam; Ruſticorum contra vix decimum quemque voculam Germanicam intelligere. Ergo Carolus potuit noſſe linguam Teutonicam, tum quia illa inter Francicæ ſtirpis homines nondum uſurpari deſierat; tum quia magnam Germaniæ partem & antea Franci, & ipſe univerſam imperio complexus erat. Nec vero rudi illo ſeculo cum Germanis converſari licebat, ni vernacula ipſis lingua ſermocinari noſſes. Cavendum & tamen ne diverſæ heic quæſtiones confundantur. Si enim quæratur, ad Gallos, an ad Germanos Carolus primam ſtirpis ſuæ originem referat; ſine dubio reſpondendum erit, quod non ſit ſtirpis Gallicæ, ſed Germanicæ ſeu Francicæ.

Verum

Verum ſi quæratur, qua patria idem cenſeri debeat, Gallia non Germania ipſi aſſignanda erit, adeoque hoc intuitu non Germanus, ſed Franco-Gallus dicetur. Sic apud homines Germanos ſi in Nobilem Livonum incidas, eumque interroges, cujas ſit? reſpondebit, ſe Livonum eſſe, non Germanum. Ubi ulterius inſtas, quali ſtirpe ſit oriundus, quod Livoniam duplex natio incolat; dicet ſe Germanum eſſe, non Lettonem.

§. 7. Cæterum Carolus hic diverſas regiones imperio ſuo complexus erat, diverſo adquiſitas titulo. Franciam obtinebat tanquam paternum regnum jure hæreditario ad ſe devolutum. Utut enim apud antiquiſſimos Francos aliqua procerum quoque, populique in Rege conſtituendo interveniſſe autoritas legatur; putaverim tamen eam magis habuiſſe inſtar ſolennis inaugurationis, obſequiique erga novum Regem conteſtationis, quam liberæ electionis. Nec temere ab ordine ſanguinis diſceſſum, niſi per factionem aut quia hæres

Sceptro penitius inhabilis judicabatur. Regno Franciæ jam antea juncta erat pars Germaniæ; reliqua á Carolo armis subacta. An quidam ultro sub ipsius imperium concesserint veneratione magnitudinis, in obscuro est. Belli quoque jure subjecit sibi regnum Longobardorum in Italia, prætextum suppeditante Pontifice Romano. Idem denique Imperator Romanorum Augustus voluntate Pontificis Populique Romani est consalutatus: per quem titulum quid acceperit, paulo post monebimus.

§. 8. Sic igitur sub Carolo Germania fuit portio regni Francorum, sat absoluto ipsorum, ut videtur, imperio subjecta. Eam in complures provincias divisam præfecti, originis plerique Franciæ, sub nomine Comitum aut Marchionum administrabant. Etsi Saxonibus amplior quædam libertatis species relicta; quippe quos Carolus, diuturno demum bello fractos, in jura populi Francici adscivit unamque velut gentem cum Francis esse jussit. Ut tamen

tamen ferocem nationem, servitiique impatientem eo melius in officio contineret, adſumti in ſubſidium ſacerdotes, qui populum religione Chriſtiana imbuerent; ſimulque ſedulo inculcarent, quantopere illis eſſent devincti, per quos viam adipiſcendæ ſalutis æternæ didiciſſent. Inde complures Epiſcopatus atque Abbatiæ per Germaniam Carolum fundatorem agnoſcunt. Eadem conditione ſub Ludovico Pio Caroli filio Germania fuit, niſi quod præfectorum illorum autoritas & potentia magis magisque adoleſcere, ſacerdotibus ſimul per indulgentiam Principum gliſcente opulentia faſtus non parum augeri cœpit.

§. 9. Verum poſtea cum Ludovici hujus filii paternum imperium inter ſe diviſiſſent, (quæ præcipua fuit cauſa convulſæ potentiæ Francicæ, proſtratæque familiæ Carolinæ:) avulſa fuit à reliquo corpore Imperii Francici Germania, & peculiarem ſibi Regem accepit Ludovicum Pii filium. Et quanquam

mox ſub Carolo Craſſo cum reliqua Francia iterum coaluit; non longo tamen, poſt tempore Arnolfo Rege ab iſta iterum avulſa eſt, ac deinceps ſuas res ſibi ſeorſim Germania habuit. Cum hacce coaluit magna Galliæ Belgicæ pars ad Rhenum vergens, Teutonicis fere populis inſeſſa, quæ à Lothario itidem Ludovici Pii filio Lotharingiæ nomen eſt ſortita; etſi hodie modica duntaxat regni Lotharii portio iſthoc vocabulo inſigniatur. Cæterum inter exitialia bella, quibus Caroli poſteri inter ſe collidebantur, non ſolum enormia ſumſit incrementa procerum Germaniæ potentia, ſed etiam ipſa ſtirps Carolina demum penitus fuit extincta, aut ſaltem regno Francorum dejecta, (nam hodieque & Comites Palatini ad Rhenum, & Duces Lotharingiæ aliique à Carolo ſtemma ſuum deducunt;) ac Germani è ſuæ nationis proceribus ſibi Reges legerunt. Ex quo tempore Germania ſeparatam rempublicam conſtituit, nec cum Francia communi imperio

perio eſt uſa. Porro quia Germanorum Reſpublica populari uſu nomine Sacri Romani Imperii ſolet denotari, operæ pretium puto erit paucis inquirere, quo modo hunc titulum primitus nacta ſit? quid per eum ipſi acceſſerit? & quo jure eundem hodie gerat? Ad quod ſolide intelligendum neceſſum erit paucis repetere, ad quam conditionem antiquum imperium Romanorum ante Carolum redactum fuerit.

§. 10. Quemadmodum igitur populus Romanus, poſtquam nobiliſſimam orbis terrarum partem jugo ſuo ſubjecerat, demum ambitione paucorum præpotentium civium in bella civilia ruerit, & exinde ſub unius dominatum pervenerit, in vulgus notum eſt. Cæterum Auguſtus Monarchiæ Romanæ conditor uti ope militum imperium quæſiverat; ita per eosdem idem ſibi ſervandum eſſe facile perſpiciebat. Inde utut circa multa imperii negotia nonnulla poteſtatis ſpecies Senatui relicta; curam tamen rei militaris ſibi ſoli

 ſepo-

sepofuit, eamque nomine Imperatorio non obscure præ se tulit. Enimvero tanquam præcipuum regni arcanum, curatissimis simulacris involvendum, & à vulgi militaris intelligentia submovendum erat, penes milites esse Imperatores solio admovere & deturbare. Quod postquam evulgatum fuit, non minus misera ipsius Imperii, quam Imperatorum conditio extitit. Illud enim frequentibus bellis intestinis debilitatum, ex libidine avari aut turbidi vulgi sæpe pessimos homines cervicibus suis imponi sensit; sæpe optimos rectores immani scelere sibi immature eripi luxit. Neque his satis firma transmittendi ad posteros suos imperii spes; & precarius semper spiritus inter venales trahendus. Ergo revera vis Imperatores constituendi erat penes milites; (id quod usu venire solet omnibus Monarchiis militaribus, seu ubi validus quispiam, isque perpetuus exercitus uno in loco alitur.) Senatus Populusque imbellia & vana nomina erant, illudendæ simplici plebe-

culæ

culæ retenta, quasi universorum ultroneus consensus imperium daret. Superstructum istud militari licentiæ regnum uti ad diuturnitatem erat ineptum; ita ejusdem ruinam insigniter maturavit Constantinus Magnus, & Theodosius: Ille fixa Byzantii sede regni, & dimotis à ripa Rheni & Danubii in Orientem legionibus validissimis: hic diviso inter filios ignavissimæ indolis Imperio, quos proditorum insuper improbitas non parum adfligebat. Exin duo pro uno regna extitere, nulli alii usui, quam ut divulsus orienti occidens barbaris eo facilius succumberet. Nec multo post Imperio Occidentis finis impositus, capta & vastata per Herulos, Gothosque Roma; quæ & antea reliquis provinciis non deteriore jure, quam quo partæ fuerant, exciderat; & nunc propriæ libertatis jacturam experiebatur, regni Gothorum accessio facta.

§. II. Post Gothorum opibus collapsis, Roma & magna Italiæ pars Imperio Græ-

Græcorum adjuncta; etsi ista ob antiqui venerationem fastigii, & quod Constantinopoleos sese matrem ferret, ad sociæ potius, aut comparis, quam subjectæ modum tractaretur. Revera tamen summum imperii penes Imperatores Græcos erat, qui id Romæ ac per alia Italiæ loca sibi parentia missis Exarchis exercebant. Sed paulatim Pontifices hujus quoque Græci imperii tædere cœperat. Causam ipsi referunt in libidinem Exarchorum, & quod nonnulli Græcorum Imperatorum in imagines sævierant; quæ tamen utilissimum judicabantur instrumentum superficiariis pietatis ritibus imbuendæ rudi plebeculæ; postquam illa fere ad capienda solidiora inhabilis & per solam animi puritatem, vitamque honeste exactam Numine posse uti propitio sacerdotibus parum quæstuosum. Fortassis etiam credebatur multum splendoris accessurum Ecclesiæ, si pedetentim seculare sibi imperium stabiliret Pontifex, penes quem alias sacræ potestatis

testatis per orbem summa erat. Et sane ferendum non videbatur, mancipio Imperatoris Græci interdum virilitate deminuto obnoxium vivere illum, quem Deus tanta cum autoritate suum in terris Vicarium statuerat, ut ipsi à negotiis Ecclesiæ deinceps otioso solis rebus civilibus invigilare vacaret; has quoque eidem delegaturus,ni constaret, sanctissimas Præsulum animas, divinarum dulcedine rerum delinitas, à profanis istis penitus abhorrere. Enimvero utut non metueretur longe remotus Græcorum Imperator, quem alias satis distinebat ingruens per orientem Saracenorum vis: terrebat tamen Longobardorum potentia, toti sine dubio Italiæ imminens, & jam ipsa Romæ suburbia afflans. Huic cum par solus Pontifex non esset, haut occurrebant, qui validius auxilium sedi Romanæ possent ferre, quam Francorum Reges. Quos ad id promtissimos reddebat favor gloriæ, illum ab aliorum injuriis vindicasse, per quem quidquid Christiano-

rum

rum animos divinæ gratiæ irrigat, velut ex inexhausto fonte dispensatur. Nec leviter de Pipino, Caroloque meritus fuerat Pontifex, dum Chilperici tonsuram adprobat. Idquod hisce quantivis esse debebat; cum alias facile conscientias ipsorum scrupulus potuisset urgere; an jure subditus in Monachum radat Principem, qui id tantum videbatur peccasse, quod ministro prævalido plus, quam regno expediebat, potentiæ indulsisset. Ac in eo cumprimis favebant Francis fata, quod tam plausibilem nanciscerentur occasionem Italiam invadendi, quæ sui desiderio semper transalpinos ussit.

§. 12. Postquam igitur Carolus per Italiam sibi subjecisset, quod antea Longobardorum fuerat, Pontifex, inquem ex præda non parum redundarat, ut gratum sese ostenderet, simul in posterum de stabili defensore sibi prospiceret, Imperatorem atque Augustum, acclamante plebe, ipsum declarat, saltem inquam primarius civis, & sacerdotum ejus

ejus urbis princeps, quos circa auſpicanda ejusmodi negotia intervenire ſolenne habetur. Per iſtum titulum quid Carolus acceperit, non ita in aperto eſt. Sane dudum deſierat Roma eſſe ſedes antiqui Imperii Romani, facta primum acceſſio regni Gothorum, inde Imperii Orientalis. Ergo non poterat à Romanis tunc in Carolum conferri, quod quondam ad Imperium occidentale pertinuerat; nam id jure belli, ceſſionibus, aut per derelictionem dudum in alienam ditionem tranſierat. Quin ipſa Roma ſui juris non erat, adeoque alteri ſe donare non poterat. Unde & Carolus illud vocabulum uſurpare dubitavit, priusquam tranſactio ſuper ea re cum Imperatoribus Græcis interceſſiſſet. Circa quam hi quidem non adeo erant difficiles, quod Francos habere amicos expediret, ne Calabria quoque ipſos exuerent, & quæ alia ipſis opportuna loca Græci tenebant. Sed & quicquid juris Carolo in urbem Romam ac circumjectas regiones

giones competebat, id non demum ex ista acclamatione partum fuerat; sed jam ante ipsi in easdem jus quæsitum erat vel jure belli vindicatis sibi, quæ Longobardi antea tenuerant, vel ultronea submissione validum sibi defensorem adsciscentium. Sic ut vix adpareat, quid solidi in Carolum tunc collatum sit, aut conferri potuerit; nisi quod Pontifex, populusque Romanus repetitum ex antiquæ Romæ statu splendidissimum Imperatoris & Augusti titulum novo Principi per adulationem, aut testandæ venerationi circumposuerit. Quale autem jus illud fuerit, quod Carolo tunc in Romanam urbem, ac circumjecta competebat in diversa abeunt scriptores, prout in Cæsarem aut Pontificem studio feruntur. Id in confesso est, à Carolo Ecclesiam, sedemvé Romanam multis terris, ac potestate aliqua in ipsam Urbem fuisse donatam. Illud ambigitur, utrum Carolus supremi jus imperii in istas sibi reservarit, solis proventibus, ac inferiore quapiam juris-

jurisdictione in Pontificem & Ecclesiam Romanam collata: an vero plenum dominium istarum rerum in Sedem Romanam contulerit, solo defensoris, protectoris, seu Advocati munere sibi retento. Circa quæ in effectu parum interesse videtur; Sane qui semel Ecclesiæ quid donarunt Principes, haut videntur aliud quid juris in hoc sibi reservasse, quam quod ad idem defendendum & conservandum pertineat. Defensoris autem & Advocati munus est, Sedem Romanam, ejusque bona contra quosvis defendere, & si quæ intrinsecæ turbæ oriantur, in dedecus aut damnum Ecclesiæ redundaturæ, autoritate sua componere. Cui vicissim incumbit, majestatem defensoris comiter colere, ac inprimis neminem ipso invito in Sede ista collocare. Unde defensoris aut Advocati jus non excedit, per pravas artes Pontificatui immissos expellere, Ecclesiæ subversionem aut dedecus insigne molientes in ordinem redigere, aut Romanos, aliosvè in Pontificem insur-

gentes compescere sumtibus in eam rem factis è ditionibus Ecclesiæ repetitis. Sed qui utique contendunt, Carolum Pontificem cum urbe Roma, bonisque ad Sedem Romanam spectantibus in subjecti loco habuisse, ac in hæc exercuisse plenam imperii vim, quæ in ferendis legibus, indicendis tributis, constituendis magistratibus, jure dicundo, aliisque similibus sese exserit; illi viderint, quomodo cum hisce donationem à Carolo factam concilient. Sane vero similius videtur, ab isto tempore Sedem Romanam peculiaris instar civitatis constituisse, neque cum Regno Francorum in unam rempubl. proprie loquendo coaluisse. Cæterum Carolus, & nonnulli ex ipsius posteris, uti Imperatoris & Augusti vocabulo sic satis sibi placuisse videntur, & ob id inter reliquos Reges haut sane repugnantes primum sibi locum asseruisse: ita, quantum mihi constat, sub stirpe Carolina regnum Francorum titulo Romani Imperii fuisse insignitum nuspiam legitur. §. 13.

§. 13. Vergente Caroli prosapia & Germani suam rempublicam à Regno Francorum disjunxere, & Italiam gravissimæ exercuerunt turbæ, dum è veterum ruina opum alii novas sibi extructum eunt. Inter istas cum Rex Germaniæ Otto I. devicto Berengario regnum sibi Italiæ subjecisset, Pontifici nondum viribus suis confiso consultissimum visum Ottonem sibi defensorem, an Principem adsciscere eodem fere quo antea Carolum jure. Etquidem ut deinceps illa protectio Sedis Romanæ regno Germaniæ ita conjuncta foret, ut qui eo regno potiretur, ad hanc quoque statim jus nancisceretur. Cæterum postquam non pauci ex antiquis Germaniæ Regibus jus istud qualecunque in Sedem Romanam sat mascule exercerent, & vero interea non Pontificis solum, sed & Episcoporum per Germaniam potentia immensum glisceret, Germaniæ quoque protectionis fastidium Pontifices cœpit subire. In causa erat quibusvis nationibus infixa ad-

versus extraneam dominationem aversatio ; & quia indignum erat prudentia celebres Italos ferocia Germanorum imperia respicere. Urebat quoque Vicarium Christi diutius velut sub tutela agere, qui jam dudum omnibus leges ferre pruriebat. Igitur excutiendo isti oneri hæc via initur, ut Regibus Germaniæ negotium facesseretur modo per Italiam, modo per ipsam Germaniam, strenue operam navantibus Episcopis; subinde quoque in eosdem fulmina emitterentur, quorum istis seculis maximus terror erat. Sic tandem Teutonicos Reges Italiæ tædium paulatim cepit, iidemque contenti suo regno Sedem Romanam arbitrio Pontificum reliquerunt; id quod hi tot seculis varias per artes, magnosque Europæ motus quæsierant. Retinetur tamen antiquus Titulus Imperatorum Romanorum, & dum regnum ipsis defertur, primo loco defensio Sedis Romanæ injungitur. Abs qua tamen cura Electores Protestantes otiosos eosdem esse jubent.

§. 14.

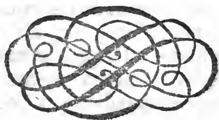
§. 14. Ex quibus adparet, falli eos qui credunt, regnum Germanorum in antiqui iſtius Romani Imperii vicem ſubiiſſe, & hoc in illo continuari, cum iſtud Imperium, cujus Sedes Roma erat, dudum fuerit deſtructum, antequam Germania unius inſtar regni habere cœpiſſet. Titulus autem ille Imperatorum Romanorum, in Carolum & Ottonem collatus ſucceſſu temporis regno Germaniæ vocabulum Romani Imperii adfricuit, utut ditiones Sedis Romanæ cum regno Germaniæ nunquam in unam civitatem coaluerint; multo minus Carolus aut Otto ſua regna Romæ velut Sedi Imperii aut Metropoli ſubjecerint. Scilicet cum crederetur, in vocabulo Imperatoris Romani ob amplitudinem antiqui iſtius Imperii eximii quid ſplendoris ineſſe, Reges Germanorum ſolo iſto nomine notari frequens erat. Cui conſequens erat, ut Germania quoque velut nobiliore nomine Imperium Romanum inciperet vocari. Diſtinctionem tamen

Romani Imperii à regno Germaniæ haut obscure arguit distincta coronatio & inaugutatio. Et recentiores Cæsares à Maximiliano I. post nomen Imperatoris Romanorum expresse subjungunt Regis Germaniæ titulum. Quin & hodie Germanis solenne est vocare Imperium Romanum Teutonicæ nationis. Quæ tamen formula contrarium sibi ipsi sensum videtur habere, postquam satis liquet, modernam Germanorum rempublicam cum antiquo Romanorum Imperio unum & idem non esse. Retinent tamen receptum semel vocabulum Reges Germaniæ, utut dudum & coronationem Romanam omiserint, & vix quidquam ex antiquæ illius Advocatiæ juribus usurpaverint; quia Principibus solenne est re citius quam titulo cedere. Anne illud quicquid est juris lapsu temporum expiret, sed solo tituli usu conservetur per occasionem aliam iterum exercendum?

§. 15. Cæterum ex titulo Imperii Romani non modo nihil emolumenti, sed

ſed & plurimum damni & incommodi in Germaniam redundaſſe in aprico eſt. Habent hoc omnes fere ſacerdotes, ut manus ſemper paratas gerant ad accipiendum, nunquam ad dandum. Et cum alii clientes patronos ſuos muneribus demulceant, Sacerdos cliens, ni ultro donis deliniatur, ringitur, ſuamque benedictionem in immenſum imputat. Et judicaverim, priſcos illos Principes, ut tantas opes in Clerum per Germaniam cumularent, inde fuiſſe motos, quod ſibi potiſſimum à Deo injunctum crederent providere, ut iſti ordini quam lautiſſime eſſet proſpectum. Sic quantas opes prodegit Germania in profectiones ad capeſſendam Coronam Romanam? Quantum auri & virorum abſumſerunt expeditiones in Italiam, compeſcendis turbis à Pontifice motis, aut ad eundem contra refractarios protegendum? Nec enim unquam extranei valde gaviſi ſunt Italiam tentaviſſe. Denique nulli unquam

Principes sæpius anathemate fuerunt percussi, nulli crebrioribus Sacerdotum turbis agitati, quam Germanorum Imperatores. Cujus rei præcipuæ causæ fuisse videntur, vel quod crederetur ad Sedem Romanam rations suas potissimum referre debere illos, qui eo titulo præ cæteris superbirent: vel ut alieni Imperii impatiens ordo abs matre sua invisam secularium autoritatem amoliretur.

CAPUT

CAPUT II.

De Membris, è quibus jam Imperium Germanicum componitur.

POstquam igitur semel ope Francorum coaluere populi Germaniæ, validissimum semper inter Europæos corpus constituere visi sunt; quod nec hodie mole sua conspicuum esse desiit, utut non modicæ partes in aliorum ditionem concesserint, aut in separatas sese civitates segregaverint. Quanto angustius jam olim, quam olim, à Germanis imperitetur luculenter exsecutus est *Hermannus Conringius*, Vir rerum patriarum peritissimus, peculiari libro *de Finibus Imperii Germanici.* Nobis præsentia duntaxat observasse propositum est. Ergo qui inter primaria Imperii membra censentur, *Statuum Imperii* vocabulo designantur; qui scilicet sessionem, ut loquuntur, seu jus suffra-

gii ferendi in Comitiis obtinent. Quanquam sunt non pauci, qui ab aliis eximuntur, seu quorum personam alii potentiores Ordines in Comitiis referunt, idque vel publice ab omnibus quorum interest concesso, vel ambiguo adhuc jure, dum quibusdam super immediato statu ab aliis controversia quidem movetur, his tamen ipsis, quorum exemtio tentatur, vel Imperio contradicentibus. Ea exemtio huc tendit, ut hi istos inter Ordines suos provinciales revocare velint. Sed & circa Principes potissimum observandum, regulariter Domui alicui Principali in Comitiis certum suffragiorum numerum competere, prout ditiones possidet quibus è consuetudine jus suffragii adhæret. Aliæ enim Domus seu familiæ unum duntaxat suffragium obtinent, aliæ duo, tria, & amplius. In quibusdam porro Principatibus primogenitus totam ditionem sortitur, reliqui apenagio coguntur esse contenti; in aliis omnes fratres ad aliquam, utut non semper

æqua-

æqualem, cum primogenito portionem admittuntur. Ubi prius obtinet, primogenitus reliquorum fratrum personam solus refert; vel potius nulla eorum habetur ratio. Sed posteriore casu, ubi à pluribus una ditio suffragii capax pro indivisa possidetur, singuli quidem venire ad Comitia possunt, sed suffragium duntaxat unum ferunt, de quo inter ipsos est conveniendum. Sed ubi singuli seorsim de sua portione sessionis jure dotata sunt investiti, singuli quoque suffragium ferunt.

§. 2. Cæterum ut quis probet, se Statum esse Imperii, duo judicantur vulgo sufficere; ut sit inscriptus matriculæ, seu albo Statuum; & ut, quæ Imperio solvendæ sunt collectæ, eas in publicum, non autem in alterius status ærarium inferat. Etsi planissimum heic est ad possessionem provocare. Nam aliqui contendunt, se per errorem in alterius ærarium suam portionem intulisse; alii contra nonnullos per meram usurpationem, præterito ærario provinciali,

ad

ad publicum provolasse arguunt; prout quisque inter Status referri, aut alterum inde excludere laborat. Nec vero ulla adhuc extat matricula, in qua nihil deficiat aut redundet, & circa quam non aliqui controversiæ quid movere soleant. Etsi pro authentica habeatur illa, quæ anno *superioris* seculi XXI. Wormatiæ communi Cæsaris atque Statuum consensu condita fuit, cui ejusdem seculi Anno LI. LVI. & LXVI. supplementa accessere. Ego judicaverim, antiquissimas illa matriculas, quæ plurimos inter Ordines Imperii referunt, qui dudum à Comitiis exularunt, esse potius recensionem eorum, qui hisce tunc interfuere, quam, instrumenta autoritate publica confecta, è quibus in utramque partem indubia argumenta possint deduci. Sed & è varietate ista matricularum liquido videor colligere, antiquissimis temporibus non fuisse certum Ordinum numerum, sed Comitia adire licuisse, quicunque aliquod in Republica momentum opibus aut pruden-

tia

tia ſe putabat facere. Poſtea paulatim tenuiores,quos privatarum rerum cura publico vacare non permittebat, ultro emanſiſſe alios à potentioribus excluſos, donec ad eum, qui nunc eſt, numerum fuit perventum. Nobis matriculam integram huc tranſcribere tædio eſt. Præcipuos tamen Ordinum recenſere neceſſum fuerit, ut exinde de magnitudine totius corporis judicari queat.

§. 3. Inter Principes ſeculares primum locum deferimus familiæ Auſtriacæ, non tam ob antiquitatem, qua etiam aliæ familiæ ſe jactant, quam ob ditionum amplitudinem,opulentiamque, & quod faſtigium Imperatorium per aliquot jam ſecula inſederit. Hanc inuſitata quædam fati clementia è ſat tenuibus initiis ad invidendam magnitudinem provexit. Rudolphus erat Habſpurgi Comes, modicas opes, nec ſupra dignitatis ſuæ menſuram,in Helvetia & Vicino tractu poſſidens,ſed bello ſtrenuus. Hic Electorum ſuffragiis idoneus judicabatur,qui confuſiſſimum qua-

quatuor fere lustrorum interregno Germaniæ statum repararet. Hic uti Rempublicam sat egregie constituit: ita circa stabiliendas & amplificandas Domus suæ res non minus felicitatis quam industriæ fuit. Nam & per nuptias filiarum primariis Germaniæ familiis sese innexuit, novis suis rebus in decus simul atque subsidium. Parando de hinc familiæ suæ peculiari Patrimonio sat facultatis præbuit dignitas Imperatoria, cui cum feuda vacantia in alios conferre liceat, quo minus & suorum rationem habeant, nemo sanus vitio dederit. Ita in Albertum filium collata Austria, Stiria, Carniola, Vindorum Marchia, & aliæ quædam ditiones, quas devicto Ottocaro Bohemiæ Regi earum usurpatori eripuerat. Quibus dein plurimæ aliæ ditiones accesserunt fere per matrimonia, circa quæ vix alia familia felicior unquam fuisse legitur. Cum opibus reliquos Principes exsuperarent, par quoque fuerat eosdem tituli splendore cæteros Duces eminere. Sed &

quia

quia invidiosum nimis erat, recentem familiam præ antiquis priorem in Comitiis locum occupare, nec illis tamen cedere placebat; Igitur primum sibi locum inter Principes Ecclesiasticos cepere, qui separato à Principibus secularibus scamno sedent. Hi enim, cum ex inferiore ut plurimum prosapia ad fastigium principale adscendant, non adeo pertinaciter super loco cum ipsis erant certaturi. Quo ipso & directorium quod vocant in Senatu Principum alternis vicibus cum Archi-Episcopo Salisburgensi exercendum obtinuerunt. Sic ergo Austriaci ditione sua complectuntur pleramque Germaniæ partem, qua illa ad meridiem & orientem vergit: quam Regnum Bohemiæ, ac Provinciæ Austriacæ propriæ dictæ componunt. Accedit Regnum Hungariæ jam quoque hereditario jure, postquam felicibus Leopoldi Imperatoris armis major ejusdem pars è barbarorum manibus erepta fuit.

§. 4.

§. 4. Probe autem observandum, Austriacos in sua familia dignitatem Cæsaream tamdiu continuasse, non solum quod vix ulla sit præter ipsam in Germania Domus, quæ ejus fastigii splendorem propriis reditibus tolerare queat: sed etiam quod opes suas ita disposuerint, ut nullo negotio peculiarem Rempublicam constituere possint, si contingat, alium ad Cæsareum munus vocari. De talibus enim privilegiis ipsis est prospectum, ut ubi alterius Imperatoris autoritatem agnoscere displiceat, statim dicere possint: sibi cum Germanico Imperio nihil negotii esse; suas ditiones separatam efficere civitatem; aut se non nisi precario, & quantum ipsis arrideat majestatem Imperatoris agnoscere. Id quod non solum corpus Imperii insigniter esset mutilaturum, avulsa tam insigni parte: sed etiam ad similia molienda invitaturum, qui propriis sese opibus subsistere posse considerent. Imo exemplo semel introducto etiam tenuiores dispari esse con-

conditione fastidient. Sic ut demum ad Italiæ faciem redigenda esset Germania; quæ tamen an eodem sese modo sit conservatura mihi valde dubium videtur. Isthæc autem non temere fingi facile agnoscet, qui noverit, Regno Bohemiæ cum reliqua Germania nihil fere negotii esse; aut qui pleraque privilegia Domus Austriacæ paulo attentius consideraverit. Pauca capita è privilegio Caroli V. excerpsisse sufficiet: in cujus exordio non dissimulat communem hominibus affectum, ut suis familiis quam optime cupiant. Jubet Austriam esse feudum perpetuum, quod nulli Imperatorum ab ea familia tollere liceat. Jubet Austriæ Ducem esse Consiliarium Imperii, ita ut ipso inscio nihil decerni queat. Et tamen ipsum ejusque ditiones ab omnibus Imperii oneribus immunes declarat, utut Imperium isti tutelam præstare debeat. Igitur in favorabilibus membrum Imperii esse videtur, in odiosis non item. Dux Austriæ non tenetur investituram

petere extra ſuas ditiones, ſed illa ipſi intra easdem offerri debet. Scilicet quia ob nudam recognitionem feudalem obnoxium ſe Imperatori agnoſcere non vult; quaſi ultro rogandus ſit, ut Imperii vaſallus audire non dedignetur, & inſignia, quibus, dum inveſtituræ ritus peragitur, utitur, ſatis arguunt, agendum cum ipſo magis tanquam cum æquali, quam cum ſubjecto. Quæ geſſerit in ſua ditione Imperatori corrigere non licet. Imperio in Auſtria feudum obtinere non conceditur. Subditi ipſius ad extranea judicia non trahuntur; à ſententiis ejusdem provocatio non datur. Licet ipſi citra periculum receptare banno notatum, ut tamen actori requirenti juſtitiam adminiſtrari curet. Sed ab Auſtriaco proſcriptus, ab alio, aut alibi quam in Auſtria non abſolvitur. Tributa nova in ditionibus ſuis pro arbitrio indicit. In ditionibus itidem ſuis Comites, Barones, Nobilis creat; id quod in Germania alias ſummi Imperii eſſe creditur.

Deni-

Denique ne obſcurum ſit, ipſum nihil juris Imperio in ſuas ditiones concedere, deficientibus maſculis ad fœminas devolvi easdem cautum eſt; aut ſi ne fœminæ quidem ſuperſint, licebit easdem ultimo poſſeſſori transferre aut alienare, quocunque placuerit. Plura addere nihil attinet. Nam iſta etiam modice ſapientibus ſufficere poſſunt, quibus ſatis conſtat, quam facile eludantur ſpecioſa juris vocabula, hominibus Scholaſticis tanto cum fervore jactata, ubi quis aliorum vires tuto deſpicit. Quæ tamen hautquidquam ad invidiam iſti Domui faciendam moventur; cum in laude utique habendum ſit, fortunæ ſeſe ultro præbentis favore ad opes ſuas ſtabiliendas dextre uti calluiſſe. Equidem non deſunt, quibus hæc interpretatio ideo diſplicet, quod privilegia iſta in Auſtriacos à Friderico I. Imperatore jam collata fuerint, diu antequam Habsburgici Cæſarea dignatione potirentur; adeoque antequam per rerum naturam cogitatio ſuſcipi poſſet de hac

dignitate per hæcce privilegia penes iſtos ſtabilienda. Quibus addunt aliqui, iſta oneroſo admodum titulo parta ac ingenti Germaniæ bono ceſſiſſe: quia ſcilicet Henricus Marchio Auſtriæ jure ſuo in Bavariam deſtiterit, cui antea controverſia cum Henrico Leone Saxone agitabatur cum perturbatione totius Germaniæ. Nam cum privilegium Friderici I. Henrico Marchioni, poſt Duci Auſtriæ ob peculiarem cauſam conceſſum ſit, non potuit iſtud ejusdem Perſonam & familiam egredi. Nequaquam autem illud collatum fuit in ipſam Provinciam Auſtriam, ita ut quicunque deinceps eadem potiretur, ex alio jure, quam quod ab Henrico iſto derivatum fuit, eodem utique gauderet. Nam Henricus Marchio jure in Bavariam ceſſerat, non Ordines Provinciales Auſtriæ. Multo minus in Familiam Habsburgicam cadunt rationes illæ, quas Fridericus I. adducit; quæ nullum unquam jus in Bavariam habuit, nec ejus ceſſione tranquillitatem Ger-

Germaniæ reſtituit, tanto privilegio penſandam. Unde & eadem, cum poſt extinctam priorem Auſtriacam familiam iſtis Provinciis potiretur, prioris hujus familiæ privilegia ob peculiarem cauſam conceſſa vindicare ſibi non potuit, niſi poſtquam à ſuis Cæſaribus in ipſam collata ſunt; quibus minus invidioſum judicatum id ſuis tribuere, quod priores ejus Provinciæ poſſeſſores obtinuerant; præſertim cum nemo reperiretur, qui iſti conceſſioni contradiceret. Ac nihil obſtat, non eandem intentionem fuiſſe ejus, qui privilegium ab initio dedit aut accepit, qualis eſt ejus, qui poſtea ad uſum prioribus non cogitatum id adplicare callet. Ac ſane ſi Fridericus I. ejusmodi interpretationem & effectum iſtius privilegii prævidere potuiſſet, graviter eo conceſſo in munus Imperatorium peccaſſet, quippe proximo gradu ad deſtruendum Imperium ſtructo. Nam ſi omnes principes tali privilegio gauderent, dudum in Scopas diſſolutas abiiſſet Ger-

mania. Sicuti & à nullo alio Imperatore ulli Ordinum quantum mihi constat datum fuit; quod nec in ullum cadere potest, nisi qui Imperatorium fastigium suæ familiæ velut desponsare instituit. Laxius adhuc cum Germania cohærent Provinciæ Belgicæ, quas Carolus V. Cæsar Imperio sub Circuli Burgundici vocabulo innectere instituit pollicitus ad publica onera tantundem illas collaturas, quantum duo Electores. Cujus instituti ea præcipue ratio videtur, ut Germani eo nomine obstrictos sese crederent ad mittenda auxilia, si quando istæ Provinciæ à Gallis impeterentur; utque adeo Germania omnibus bellis, queis Austriaca Domus cum Gallia fere continuis colliditur, immisceretur. Forte & hoc modo animos addere voluerat Ordinibus, ut lubenter ad bellum Turcium conferre pecunias vellent Ordines, in quod tunc pleraque ista tributa erogabantur, si & ipse Cæsar ditiones suas in partem oneris vocaret.

An

An & illud tunc ſpectavit, ut Philippo filio ad Imperium adſpiranti objici non poſſet, ipſum in Germania nil ditionum habere, poſtquam Auſtriacum in Germania patrimonium Ferdinando ceſſerat? Sed quæcunque ratio ſubegerit, ea conjunctio fere effectu carere viſa fuit, niſi quod Burgundiæ nomine in Comitiis ſuffragium fertur. Nam & ita ample Belgacum libertati cavendum fuit, ut tota illa concorporatio ad ſolam fere cauſam tributorum, quæ pro communi tutulo Germaniæ eſſent neceſſaria, adſtringeretur; quæ & ipſa tamen Belgæ conferre abnuerunt: ac viciſſim Germaniæ Ordines nunquam ſe obligatos crediderunt ad partem bellorum Belgicorum capeſſendam, velut ad ſe nihil ſpectantium. Hodie maſcula ejus domus ſtirps, quæ ad duos tantum redacta erat, per Leopoldum Cæſarem velut revireſcere in Joſepho & Carolo cæpit, cum Carolo Hiſpaniarum Rex optata prole bearinon potuerit.

§. 5. Familia Comitum Palatinorum

Rheni & Ducum Bavariæ circa antiquitatem nulli concesserit. Amplissimum quoque tractum ab Alpibus ad Mosellam usque, etsi aliorum ditionibus hinc inde interstinctum, duosque insuper Ducatus in confinibus Belgii ditione amplectitur. In duas lineas dividitur, Rudolfinam & Wilhelminam. Hæc jam olim Ducatum Bavariæ obtinuit, divitiarum opinione semper celebris. Tricennali bello accessit dignitas Electoralis, & ereptus cognato Superior Palatinatus. Sed & per integrum fere seculum Bavari obtinuere Coloniensem Electoratum, adjunctis quoque aliis Præsulatibus. Linea Rudolfina in complures sese ramos scindit, cujus caput qui post priorem extinctam lineam nunc est, præter Palatinatum Inferiorem, fertilissimam, & amœnitate nulli Germaniæ parti cedentem regionem Ducatus Juliaci & Montium obtinet, modica cum ditione Neoburgica ad Danubium. Ad Carolum XI. Sueciæ Regem Bipontinus Ducatus devolutus

volutus eſt, quem tamen Galli cavillatione feudorum Metenſium uſurpare inſtituerunt. Sunt præterea Palatini Lautrecenſes ſeu Veldentini, Sulzbacenſes, & Birckenfeldenſes, ex parte etiam prægravem Gallorum viciniam experti.

§. 6. Duces Saxoniæ meditullium fere Germaniæ obtinent; ad quos jam pertinet Miſnia, Thuringia, & modica ad Albim regio Superioris Saxoniæ nomine: Superior quoque & Inferior Luſatia; nec non in Franconia Ducatus Coburgicus, & Comitatus Hennebergicus: Regio alibi ubere agri, alibi metallis fæcundiſſima. Iſta familia in duas lineas dividitur, Albertinam & Erneſtinam. Illa per Johannis Georgii I. filios in quatuor ſeſe ramos diviſit: alteram Wilhelmus Vinarienſis, & Erneſtus Gothanus, ille per quatuor, hic per ſeptem filios diffudere, nepotibus ſubinde in ampliorem numerum germinantibus.

§. 7. Subeunt inde Marchiones Bran-

denburgici. Caput familiæ Elector latissimarum ditionum Dominus est, qui præter Borussiam extra Imperium Germanicum collocatam, & quam transactione cum Polonis supremi Principis dignatione obtinet, subjectam habet Marchiam quadruplicem; Ulteriorem Pomeraniam, in Silesia Ducatum Crosnensem tum Clivensem, & Marcæ ac Ravenspergæ Comitatus. Pro parte quoque Pomeraniæ Suecis cessa, quæ post extinctam familiam Ducum Pomeraniæ ad ipsum erat devoluta, in pensationem accepit Præsulatus, Magdeburgensem, Halberstadiensem, Mindensem & Caminensem, ditiones amplas juxta & fertiles: etsi his carere maluisset, si totam Pomeraniam retinere datum fuisset. Ex eadem familia sunt & alii Marchiones in Franconia, qui in Culmbacenses & Onolzbacenses dispescuntur.

§. 8. Succedunt aliæ adhuc Familiæ superstites. Quarum cum nonnullas inter se super præcedentia contendere norim,

ita

ita recenſionis hujus ordinem velim accipi, ut ne quid litigiis iſtis præjudicium creetur. Duces Brunſvicenſis & Luneburgenſes validiſſimam in Saxonia Inferiore ditionem poſſident. In duos ſunt diviſi ramos, Guelferbytanum & Cellenſem; quorum hic ditionem in præſens bipartito poſſidebat, uno fratrum Cellis, altero Hanoveræ reſidente, cui & Oſnabrugenſis Præſulatus quoad vivebat & poſt Electoralis Dignitas, obtinebatur. Meclenburgenſibus Ducibus ſat amplus à Mari Baltico ad Albim uſque tractus poſſidetur. In duas olim lineas diſceſſerunt, Suerinenſem atque Guſtrovienſem. Dux Würtenbergicus in Suevia ampla nec invalida ditione gaudet. Ejus agnatus in extrema Germaniæ ora Comitatum Mumpelgardenſem obtinet. Landgraviis quoque Haſſiæ latum territorium ſubjicitur. In duas lineas primarias dividuntur, Caſſellanam atque Darmſtadienſem. Marchiones Badenſes longum tractum ad dextram Rheni ripam poſſi-

denburgici. Caput familiæ Elector latiſſimarum ditionum Dominus eſt, qui præter Boruſſiam extra Imperium Germanicum collocatam, & quam tranſactione cum Polonis ſupremi Principis dignatione obtinet, ſubjectam habet Marchiam quadruplicem; Ulteriorem Pomeraniam, in Sileſia Ducatum Croſnenſem tum Clivenſem, & Marcæ ac Ravenſpergæ Comitatus. Pro parte quoque Pomeraniæ Suecis ceſſa, quæ poſt extinctam familiam Ducum Pomeraniæ ad ipſum erat devoluta, in penſationem accepit Præſulatus, Magdeburgenſem, Halberſtadienſem, Mindenſem & Caminenſem, ditiones amplas juxta & fertiles: etſi his carere maluiſſet, ſi totam Pomeraniam retinere datum fuiſſet. Ex eadem familia ſunt & alii Marchiones in Franconia, qui in Culmbacenſes & Onolzbacenſes diſpeſcuntur.

§. 8. Succedunt aliæ adhuc Familiæ ſuperſtites. Quarum cum nonnullas inter ſe ſuper præcedentia contendere norim, ita

ita recensionis hujus ordinem velim accipi, ut ne quid litigiis istis præjudicium creetur. Duces Brunsvicensis & Luneburgenses validissimam in Saxonia Inferiore ditionem possident. In duos sunt divisi ramos, Guelferbytanum & Cellensem; quorum hic ditionem in præsens bipartito possidebat, uno fratrum Cellis, altero Hanoveræ residente, cui & Osnabrugensis Præsulatus quoad vivebat & post Electoralis Dignitas, obtinebatur. Meclenburgensibus Ducibus sat amplus à Mari Baltico ad Albim usque tractus possidetur. In duas olim lineas discesserunt, Suerinensem atque Gustroviensem. Dux Würtenbergicus in Suevia ampla nec invalida ditione gaudet. Ejus agnatus in extrema Germaniæ ora Comitatum Mumpelgardensem obtinet. Landgraviis quoque Hassiæ latum territorium subjicitur. In duas lineas primarias dividuntur, Cassellanam atque Darmstadiensem. Marchiones Badenses longum tractum ad dextram Rheni ripam possi-

possident; qui itidem in duas lineas separantur. Durlacensem & Badensem, seu quæ Badenis præcipuam Sedem habet. Duces Holsatiæ partem Chersonesi Cimbricæ tenent, commodo admodum ob mare utrinque alluens situ. Quantum Holsatiæ ad Imperium Germanicum pertinet, à Rege Daniæ & Duce Gottorpiensi gubernatur, cujus posterioris Domus etiam Episcopatu Lubecensi fruitur. Nam Ducatus Sclesvicensis ab Imperio non dependet. Sunt & aliæ Ducum Holsaticorum lineæ è postgenitis ortæ, quæ in amplum sese numerum diffuderunt, & ultra modicæ ditionis rationem. Ad Ducem Saxo-Lauenburgicum olim haut ampla in Saxonia Inferiore regio ad Albim pertinebat, & par fere ad Principes Anhaltinos in Superiore Saxonia spectat.

§. 9. Et isti sunt antiqui Principes. Nam Duces Sabaudiæ, & Lotharingiæ, utut feuda quædam ab Imperatore Germanico recognoscant, eoque nomine in Comitiis sessionem obtineant, rationes

tiones suas ob situm ditionum fere à Germania separatas habent. Cæterum Ferdinandus II. cui, ut nonnulli crediderunt, in animo erat, redacta in ordinem Principum potentia, absolutum sibi imperium adstruere, inter alia isti fini hoc quoque adhibere instituit, ut in classem Principum nonnullos eveheret sibi potissimum obnoxios, solenni more homines novos evehendi, quando antiquæ nobilitati ruina struitur. Nam horum opera credebat sese adæquaturum aut superaturum suffragia antiquorum Principum, si forte Comitia universalia forent cogenda, à quibus alias iste vehementer abhorrebat. An ut ostentaret, non esse, quare antiqui Principes tantopere fastigio suo superbirent: cum in proclivi ipsi foret quantumvis numerum ad parem cum istis dignationem provehere. Et periclitabatur sine dubio antiquarum familiarum eminentia, si Cæsari tam facile foret novum Territorium creare, quam titulos largiri. Ex his qui in Comitiis sessionem

fessionem, ut fastidiose, & non nisi hac conditione obtinuerunt, ut bona immediata Principis fastigio digna, si nondum habeant, deinceps sibi comparent. Quantum mihi constat, sunt Principes ab Hohenzollern, Eggenberg, Nassau Hadamar, Sigen, & Dillenburg, Lobcowiz, Salm, Dietrichstein, Aversperg, Piccolomini, Schwartzenberg, Portia, Ost-Frisland, Fürstenberg, Waldec, Oetingen. Verum quia Ferdinandi consilia successus destituit, nec istorum opes cum antiquorum Principum potentia ullo modo comparandæ, parum quoque momenti contra eosdem fecisse hactenus deprehensi sunt. Præsertim cum facillima ad opes iisdem circumponendas via sit interclusa, quod Imperatori non licet feuda Imperii vacantia, quæ alicujus sint momenti, in quemcunque placuerit conferre.

§. 10. Alteram classem Principum per Germaniam constituunt Episcopi & Abbates. Hos etsi è simplici sæpe nobilitate,

aut

aut Baronum, Comitumvé dignatione electio Canonicorum ad illud fastigium provehat; in Comitiis tamen aliisque actibus priori fere præ secularibus loco potiuntur. Scilicet postquam recentiorum fortuna Sacerdotum immane quantum à tenuibus antiquissimorum rebus discessit, absurdum fuerit illos amplius adstringere velle obsoletis legibus, super modestia ejus Ordinis à Salvatore promulgatis. Et fortasse istæ leges ad primæva illa tempora duntaxat debebant valere. Nam id revera ridiculum erat, homines piscatores, aut textores ambitiose priorem locum affectare, quibus indiem victus labore manuum aut collatis stipibus quærebatur. Etsi autem per totum orbem Christianum, qua Catholici ritus vigent, magna sit Sacerdotum autoritas, & fortuna lautissima; nusquam tamen quàm in Germania, tantæ sunt ipsorum opes, tanta potentia. Ac multos eorum à Principibus secularibus haut differre videas ditionum amplitudine, aut adparatus

ratus domeſtici ſplendore. Par quoque in ſubjectos jurisdictio, ac poteſtas. Nonnullis quin etiam acrior galearum, quam tiaræ amor, & non paulo efficacior vis in accendendo Marte, turbisque patriam ſuam & vicinos involvendis, quam in propaganda pietate. Frequentiores tamen hodie quam olim ſunt, quos non pudet ſacris ordinibus initari, & ſemel aut bis per annum ſpecimen edere, quam ſolerter calleant exprimere auguſtiſſimi ſacrificii geſtus. Cæterum cum quondam ipſorum opes ſecularium Principum ditiones ſuperarent, aut ſaltem æquarent, non exiguum eædem detrimentum paſſæ ſunt occaſione reformatæ per magnam Germaniæ partem Religionis abreptis bonis ſacris, quorum poſſeſſio conventione Paſſavienſi, & pace Auguſtana, ac poſt per pacem Weſtphalicam confirmata. Nam per Circulum utrumque Saxonicum pauciſſima Sacerdotibus remanſere. Principibus ſuperioris Germaniæ, ſi Ducem Wurtenbergicum

excipias, parcior præda. Causam adsignaveris, quod Saxonibus minor è Carolo V. Cæsare metus, quam istis, quos vicinia suarum ditionum, aut præsentia premebat. Quin & dispersæ magis isto tractu Sacerdotum ditiones, & validiorum intercursu Principum debilitatæ. Per superiorem Germaniam, & Westphaliam contiguas magis, & ad auxilia invicem ferenda magis accommodas posuere Sedes, & inprimis totum Rhenum, qua parte lætissima est Germania, obsederant, nisi tam decoram seriem Electoris Palatini terræ interrum perent.

§. 11. Principatus igitur Ecclesiastici, qui in Protestantium manus non pervenerunt, hi fere sunt. Tres Archi-Episcopatus, Moguntinus, Trevirensis, & Coloniensis, quibus dignitas Electoralis annexa. Archi-Episcopatus præterea Salisburgensis, & Vesontinus in Burgundia. Simplices Episcopatus sunt Bambergensis, Wurzburgensis, Wormatiensis, Spirensis, Aichstetensis, Argen-

toratenſis, Conſtantienſis, Auguſtanus, Hildeſienſis, Paderbornenſis, Freiſingenſis, Ratisbonenſis, Paſſavienſis, Brixienſis, Baſileenſis, Leodienſis, Oſnabrugenſis, Monaſterienſis, Curienſis. Inter Epiſcopos primum locum obtinet Magiſter Ordinis Teutonici Equitum. Aliquando tamen duo pluresvé Epiſcopatus uni conferuntur, vel quia unius reditus parum ſufficere videntur ad ſuſtinendum ſplendorem aulæ Principalis, vel ut æmulis ſuis magis eſſent formidables. Epiſcopatus Lubecenſis, præterquam quod religionem Proteteſtantium induit, paulo minus quam in patrimonio Ducum Holſatiæ cenſeri poteſt. Inter Abbates, qui Principum dignitate fulgent, ſunt Fuldenſis, Kemptenſis, Elwangenſis, Murbacenſis, Luderinus, Magiſter Ordinis Equitum S. Joannis, Abbas Berchtesgadenſis, Weiſſenburgicus, Prumienſis, Stabulenſis, Corveianus. Reliqui Prælati, qui Principes non ſunt, in duas claſſes dividuntur, Suevicam, & Rhenanam, qua-

quarum ſingulis unum in Comitiis ſuffragium fertur. Iſti dignitate Comitibus pares habentur.

§. 12. Comitum quoque & Baronum per Germaniam longe ſplendidor conditio, quam in aliis regnis. Nam iisdem fere juribus, quibus Principes, fruuntur, & antiqui Comitatus ſat ampla plerique territoria complectuntur; cum alibi ſæpe modici dominum prædii titulo Comitis ſuperbum videas incedere. Etſi quibusdam familiis Comitum, non minus atque Principum, haut parum nocuit ditionis inter plures fratres diviſio, magnum illuſtribus domibus malum, & non niſi inter plebeios æquitatis aut pietatis nomine excuſatum. Nonnullos etiam ſupina patrimonii cura, ſumtuumque luxuria non parum afflixit. Hodie Comites iſti in Comitiis quatuor ferunt ſuffragia; unum Wetteravici, alterum Suevici, tertium Franconici, quartum Weſtphalici. Qui mihi innotuere hi fere ſunt. Comites de Naſſau, Fürſtenberg,

Hohenlohe, Hanau, Sain & Witgenſtein, Leiningen, Solms, Waldek, Iſenburg, Stolberg, Wied, Mansfeld, Reuſſen, Oettingen, Montfort, Königseck, Fugger, Sulz, Kronberg, Sintzendorf, Wallenſtein, Pappenheim, Caſtel, Lewenſtein, Erbach, Limburg, Schwartzenburg, Bentheim, Lippe, Rheni & Sylvarum, Rantzow, & plures fortaſſe, quorum ſplendori uti noſtrum ſilentium non obſtabit; ita illos, quos nominavi, in juſtum diſponere ordinem meum non fuit. Sunt præterea non pauci Comites & Barones tum in aliis Germaniæ partibus, tum magno numero in ditionibus Cæſaris hæreditariis, antiquiores aut recens in eum ordinem evecti, qui cum aliis Statibus ſubſint, in Comitiis locum non inveniunt. Eos recenſere noſtræ non eſt operæ.

§. 13. Eſt præterea non exiguus per Germaniam numerus liberarum civitatum, quæ quod nulli Statuum, ſed Imperatori & Imperio immediate ſubſunt, Imperiales vocantur. In Comitiis pecu-

peculiare Collegium constituunt, ubi in duas classes (vulgo scamna vocant) separantur, Rhenanam, & Suevicam. Præcipuæ inter istas sunt Noriberga, Augusta Vindelicorum, Colonia, Lubeca, Ulma, Francofurtum, Ratisbona, Aquisgranum, & quæ postliminium expectat Argentoratum. Mediocres, Wormatia, Spira, Memminga, Eslinga, Halæ-Suevorum, Heilbronna, Lindavia, Goslaria, Mülhusium, Northusium. Reliquæ libertatem magis suam, quam opes possunt jactare. Harum urbium ante seculum unum atque alterum magna erat potentia, & ipsis Principibus formidabilis. Hodie plerarumque opes accisæ; nec frustra aliqui augurantur fore, ut aliquando penitus sub jugum mittantur. Saltem Episcopi non obscure minantur illis, in quibus Cathedrales ipsorum Ecclesiæ extant. Sed & antea fuerunt quædam validissimæ urbes, quæ libertatem non ita liquido jure usurpare arguebantur, sed nunc in ditionem Principum sunt re-

redactæ, ſic ut ex earum numero Hamburgum, & Brema præcipue ſuperſint. In Hamburgum, totius Germaniæ opulentiſſimam urbem jus prætendunt Holſatiæ Duces velut in ipſorum territorio ſitam. Sed quod jus Hamburgenſes hactenus tum oppoſitis aliis juribus, tum validiſſimis munitionibus eliſerunt, accedente vicinorum favore, quos nunquam ea vecordia ſubibit, ut Regem Daniæ tam opimo bolo potiri patiantur, Saxoniæ utrique deinceps prægravem futurum. Quæ & cauſa Viſurgi accolas Principes ſubigit, ne Bremam à Suecis in ordinem redigi concedant.

§. 14. Equeſtris Ordinis in Germania duplex eſt conditio: pars enim immediate Imperatori & Imperio ſubeſt, pars alios ſtatus dominos agnoſcit. Qui ad priorem claſſem pertinent, vocare ſe ſueverunt Liberos Imperii Nobiles, & conjunctim immediatam & Liberam Imperii Nobilitatem. Iidem pro diſtrictibus, in quibus prædia poſſident, divi-

dividuntur in claſſem Franconicam, Suevicam & Rhenanam, quarum ſingulæ iterum in minores particulas diſpeſcuntur. Iidem ex ſuo ordine certos habent Directores & Aſſeſſores, quibus negotia rem ipſorum communem ſpectantia curæ ſunt. Interdum etiam, ſi quid majoris momenti inciderit, conventus agitant. Ad Comitia tamen Imperii non vocantur; quod ipſi in favorem ſui interpretantur, ut ſumtibus ibi requiſitis poſſint ſuperſedere. Et ſane parum iisdem profuturum erat, unum atque alterum ſuffragium in tanta multitudine ferre poſſe. De cætero pari fere cum reliquis ſtatibus libertate & juribus gaudent, ut ad Principum fortunam nihil ipſis deſit, præter opes. Inſigne quoque in eosdem redundat emolumentum è Canonicatibus & beneficiis Eccleſiaſticis, per quæ facilimus eſt ad faſtigium Principale adſcenſus; quo provectis in proclivi eſt familiis ſuis laute proſpicere. Præterquam quod oppido quam jucundum ſit opimos redi-

tus citra ullum laborem per otium posſe conſumere. Cæterum non paucos querentes audivi, Principes quosdam ſuæ libertati non obſcure imminere, ſeque ab iisdem parum propitio vultu adſpici, quod cum in mediis ipſorum territoriis ſedes habeant, tanta libertate gaudeant. Quinimo à nonnullis jactari; tantam multitudinem minutorum regulorum parum facere ad validitatem magnorum Imperiorum. Quod ſi externum bellum ingruat, ipſos utrique parti in prædam cedere. Enimvero neque Nobiles propter incertum periculum certam libertatem projicient: nec temere reliqui ſunt paſſuri, tantam acceſſionem paucis Principibus accreſcere; ni magna aliqua rerum converſio occaſionem pandat, aut lento temporum lapſu & per ſubtiles artes attritæ Nobilium opes corruant.

§. 15. Paucis hic quoque monendum, vaſtum iſthoc Imperium dividi in decem regiones, ſeu circulos, uti vocant, ex

ex instituto Maximilian. I. anno 1500. quo sex initio sunt designati, quibus anno 1512. quatuor sunt additi. Quorum nomina sunt ista: Austriacus, quatuor Electorum ad Rhenum, Rhenanus Superior, Suevicus, Bavaricus, Franconicus, Saxonicus Superior, Saxonicus Inferior, Westphalicus, & Burgundicus. Regnum Bohemiæ cum adjuncta Silesia & Moravia ad nullum circulum pertinet, neque peculiarem constituit; liquido argumento, fœdere id magis Germaniæ innecti, quam in eandem cum ipsa civitatem coaluisse. Quæ cujusque circuli membra sint, passim in vulgaribus libellis expositum in venias. Spectat ea divisio potissimum ad commodiorem conservationem pacis publicæ & exsecutionem justitiæ contra contumaces. Cui fini etiam singuli sibi possunt eligere Ducem, penes quem summa sit militiæ, & conventus agitare, convocari solitos per primarium Circuli Principem, unum alterumve, in quibus cum de aliis ad defensionem,

atque utilitatem circuli ſpectant, tum etiam de re monetaria tractatur. Quanquam an non & eadem diviſio ad diſtractionem Germaniæ faciat, dum quæ unum Circulum adfligunt mala, reliquos ſegnius afficiunt, non immerito dubites.

Caput III.

De Origine Statuum Imperii, & quibus gradibus ad iſtam potentiam adſcenderint.

AD accuratam Imperii Germanici notitiam comparandam cumprimis neceſſarium eſt inquirere, qua via illi, qui Status Imperii vocantur, ad tantas opes pervenerint. Citra hoc enim haut quidquam perſpiciemus cauſam, quare iſta Reſp. tam irregularem formam induerit. Cum autem Status iſti ſint vel Principes ſeculares

res & Comites, vel Episcopi, vel Urbes; igitur de singularum harum classium origine pauca investigabimus. Principes Germaniæ seculares gerunt titulum vel Ducum, vel Comitum cum aliqua adjectione, qua audiunt Pfalzgravii, Landgravii, Marggravii, & Burggravii. Nam quantum memini præter novitios illos Principes soli Anhaltini hodie nudo vocabulo Principum utuntur, nisi quod nonnulli aliis suis titulis eundem interjectum habent. Sic Austriaci vocant se Principes Sueviæ, Duces Pomeraniæ, & nunc Reges Sueciæ Principes Rugiæ, Marchiones Brandenburgici Principes Halberstadii, Mindæ, & Camini, Landgravii Hassiæ, Hirsfeldiæ.

§. 2. Inter priscos ergo Germanos ante Imperium Francorum militare erat officium Ducum, arguente id satis etiam Teutonico vocabulo Herzog, qui utplurimum ex opinione virtutis legebantur, quando necessitas bellandi ingruebat. In pace qui civitates gubernabant,

nabant, & per pagos, vicosque jus dicebant, è nobilitate fere electi, Greven five Graven vocabantur; Latine Præsidem rectius diceres, etsi pro eo vocabulum Comitis magis arrisit. Nam ex usu seculorum à Constantino Magno (priorum temporum significationem non attendimus,) Comites audiebant, qui ministeriis aulicis præerant, aut qui in Provinciis milites regebant, jurivé dicundo operam dabant. Franci postea, cum Alemaniam & alia Germaniæ loca sibi subjecissent, ad morem Romanorum devictis Provinciis Duces imposuerunt, i.e. Præsides administrandis militiæ pacisque negotiis; quibus interdum Comites adjuncti dicundo juri. Quædam etiam Provinciæ Comitibus solis sine Ducibus regendæ tradebantur. Omnis tamen horum potestas non alia erat, quam magistratus proprie dicti. Successu tamen temporis factum, postquam isti Duces ad vitam constituerentur, & patribus plerumque filii surrogarentur, ut, nacti tam egre-

egregiam occaſionem proprias opes ſtabiliendi, paulatim Regum ſuorum autoritatem leviorem habere, & provincias ſibi concreditas velut in patrimonio ſuo cœperint numerare. Neque vero magis exitiabilis Monarchiis error accidere poteſt, quam ſi ejusmodi adminiſtrationes fiant hæreditariæ, ubi cumprimis eædem rem quoque militarem complectuntur. Sicut vix citra riſum legi poſſint Scriptores, qui iſtud quaſi laudabiliter & prudenter factum defendere conantur. Nam eſt quidem regia laus bene meritos magnificis mactare præmiis. Verum ſi Dominus omnes ſervos ſuos libertate velit donare, ipſe deinceps puto ſibi calceos purgabit. Et magis quidem obſtringitur bono aliquo pater, quod in filium ſe transmiſſurum novit: ſed quo ardentius filium amat, eo magis dabit operam, ut in bonum illud alteri quam minimum juris ſit. Sic majori cura ſolemus proſequi res noſtras, quam alienas. Sed non ideo bonus paterfamilias

ſtatim

ſtatim fundum ſuum colono donat. Ut rebellionibus Præſidum obviam eatur, minus ſumtuoſa dantur remedia,quam ut Provinciarum adminiſtratio hæreditario iure ipſis concedenda ſit. Illud vero valde abſurdum, imperantis majeſtatem inde æſtimare, quod multos in ſua ditione habeat, qui ipſius imperium impune poſſint ſpernere. Cæterum uti tale quid nemo ultro introducit, cui indolem Regni ſervare cordi eſt, ita quæ diximus hautquidquam eo pertinent, ut ubi iſtud ſemel in aliqua republica receptum fuerit,ideo aut hanc plane damnandam, aut in vim legis publicæ inolitum morem per violentiam convellendam judicemus.

§. 3. Cæterum Carolus M. animadverſo majorum errore Ducatus laxa nimis ſpatia complexos ſuſtulit, & Provincias ampliores in plures diviſit partes, easque Comitibus regendas tradidit. Horum aliqui ſimplex Comitum nomen retinuerant. Aliqui dicti Pfaltzgraven ſeu Pallentsgraven, Comites Pala-

Palatini, præfecti Palatii Regii, quique adeo in aula Regis jus dicerent. Aliqui Landgravii, quasi dicas, Comites Provinciæ integræ impositi. Aliqui Marggravii, præfecti limitaneis locis, ad repellendas hostium incursiones, simulque dicundo juri. Aliqui denique Burggravii, quasi dicat præfecti arci alicui regiæ. Et isthæc quidem munia ac dignitates Carolus hautquidquam in perpetuum aut jure hæreditario viris strenuis concedebat; sed ut revocandi & in alios conferendi libera potestas foret. Post Carolum tamen ad antiquum errorem reditum, & præterquam quod in illis magistratibus filii fere patribus surrogati, etiam ex coalitione plurium Comitatuum, aut voluntate posterorum Caroli aliquot Ducatus instituti, magna terrarum spatia amplexi. His præfecti, genio ambitionis humanæ ignavum ducebant occasione proprias stabiliendi opes non solerter uti, dum Francorum Imperatorum autoritas magis magisque invilesceret, intestinis

discor-

discordiis convulsa potentia. Cumprimis Dux Saxoniæ Otto, Henrici Aucupis pater, validissimam sub se habens nationem eo usque se confirmavit, ut ad Regium Imperium nil præter nomen ipsi deesse videretur. Inde cum Conradus I. in ordinem redigere ejusdem Filium Henricum frustra agitasset, tandem moriturus autor fuit Proceribus, ut in istum regiam dignitatem conferrent; consultius credens ultro dare, quod per vim ipse sibi sumere poterat, aut ne iste à reliquo sese corpore Germaniæ separaret. Sunt tamen & Principes, qui opes suas liberalitati Imperatorum in acceptis referunt; cujus rei exempla inprimis in historia Ottonum occurrunt. Quæ tamen an ad leges Monarchiæ attemperata, jam inquirere non vacat. Incrementa porro potentiæ suæ Principes debent donationibus Imperatorum, emtionibus, hæreditatibus non solum jure Sanguinis, sed etiam per pacta de mutua successione (Germani confraternitates hære-

hæreditarias vocant,) delatis. Quale pactum adhuc extat inter potentissimas Domus Saxonicam, Brandenburgicam & Hassicam. E tali pacto etiam ad Saxones devolutus est Comitatus Hennebergicus, ad Brandenburgicum Pomerania. Quia tamen potestatem Imperatoris, quam in ditiones Principum tanquam Dominus feudi obtinet, ejusmodi conventionibus hactenus eludi in aprico est, ut consolidatio in infinitum extrahi queat: inde neque tales citra ratificationem Imperatoris valebunt, neque tranquillis reipublicæ temporibus in easdem Imperator aut reliqui ordines facile consentient. Quædam denique à nonnullis inter turbida Reip. per vim occupata.

§. 4. Cæterum cum sine convulsione totius Germaniæ, & fortasse non sine exitio convellentium semel parta utcunque Principum potentia destrui non posset, satius visum Regibus, præsertim postquam alia conditione in regnum ipsos non essent adsciturі Principes,

possessionem eorundem confirmare; ita ut deinceps ditiones suas tanquam feuda ab Imperatore recognoscerent, & fidem eidem atque Imperio jurarent. Et exinde factum, ut si quid ditionum deinceps ab Imperatoribus in eosdem conferretur, feudi fere nomine acciperetur. Non tamen multum potentiæ & fastigii ipsorum per vocabulum Vasallorum decessit. Equidem cui de meo in feudum aliquid concedo, eundem & in plenum, utut honoratiorem, subditum mihi adsciscere possum, & quas placeat leges ipsius possessioni præscribere. Sed qui bona jam antea parta, ab altero tanquam feuda deinceps vult recognoscere, ille nihil aliud agere est intelligendus, quam ut isti, quem Dominum feudi salutat, sese tanquam inæqualiter fœderatum adjungat, istiusque majestatem comiter colendam sese obliget, sub oneribus ei conventioni adjunctis. Atqui extincta stirpe Carolina in plenam libertatem evaserat Germania, & jamtum complures

Proce-

Proceres amplas ſibi ditiones quæſiverant. Poſtquam igitur placebat regium nomen alicui è Proceribus deferre, ne in antiquam iterum faciem Germania, in modicas civitates divulſa rediret, hautquidquam credere licet, iſtos opes ſuas voluiſſe projicere, aut abſoluto alterius dominio ſubjicere, ſeque adeo ad ſubditorum conditionem redigere; ſed potius validum ſibi earundem protectorem quærere, magnæque ſe reipublicæ innectere per vinculum, quo ſimplicis conditio civis haut produceretur. Introducto ſemel & confirmato Principum ſtatu, in parem cum antiquis Principibus fortunam evehi conveniens erat, ſi quos deinceps ultro Imperatores eo titulo in locum extinctarum familiarum dignabantur. Nexum iſthunc feudalem, quo Principes Imperatori adſtringuntur, nil aliud fere efficere, quam conditionem inæqualiter fæderati, facile agnoſcet, cui ſcientiæ civilis ſolidior intellectus. Nam id quidem cum perſona ſubditi

consistere non potest: in ditionis suæ cives vitæ ac necis jus habere, in eadem magistratus pro lubitu constituere, fœdera inire, omnis generis reditus non fisco regio inferre, sed sibi retinere; denique nil præstare, nisi in quod ultro consenseris. Coërceri autem per reliquos socium in leges fœderis enormiter peccantem posse, compluribus antiquis & recentibus exemplis constat. Sed solum Imperatorem cognoscere super causis, quibus Princeps sua ditione ejici mereatur, uti fundamenta potentiæ Principum Germaniæ erat convulsurum; ita talia tentantibus Imperatoribus qui acriter contradixere, per ignavam reverentiam jura sua prodere turpe judicarunt.

§. 5. Quod ergo etiam in justis regnis accidit, in quibus subjectorum potentia imperantibus est formidabilis, id multo manifestius ex eo tempore in Germania usu venit ut si quis Imperator propriis opibus, aut eximia virtutis opinione polleret, Principibus etiam utere-

uteretur obſequentibus; debiles aut ignavi fere precario regnarent. Et qui tam profunde radicatam potentiam convellere, & ſub leges veræ Monarchiæ Germaniam revocare conati ſunt Imperatores, interdum ſibi ipſis exitium invenerunt: ſemper ſpe ſua exciderunt, & præter moleſtias ſibi aliisque conciliatas nihil ſunt lucrati. Nec qui aſtu graſſati ſunt, multum profecere; cum altera ex parte ſemper fuerit repertum, quo machinationes illæ eluderentur: & ſi quid ablatum, alia id via penſatum. Sic quam infeliciter ceciderint ſuperiore ſeculo Caroli V, & hoc noſtro Ferdinandi II. conatus, notiſſimum eſt. Nonnullorum tamen Principum vires inſigniter imminuit ipſorum luxuria, ſocordia, & prodigalitas, & quod rei augendæ aut ſervandæ nullam omnino curam haberent. Nec paucæ familiæ ideo debilitatæ, quod ditiones ſuas in plures particulas inter agnatos diviſerint. Aliquos etiam præter ſuam culpam bellorum civi-

lium aut exterorum calamitates afflixit.

§. 6. De Episcopis nunc quoque aliquid addendum. Constat igitur, ab initio eos, qui Episcopi vocabantur, à reliquo Clero & populo fidelium fuisse electos & constitutos. Post circa seculum quartum, cum etiam Principes Christo nomina dare inciperent, passim invaluit consuetudo, ut qui Reipubl. summa cum autoritate præessent, non temere paterentur aliquem ad Episcopatum adspirare, nisi accedente suo consensu. Scilicet cum intelligerent, quantum ad tranquillitatem Reip. faceret, bonos & pacificos viros sacra tractare. Atque idem jus etiam exercuere Francorum Reges, ut ii in suo regno essent Episcopi, quos ipsi suo suffragio constituissent. Et eandem potestatem obtinuerunt Imperatores Germanici usque ad Henricum IV. quem Gregorius VII. & Successores ob eam causam miris modis exagitarunt. Donec tandem tot turbis fessus ipsius filius Henri-

Henricus V. anno 1122. in Comitiis Wormatienſibus renuntiavit juri Epiſcopos conſtituendi & inveſtiendi, id quod olim fiebat tradito annulo & baculo Imperatori remanſit poteſtas electo Epiſcopo conferendi regalia & feuda Imperii adhibito ritu tradendi Sceptri. Quo ipſo quantum detrimenti autoritas Imperatoris ceperit, nemo non perſpicit. Nam utut in ſeculares Principes parum fuiſſet poteſtatis; horum tamen vires æquare aut ſuperare facile erat, obnoxiis Imperatori Sacerdotibus. Cæterum etſi in conventione Henrici V. cum Pontifice expreſſum foret, ut deinceps electio Epiſcoporum eſſet penes Clerum & Populum: tamen Canonici ſive Capitulares Eccleſiarnm Cathedralium electionem ſibi ſolis vindicare cœperunt, connivente ſine dubio Pontifice, è cujus re videbatur penes paucos potius, quam integras Eccleſias electionem eſſe. Demum eo res devenit, ut à Capitulo Electorum Epiſcoporum confirmatio

Roma peteretur; cum antea illa, ut & consecratio ad Metropolitanos spectaret. Per provisionem constitutorum à Pontifice Episcoporum proximis abhinc seculis rariora quam olim exempla invenias. Nec crediderim taliter submissum nunc à Capitulo agnitum iri, nisi per tumultus intestinos reluctari non liceat.

§. 7. Debent autem Episcopi Germaniæ opes suas amplissimas liberalitati potissimum primorum Imperatorum. Scilicet fervens eo tempore Principum animos insidebat pietas, & quo quis plura in Sacerdotes profudisset, eo arctiore sibi nexu Numen obstringi credebat. Quæ tamen opinio jam apud multos exolevit, qui autumant, studium excolendæ pietatis apud Sacerdotes per nimiam opulentiam suffocari potius, quam ali. Videtur quoque non paucis Sacerdotibus sat frontis fuisse, ut apud probos istos homines parum trepide procarentur, quibus professionis suæ asperitatem molliri posse adparebat

rebat. Donati ergo Epiſcopis & Eccleſiis non ſolum prædia, decimæ, aliique reditus, ſed etiam integra Dominia, Comitatus & Ducatus: immo & regalia jura addita, ſic ut demum ſecularibus exæquarentur. Etſi ad faſtigium Principale plerique tempore Ottonum & deinceps evecti; nec jura regalia omnes ſimul & ſemel acceperunt, ſed paulatim, & diverſis temporibus. Unde factum, ut quidam adhuc aliqua parte iſtorum jurium deſtituantur; aliqui cum certa reſtrictione eadem poſſideant. Ad tantam dignitatem ut aſcenderent, illud quoque non parum momenti attulit, quod nobiliſſimi homines ad munia ſacra adſpirarent; quodque barbaris illis ſeculis ſoli fere qualemcunque literarum cognitionem haberent, qui ſacris ſeſe addixiſſent. Inde mature Epiſcopi ad conſilia in aulis adſciti, illisque officiis præfecti, quæ ſine adminiculo literarum obiri nequeunt. Inde adhuc Cancellariorum dignitate primores Præſu-

lum fulgent. Crediderim quoque Episcoporum bona non parum aucta, quod multi Principes, Comites atque Nobiles bona sua, aut partem eorundem ab Episcopis ultro tanquam feuda voluerint agnoscere, ut eo curatius ipsorum Salus per Clericos Deo commendaretur. Eorum familiis extinctis bona Episcopatibus accrescebant. Denique quantum per donationes & testamenta Procerum juxta ac Plebeiorum in Clericos divitiarum sit collatum, quis ignorat? cum quantovis pretio redimendas judicarent purgatorii ustulationes, quas sitis alioquin & æstus impatiens natio miris modis formidabat.

§. 8. Poterat jam Sacerdotes suæ fortunæ non pœnitere, utut vel maxime ambitionem & avaritiam non penitus ejurassent. Enimvero prout id genus hominum imperii in alios avidissimum, cæterorum in se potestatem ægerrime suevit ferre: ita hoc unum ad perfectam felicitatem deesse videbatur, quod

in

in Imperatoris manu foret tam luculenta beneficia distribuere, cui eam ob causam peculiariter obstricti cogebantur vivere. Ni ejus ordinis reverentia obstaret, improbissimos mortalium dicerem, qui munificentia Imperatorum uti eventus ostendit, valde inconsulta ad destruendum fastigium Imperatorium sunt abusi. Nec libertate dignum putaverim, qui manumissorem in patroni locum colere adspernatur. Ut igitur Laicorum imperio sese penitus subduceret Sacerdotum natio, fulmina Pontificis, & turbæ per Præsules Germanos strenue excitatæ demum effecerunt. Neque prius negotium facessere Imperatoribus desierunt, antesignano ut plurimum Moguntino, quem reliquus grex fideliter sequebatur, donec à solo Pontifice ipsis pendere liceret. Quo ipso gravissimum contraxisse morbum Respublica Germanorum censenda est, quod magna pars eorum, qui cives ejusdem audiunt, superiorem agnoscant, qui

extra

extra horum Rempubl. eſt conſtitutus. Ni forte credere velimus, tam effli- ctim deperire eam nationem Pontifi- ces, ut ejus ſalute nihil antiquius du- cant; meliusque Romæ perſpici, quid Germaniæ ex uſu ſit, quam in ipſa Ger- mania.

§. 9. Supereſt ut de liberis quoque ci- vitatibus aliquid addamus. Ad ſeculum ergo à Chriſto nato quintum Germa- nia cis rhenana vicos duntaxat mœni- bus carentes, aut diſperſa habebat ædi- ficia. Imo ad ſeculum uſque nonum unius tantum aut alterius apud Vene- dos urbis mentio fit. Etſi mature ur- bes extiterint in partibus transrhena- nis Romanorum ditioni quondam ſub- jectis; uti & in tractu, Danubio atque Alpibus interjecto, qui deinceps Ger- maniæ adcrevit. Nullæ autem antiquis iſtis urbes partim propter inſcitiam ædi- ficandi, quam adhuc plurima Germa- niæ loca præ ſe ferunt; partim propter ferociam gentis, quæ iſta velut clau- ſtra averſabatur, & quod ſummam

fere

fere voluptatem venatione nobilissimi quique metirentur. Neque vero commoda urbium satis intelligebant, aut valde desiderabant, queis simplex agrestisque victus, vilis supellex, adparatus tenuis, superfluarum opum aut deliciarum nulla notitia aut cura. At vero postea per religionem Christianam mitigati animi cultiorem vitam patientius ferre didicerunt. Subiit paulatim habendi amor, & exquisitior luxuria aliunde invecta; quorum utrique ex urbibus multa accedunt alimenta. Principes quoque ad tantas opes provecti ostentatione divitiarum struendis sese urbibus dare, rurestresque aut extraneos, ut eo concederent, multis immunitatibus invitare. Inprimis cum post introductam religionem Christianam multis in locis servitus exolesceret, aut laxior redderetur, liberti, quibus nulli agri, in urbes agminatim convolarent, opificiis aut mercaturæ sese addicentes. Sed & propter irruptionem Hungarorum complures urbes

in

in Saxonia ab Henrico Aucupe extructæ, aut munitæ; qui nonum quemque ingenuorum ex agro in urbes jussit migrare. Incrementa porro urbibus addidere præcipue fœdera mutuæ defensionis gratia, aut commercia inita. Ex istis nobile inprimis est id, quod Anno 1255. contraxere urbes Rheno adsitæ, cui etiam Principes quidam adscribi voluerunt. Ob commercia potissimum maritima institutum fœdus Hanseaticum, cujus quondam tantæ fuere vires, ut ipsis Regibus Sueciæ, Angliæ & Daniæ forent formidabiles. Etsi superiore seculo ea societas tantum non penitus corruit, tum quod minores urbes, cum lucrum viderent in solas majores redundare, passim descifcerent; tam quod Hansicorum exemplo aliæ quoque gentes, Oceanum aut Mare Balticum accolentes, commercia cœperunt frequentare, Flandri præcipue & Batavi. Sic Monopolio istorum expirante vires quoque conciderunt.

§. 10. Cæterum etsi ab initio urbes molliori

molliori conditione habitæ, quam vici; Regum tamen atque Imperatorum poteſtatem non minus quam hi agnoſcebant, iique in iſtis jus dicebant per Comites, aut Miſſos Regios, quos vocabant. Poſt enormi Imperatorum liberalitate multæ in Epiſcoporum conceſſere poteſtatem, multæ Ducum & Comitum factæ, reliquæ ſolis Imperatoribus immediate ſubjectæ remanſerunt. Circa ſeculum autem XII. nonnullæ earundem, prout quæque opulentiæ ſuæ confidebat, laxiorem libertatem uſurpare cœperunt; quod turbis inteſtinis agitati Imperatores, aut recens ad id faſtigium evecti, in ordinem eas redigere non poſſent, aut ultro earundem favorem & ſubſidium privilegiis & immunitatibus conceſſis ambirent, firmamento in refractorios Epiſcopos & Principes. Advocatos quoque & Præfectos Imperiales paulatim excutere proximum fuit. Sed & ſequentes Imperatores, cum viderent Epiſcopos opibus ſuis contra ipſos abuti, datis pri-

privilegiis effecerunt, ut primariæ urbes iſtorum poteſtati ſubducerentur. Extincta quoque Ducum Sueviæ proſapia complures ejus Ducatus urbes, alias ſat modicæ, libertatis uſurpandæ occaſionem impigre arripuerunt. Hanc tamen libertatem iſtæ urbes non ſimul obtinuerunt, ſed ſingulæ, prout occaſio aut favor Imperatorum arridebat. Inde eſt, quod non omnes æqualibus perfruantur juribus, quædam parte jurium regalium adhuc plane deſtituatur. Non paucæ denique quod juris in ipſas competebat Ducibus aut Epiſcopis, emtione, permutatione, aut alio titulo redemerunt; ab aliis per vim jugum excuſſum, cujus titulii iniquitatem poſt ſubſecuta tranſactio purgavit. Nam infirmitate aut inopia pecuniæ conflictati complures inter ultima ſubſidia habebant opulentis ſubjectorum libertatem venalem exponere; aut cum cernerent eripi non poſſe, quod iſti ſibi uſurpaverant modico accepto adquieſcere in lucro duxerunt.

CAPUT IV.

De Capite Imperii Germanici Imperatore, ubi de Electione & Electoribus.

§. 1.

GErmania, ututex tam multis componatur membris, quorum plura juſtarum & validarum inſtar civitatum habent; à Caroli M. tamen temporibus uni capiti, (quod antiqui populari ſermone ſimplicius Regem, ſequentes ambitioſius Romanorum Imperatorem, aut Cæſarem nuncupavere) ſubjecta fuit, niſi qua interregna intercurrerunt; & ob iſtud caput plerisque una & ſimplex Reſpublica fuit viſa. Iſtud caput quomodo conſtituatur, deinceps deſpiciendum erit. Operæ pretium autem fuerit rem paulo altius repetere, ut ſimul adpareat, quantum vetus electio à recentiore diſcrepaverit, & quæ genuina ſit Principum Electorum origo. Circa

 Caro-

Carolum ergo M. ejusque posteros distincte considerandum est Imperium Romanorum, & Regnum Francorum. Illud vocabulum in Carolum collatum est acclamatione & consensu populi Romani, & Pontificis, tanquam præcipui hujus membri, vel potius, qui imperium in eundem jam non obscure meditabatur; & quidem jure, uti adparet, hæreditario. Sic ut Successorum ipsius coronatio in Imperatores Romanorum non habuerit vim novæ & liberæ Electionis, sed solennis duntaxat inaugurationis. Sane enim Carolus filium Ludovicum, & hic Lotharium in consortium tituli Imperatorii adsumsisse legitur; nec tamen de requisito prius novo Pontificis & Romanorum consensu mentio extat. Antiquos autem Francorum Reges consensu quidem & acclamatione Procerum & totius populi constitutos legimus; sed ita, ut nisi gravissimas ob rationes a prosapia defuncti Regis hautquidquam discederetur. Accuratius tamen inspicienti patet, ad suc-

ſucceſſivum potius, quam electitium genus referendum eſſe regnum Francorum; quippe cum in autorem ſtirpis hac cum conditione videatur Regnum collatum, ut idem in poſteros transmitteret, niſi eo valde indigni populo adparuerint. Adeoque per adprobationem illam procerum & populi filiis Regum defunctorum non novum jus ad regnum fuit quæſitum; ſed declaratum, filium juris è prima collatione quæſiti non eſſe incapacem. Dejecta deinceps ſolio Francorum ſtirpe Carolina, regnum Germaniæ, ſeu uti tunc vocabant, regnum Francorum Orientale, liberrima Procerum electione delatum fuit Ottoni Saxoni. Quo ſenium excuſante ejusdem conſilio electus fuit Rex Germaniæ Cunradus Franconiæ Dux, quem aliqui è Caroli poſteris eſſe putant. Hujus itidem conſilio per liberam electionem in regnum evectus fuit Ottonis Saxonis Filius Henricus Auceps, qui ſola contentus Germania ne invitante

quidem Pontifice Imperatorium nomen voluit recipere. Enimvero hujus filius Otto M. ſubacta Italia Romam & ditionem Eccleſiæ ita cum Regno Germaniæ connexuit, ut qui hoc fuiſſet potitus, citra novam electionem Romanorum quoque Imperator eſſet, coronatione Pontificis non niſi ſolennis ritus vim habente; etſi quondam ante eandem non temere Imperatorium nomen Reges Germaniæ uſurpaverint. In ipſo autem Germaniæ Regno idem fere ſuccedendi modus obtinuit, qui in antiquo Francorum Regno, ut ſcilicet procerum & populi conſenſus ab ordine ſanguinis non facile diſcederet. Idque duravit uſque ad Henricum IV. cujus prava regni adminiſtratione quæ arguebatur moti Proceres Germaniæ, frigidam ſuffundente Pontifice, in Imperatorem inſurgunt, eumque demum regno dejiciunt. Ex quo tempore vis ſucceſſorii juris paulatim imminutum eſt, quoad demum electitium jus plane invaleſceret.

§. 2.

§. 2. Facta autem fuit antiqua illa adprobatio & electio ab universo populo, seu Proceribus & potentiorum urbium selectis; etsi Procerum, Principum scilicet, Episcoporum & Nobilium, plurimum heic voluisse autoritatem extra dubium sit. Ab aliquot tamen jam seculis, cæteris omnibus exclusis, eligunt septem, & post pacificationem Westphalicam octo Primarii Principes, ab isthoc officio Electores dicti: tres Ecclesiastici, Moguntinus, Trevirensis, & Coloniensis Archi-Episcopi; & quinque seculares Rex Bohemiæ, Duces Bavariæ, & Saxoniæ, Marchio Brandenburgicus, & Comes Palatinus Rheni. Hoc jusquo tempore isti Principes nacti sint, non ita liquido constat. Equidem per duo amplius secula, ab anno circiter 1250. ad annum 1500. recepta fuit opinio, Ottonem III. Imperatorem & Gregorium V. Pontificem septem Electores instituisse; nisi quod alii autores heic primas partes Imperatori, alii Pontifici tribuant,

buant, prout quisque in hunc aut illum ſtudio ducitur. Hanc opinionem cum alii, tum inprimis impugnavit *Onuphrius Panvinius* peculiari Libello, qui inſcribitur *de Comitiis Imperatoribus*, quem hodie Germani fere conſenſu ſequuntur. Palmarium argumentum eſt, quod illa conſtitutio ſive Ottoniana, ſive Gregoriana, à nemine hactenus reperiri potuerit, & de eadem omnes Scriptores ad Friderici uſque II. tempora per annos 240. ab Ottone III. ſileant. Nam primus mentionem Electorum facit Martinus Polonus; qui vixit ſub Friderico II. annos circiter 250. poſt Ottonem III. cujusque adeo fides omni exceptione non eſt major in re tam longe ab ipſius memoria remota, cum liquidioribus teſtimoniis deſtituatur. Neque tamen ipſe conſtitutionis alicujus meminit, neque tempore Ottonis cœpiſſe Electores aſſerit; ſed hoc tantum dicit, poſt Ottonis tempora cœpiſſe Officiales Imperii eligere. Quod duplici ſenſu admitti poteſt, vel quia

quia ditiones ampliſſimas eo tempore ſortiti ſunt, qui antea præcipua munia in aula obibant; vel quia munia iſta in ampliſſimarum ditionum Principes tunc in perpetuum ſunt collata. Qui tamen uti ſine dubio inſigni autoritate inter cæteros fuerunt conſpicui; ita præter ſeptem illos aliis quoque Principibus in Regum electione locum fuiſſe, nemo antiquitatum Germanicarum peritus negabit. Alii Electorum inſtitutionem Friderico II. adſcribunt. Sed nullius in eam rem ſanctionis monumentum uſpiam deprehenditur; nec veroſimile eſt, reliquos Principes tam ſubito & libenter jure ſuo deceſſiſſe.

§. 3. Igitur apud peritiſſimos rerum patriarum Scriptores hæc fere ſententia obtinet; jam ante Friderici II. tempora ſeptem illos Principes tanquam Imperii Officiales, & opum magnitudine pollentes in electionibus Imperatorum autoritate reliquos paulatim eminere cœpiſſe, iisque, cum per muneris rationem neceſſario electionibus adeſſe

tenerentur, alios ſua ſuffragia non raro delegare ſolitos; quæ aliquorum non abſurda conjectura eſt. Poſt Friderici autem tempora, rebus per Germaniam mirum in modum turbatis, cum reliquis publica negotia parum curæ eſſent, hos ſibi ſolis id jus eligendi vindicaſſe. Hoc ubi in conſuetudinem per aliquot actus confirmatam abiiſſet, Aureæ Bullæ quam vocant publica & ſolemnis ſanctio acceſſit, in qua tota eligendi ratio, & omnis Electorum poteſtas continetur. Et ex iſto tempore Principes illi nomini ſuo titulum Electorum adjicere, amplioreque quam reliqui dignatione æſtimari cœperunt.

§. 4. Utut ergo ab initio eligendi munus iſti Principes ſibi videantur ſumſiſſe quatenus Imperii Officiales erant; poſtea tamen per legem Aureæ Bullæ non minus officia iſta, quam electoria dignitas certis ditionibus eſt annexa, ut qui illas legitimo poſſideat modo, eo ipſo ſit Elector. Et quidem Eccleſiaſtici Electores, uti alii Epiſcopi Germaniæ, conſti-

conſtituuntur electione, vel collatione. Ubi obſervandum, etſi alias Epiſcopi, ut omnes muneris ſui partes rite queant obire, opus habeant Pontificis confirmatione, & pallio non gratis redimendo: tamen ad electionem Imperatoriam eosdem admitti etiam ante confirmationem Pontificiam; cum ſeculares functiones ſine charactere conſtent. Verum ſede vacante vicem Electoris hautquidquam ſubire poteſt Capitulum. In Electoralibus ſecularibus obtinet illa ſpecies ſucceſſionis linealis, quam agnaticam vocant, & ita quidem, ut neque dignitas Electoralis, neque terræ peculiariter Electoralibus adſignatæ diviſionem recipiant. Quod ſi autem novus ſit Electoratus inſtituendus, aut ob delictum aliquis ea dignitate exuendus, ſine dubio reliquis Imperii legibus & conſuetudinibus conforme fuerit, Imperatorem ſolum propria autoritate citra conſenſum reliquorum Ordinum, aut ſaltem Electorum nihil heic diſponere. Etſi ſuperiore, noſtroque hoc ſe-

culo in contrarium extet exemplum: adversus quod tamen unus & alter ne quidquam est protestatus, facili ad spernenda verba Cæsare, cui Mars supra modum tunc videbatur favere. Astute tamen idem, quod dignitatem Electoralem uni ablatam in agnatum ex eadem familia contulit. Id enim invidiam facti insigniter erat molliturum, ne dominandi magis libidine, aut aliena rapiendi, quam necessitate muneris, & ut sua vindicaret in bellum ruisse videretur: sed & potentissimas familias æterna æmulatione distracturum, obnoxiis Cæsari illis partibus, quas ipse validiores reddiderat. Addendum & hoc, Electoribus minorennibus in electione Imperatorum tutores ipsorum subire locum. Minorennes autem desinunt esse completo ætatis anno octavo decimo.

§. 5. Modus electionis hic fere est. Moguntinus intra mensem à primo die, quo de morte Imperatoris rescivit, Collegis id significat, eosque ad futuram electio-

electionem intra tres menses suscipiendam vocat; qui ipsi, aut per Legatos comparere tenentur. Francofurtum ingressuris certus equitum numerus nempe Ducentorum est præscriptus; qui tamen hodie non ita accurate observatur. Dum electio fit, omnes extranei seu quibus in urbe domicilium non est, præter eos, qui ad Comitatum Electorum pertinent, urbe ista jubentur exesse. Actum electionis quæ fit in sacrario templi S. Bartholomæi, auspicatur cerimonia Missæ. Inde ad Altare accedunt juraturi, quod idoneum sint electuri Imperatorem absque omni pacto, stipendio, pretio vel promisso. Moguntinus tanquam Director Collegii suffragia colligit, primo loco Trevirensem interrogat, inde Coloniensem, & reliquos, ipse ultimo loco sententiam dicit. Plura suffragia pro universis valent. Cum tamen hodie octo sint, nondum certi quid est constitutum, quid agendum, si fore suffragia esse æqualia contingat. Suffragio suo Elector

ctor se ipsum quoque nominare non prohibetur. Electio facta in literas solet referri, & sigillis Electorum confirmari. Postea hi ad Altare accedunt, ubi Moguntinus convocatam apud multitudinem] Imperatorem electum pronuntiat. Ei mox certis sub legibus imperium committitur, ita tamen, ut omnibus & singulis Electoribus sua jura & privilegia statim teneatur confirmare. Coronationi quidem lege Aureæ Bullæ destinata urbs Aquisgranum etsi hactenus plerumque ubi electio facta, inauguratio quoque fuerit celebrata. Et quia ista urbs in Diœcesi Coloniensi sita, ideo ab Electore Coloniensi jam olim hæc frequenter peracta. Cui tamen Moguntinus super eo jure litem intendit; quæ ita composita est, ut coronatio in Diœcesi Coloniensi ab Archi-Episcopo Coloniensi, in Diœcesi Moguntina à Moguntino extra utramque ab utroque alternatim peragatur. Alia cerimoniarum solennia passim in Scriptoribus Juris publici invenias.

§. 6.

§. 6. Electoribus uti jus eligendi Imperatorem, ita eo ipso haut statim potestatem eundem, si mereatur, imperio exuendi competere, manifestum est. Sed & tale quid publica & expressa lege sanciri durum nimis & invidiæ plenum erat futurum. Usurpasse tamen ipsos talem potestatem adparet in Wenceslao, filio Caroli IV. quem ut filio suo aliquando Imperium pararet, & Auream Bullam condidisse, & maximis largitionibus Electores mactasse, non obscure fremunt, qui eminentiam Electorum ægris oculis adspiciunt. Ad Henricum IV. imperio dejicienddum alii quoque Principes operam contulerunt. Etsi uti Wenceslaus ipse imperium pro derelicto habuisse videtur: ita cum Henrico IV. ad regulas juris actum fuisse ego non præstiterim. Quod autem Moguntinus uni atque alteri Imperatorum, ipsi quædam parum grata molientium, de abrogando imperio non timide occinuisse legitur, id genio seculi adscribendum, quo Pontifices potestati

teſtati ſe Imperatorum, adjuvante Clero Germanico, ſubducere laborabant.

§. 7. Habent & alia quædam præ reliquis Principibus præcipua jura Electores. Præterquam enim, quod excluſis reliquis Ordinibus poſſint conventus agitare, ac de ſumma rerum conſilia conferre; ipſi quoque ſunt ſummi Officiales Imperii. Archi-Cancellarii quidem ſunt Moguntinus per Germaniam, Trevirenſis per Galliam, & regnum Arelatenſe; (quibus vocabulis tamen juxta peritiſſimos autores non integra Gallia, ſed quicquid ejus ad regnum Burgundicum pertinuit, quod ſeculo XI. Germaniæ jungi cœpit, intelligitur;) Colonienſis per Italiam. Etſi hodie penes priorem res, penes poſteriores inane fere nomen nullo functionis exercitio remanſit. Rex Bohemiæ eſt Archipincerna & in celebratione ſolemnis curiæ Imperatori primum poculum porrigit. Bavarus hodie Archidapifer eſt, & in ſolemni proceſſione geſtat pomum Imperiale. Saxo Archi-Mare-

Mareſchallus præfert Imperatori gladium evaginatum. Brandenburgicus Archi-Camerarius Imperatori aquam porrigit, & in proceſſione Sceptrum præfert, Comes Palatinus Rheni Archi-Theſaurarius in ſolemni deductione Regis coronati ad palatium in circumſtantem populum nummos aureos atque argenteos ſpargit. Secularium ſinguli in iſtis officiis ſuos habent Vicarios, Bohemus Pincernam de Limpurg, Bavarus Dapiferum de Walburg. Saxo Mareſchallum de Pappenheim, Brandenburgicus Comitem de Hohenzollern, Palatinus Comitem de Sinzendorf. Sunt quoque alia privilegia Electorum in Aurea Bulla expreſſa, quorum tamen pleraque aliis quoque Principibus hodie competunt, præterquam quod ab ipſorum judiciis non adpellatur, & quod in renovatione feudorum ſuorum ſunt immunes, & ſi quæ ſunt alia.

§. 8. Interregno exiſtente Vicariam in gubernando Imperio poteſtatem gerunt Palatinus & Saxo; ille quidem in

par-

partibus Rheni & Sueviæ, & ubi jus Franconicum in usu; hic ubi jura Saxonica vigent. Interdictum tamen iisdem feuda Principum, & quæ per vexillum conferri moris, cuipiam attribuere; nec minus res Imperii alienare aut oppignorare. Cæterum quæ gessere, abs recens creato Imperatore confirmari solent. Nupero interregno post mortem Ferdinandi III. Electori Palatino super Vicariatu controversiam movebat Bavarus. In qua id cumprimis callide ab hoc observatum, ut quid moliretur, altissima dissimulatione premeret, ne mature ipsius destinata possent eludi. Et cum per dispositos cursores ipsi de obitu Imperatoris nuntiatum esset, idem quaquaversum confestim literas dimisit, susceptionem Vicariatus indicantes: ad quas plerique statuum re non satis perpensa cum præpropera gratulatione responderunt, priusquam Palatino de morte Imperatoris fere innotesceret. Nec jus suum involari segniter tulit Palatinus, sed & ipse passim

denun-

denunciavit, potestatem sese vicariam deinceps exerciturum, non sine querela super injuria Bavarica. Et satis constat, non paucos Principum doluisse, literas sese ad Bavarum retractare non posse. Verum ut fit, alienam litem in sese nemo derivare voluit. Res postea inter partes per scripta publica agitata. Ubi quanquam nemini mirum videbatur, Bavarum isthanc dignitatem ad se conari pertrahere; quippe qui jam tum florentibus Palatini rebus Electoratum sibi deberi contendere non dubitaverat, ac nunc potentia propria & favore Austriacorum fidebat: Plerisque tamen a partium studio remotis Palatini scriptores sat manifeste judicabantur ostendisse, Vicariatus dignitatem haut quidquam partem aut appendicem esse Archidapiferatus, sed peculiare jus Palatinatui ad Rhenum perpetuo annexum. Prout etiam Saxo, non qua Elector, sed qua Palatinus Saxoniæ Vicarii munere gaudeat. Enimverò cum non pauci in Bavarum favore propenderent, cæteri eundem aperte of-

fendere nollent; neque Principibus mos sit facile de sua injuria confiteri, lis indecisa hucusque permansit.

§. 9. Imperatori quandoque extra ordinem adjungitur Rex Romanorum, verbo quidem, ut tanquam generalis ipsius Vicarius eodem absente aut impedito Rempubl. moderetur, & defuncto demum sine ulteriori electione succedat. Verum necessitatem aut utilitatem Reip. semper obtentui sumi tralatitium est. Genuina causa fuit, saltem circa plerosque, ut se vivis filios, fratres, proximosve agnatos faciliore negotio ad Imperium proveherent, prensante eo, quem penes summa rerum. Et arctioribus possunt legibus adstringi, qui vacante solio libere adsciscuntur.

Caput V.

De Potestate Imperatoris, limitata per Capitulationem, Leges atque Consuetudines Imperii, & Jura Ordinum.

Qua

QUa occasione Proceres Germaniæ enormia incrementa, & ad leges Monarchiæ haudquidquam quadrantia ceperint, jam supra traditum fuit. Nec minus quod, libera Regum electione ad ipsos devoluta, opes semel partas omnino conservare iisdem cordi fuerit. Quo ipso Regibus ademptum de summa rerum pro lubitu disponere, ac necessitas imposita circa præcipua negotiorum consensum Procerum exquirere, & plura apud eosdem autoritate, quam imperio moliri. Quin verosimile est, juramento, quod omnibus fere Christianis Regibus præstare solenne habetur, mature per Proceres Germaniæ hanc quoque clausulam fuisse insertam, quod Rex velit jura omnium & singulorum Germaniæ civium tueri, & laudabiles atque receptas in Imperio consuetudines observare. An vero successu temporum peculiares quædam leges additæ, & scripto quidem comprehensæ, non satis liquet. Neque enim ante Carolum V. ejusmodi Capitulatio-

nis exemplar lucem adſpexit; & ſi qua producuntur, ſubleſtæ habentur fidei. Et quod in Aurea Bulla electus Imperator ſtatim jubetur confirmare omnia jura, privilegia & immunitates Principum Electorum per literas & ſigilla, illud ad hos peculiariter videtur pertinere, adeoque diverſum quid notare a Capitulatione, qua totius Imperii libertati proſpicitur. Cur autem Carolum V. expresſis iſtis & prolixis legibus vellent adſtringere Electores, in cauſa erant iſtius Principis potentia, ætas juvenilis, altique ſpiritus, quos ſuum illud *plus ultra* ſatis arguebat; & ne patrimonii ſui amplitudine abuteretur ad Germanos in ordinem redigendos: utque noſſet, alio modo ſibi gubernandam Germaniam, quam reliquas ditiones. Semel receptum inſtitutum, & ſi fortaſſe hæ rationes non æque urgerent, retinere viſum, ne ampliora ſibi indulta crederent ſucceſſores.

§. 2. Hæ porro Capitulationes hactenus a ſolis Electoribus Imperatori fuerunt præſcriptæ, inconſultis reliquis Ordinibus.

dinibus. Qua de re tamen hi aliquoties ſunt queſti, & in ipſa pace Weſtphalica mentio facta, ut proximis Comitiis deliberaretur ſuper concipienda Capitulatione perpetua. Quæ an unquam ad liquidum ſit deducenda, merito dubites. E re quippe Imperatoris eſſe, ut Electores cæteros Principes emineant. Hos enim utpote paucos facilius in ſuam ſe ſententiam poſſe pertrahere, quam univerſos Ordines; quibus viciſſim aliquid a ſe indulgeri æquum fuerit. Ex ipſo Principum Senatu non valde adverſari, qui familiis Electoralibus ſint prognati. Reliquorum petita facile poſſe eludi. Nec congruere moribus Germaniæ, jure aliquem ſuo utcunque quæſito per vim aut coitionem exturbare. Ac utut non inique poſtulent reliqui Ordines, ut in Capitulatione æque ſui, quam Electorum habeatur ratio; tamen vix concipi poſſe formulam, quæ deinceps non aliqua correctione opus ſit habitura, mutata temporum ratione. Et in prioribus Capitulationibus multa adparere adjecta aut

interpolata, prout ex usu præsentium temporum visum, & obstruendis rimis, per quas Cæsares elabi erant conati. Electores porro non difficiles futuros, ut admonitu reliquorum Ordinum Capitulationi inserant, quæ ipsorum libertati tuendæ videbuntur inservire. Denique valde absurdos esse, qui Electoribus vitio velint vertere, quod emolumentis suis plus quam cæterorum velificari sint visi, quasi isti soli communem hominum inclinationem teneantur exuere, qua quilibet sibi proximus esse gaudet.

§. 3. Quicquid tamen hujus sit, saluberrimo videtur more introductum, potestatis Imperatoriæ leges expresso & distincto scripto comprehendi. Nam utique ad existimationem Ordinum facit, ut, cum imperari sibi ad modum cæterorum Monarchis subjectorum non patiantur, non credantur ex contumacia, aut per meram usurpationem id facere, sed quia in tales leges Imperatorem adsciverunt. Eorundem quoque libertati & juribus præclare consulitur præ-

fixis

fixis terminis, quos Cæſari tranſilire nefas. Præſcinditur quoque hoc modo Cæſari querelarum cauſa, quod non ad reliquorum exemplar Monarcharum imperare poſſit iis, qui ſe ipſi ſubjectiſſimos multo cum verborum honore vocant. Nam ab initio Capitulationis profitetur, ſeſe in has leges Imperium ſuſcepiſſe, inque easdem cum Electoribus pro ſe & reliquis Ordinibus per modum pacti conveniſſe. Atqui ſi iſtæ conditiones diſplicebant, licebat dignitatem illam recuſare, aut Electoribus oſtendere, dictas leges iniqui aliquid aut abſurdi continere; qui talia ſine dubio libenter correcturi erant. Ubi ſemel limitatam poteſtatem acceptare placuit, Imperatori nefas plenam & regiam poteſtatem in Ordines affectare; aut ſi tale quid auſus fuerit, his impune non parere licebit. Nam quin non ſolum regia poteſtas certis limitibus includi queat, ſed & poteſtas detur, quæ capiti corporis alicujus fœderatorum competat, quæque a regio, & pleno imperio

differat, haud negabunt, queis penitior Doctrinæ civilis intellectus.

§. 4. Ceterum in multis ſcriptoribus, quando de Capitulatione agunt, obſervare licet abjectam adulandi libidinem, aut inſignem Doctrinæ civilis inſcitiam. Impudenter non nemo aſſerit, per Capitulationem poteſtati Imperatoriæ terminos non poni; ſed id tantum agi, ne Imperii vires per alienationes, oppignorationes, & ſimilia flacceſcant. Plerique agnoſcunt, per eandem certis quidem limitibus circumſcribi poteſtatem Imperatoriam, adeoque abſolutam eſſe deſinere; non tamen ſummam, ſeu, uti quidam loqui amant, eandem plenitudini poteſtatis quid detrahere, non tamen ſummitati. Quod uti ſequenti Capite curatius erit examinandum; ita illud heic obiter monendum, falli eos, qui putant, controverſiam hanc ſolide expediri diſtinctione allata inter leges, quæ obligant ex præſcripto ſuperioris, & quæ ob placiti fidem & ex conventione ſtringunt; ad quod poſterius genus Capitula-

pitulationem referunt. Nam ex eo tantum probatur, Imperatorem non esse subjectum Ordinibus; non autem, ipsum in eosdem obtinere imperium proprie dictum. Ut enim aliquis summum obtineat imperium, non sufficit, superiorem non habere: Sed requiritur, ut jussibus ipsius citra tergiversationem, aut provocationem cæteri teneantur obedire. Multo minus rem conficiunt, qui sufficere ajunt, ut quis sit summus in ordine ad suam rempublicam. Nam & in Veneta Rep. Dux est summus, cui tamen ideo nemo summum imperium tribuere ausus est. Ac præterquam quod & in Rep. Optimatum, & in Democratiis dentur Principes proprie dicti, quos recte summos in sua republica vocaveris: etiam in Systematibus sociorum dari potest aliquis eminentior, & cui communis cura rei peculiariter sit commissa, qui in isto quidem corpore recte summus & Caput audiat, utut imperio proprie dicto in socios destituatur, seu iisdem ad modum subditorum uti nequeat. Verum satius opinor fuerit

in rem velut præſentem venire, & ſigillatim conſiderare, quidnam circa ſingulas ſummi imperii partes Imperatori competat. Ni quis enim iſta norit, inepte ac temere de Germanorum republica judicare inſtituit. Erit autem nobis heic ſequendus ordo, magis qui genio ejus Imperii, quam methodo ſcientiæ civilis examuſſim congruit.

§. 5. Initium ergo capiemus a conſtitutione Magiſtratuum, quæ in qualibet civitate eſt penes ſummum imperantem, in quem ſi ultimo demum redundare debet imputatio eorum, quæ ab iſtis recte aut ſecus geſta fuerint, neceſſum eſt, ut ſummo imperio competat facultas eorundem geſta examinandi, & ſi quid deliquerint, officio eosdem dejiciendi, aut alio modo plectendi. Iſthæc poteſtas quin Cæſari in ditionibus ſuis hæreditariis illibata competat, dubium non eſt. Sed de reliquo Imperio quæſtio eſt, ad quod etiam omnia illa ſpectant, quæ de poteſtate Imperatoris hoc capite diſputantur. Equidem ab initio Duces Comites-

mites-

mitesque Germaniæ magiſtratus proprie dictos fuiſſe ſupra aſſeruimus. Id vocabulum hodie pro ſumma injuria accipient. Nec ullus Germaniæ Principum concedet, quod Cæſar per ipſum ditioni ſuæ ſubjectum populum gubernet, aut quod ipſius ſubditi Cæſaris ſint ſaltem hactenus, ut plus Cæſari in ipſos juris, quam ſibi competere agnoſcant: utut multo cum verborum honore de humillimo adverſus eundem obſequio teſtentur. Et licet hæreditarium in regno magiſtratum exiſtere non repugnet: Salvum tamen ut in miniſtrum ſuum ſummo imperio ſemper jus manebit. Quod ſi quis apud Imperatorem in vicem juris conſtituendorum magiſtratuum ſurrogare velit jus Cæſareum dignitatibus & honoribus alios extollendi, ne hoc quidem plane ex arbitrio Cæſaris dependere reperietur. Equidem poteſt Imperator conferre alicui titulum S. R. Imperii Principis aut Comitis; ſed qui in Comitiis ad ſeſſionem & ſuffragium haud admittetur citra reliquorum Ordinum

num consensum. *conf. art. 44. Capitul. Leopoldinæ.* Et cum frustra Principum titulo superbiant, quibus ditiones sustinendo ejus dignitatis splendori desunt, ne novitios istos per feuda vacantia locupletare queat Cæsar, *articulo 30. Cap. Leopold.* cautum est: Ubi talia bona in patrimonium Imperii jubentur redigi. *add art. 29. Capit. Leopold.* Ejus constitutionis duplex potissimum est ratio, tum ne omnia feuda vacantia per Domum Austriacam absorbeantur, quæ, si penes ipsam plena facultas relinqueretur ista denuo in alios conferendi, sui aut sibi obnoxiorum haut videbatur oblitura: tum ut tandem aliquando præter titulum tribuere quid possit Germania suo Cæsari, unde tanti fastigii sumtus toleret; ne in electione propriarum opum eligendi potissima sit habenda ratio. Ex hæreditariis autem ditionibus recens creato Principi dignum isto titulo patrimonium assignare, & ad conditionem cæterorum Germaniæ Principatuum idem provehere, supra mensuram puto sobriæ

libera-

liberalitatis fuerit. Extraneum & a nemine ſuperiore dependentem Principem in reliquorum Germaniæ Principum ordinem adſciſcere Imperatori fors conceſſum. Sed ſi vel maxime alicui conditionem ſuam deteriorem facere in mentem veniret, quem locum iſte in comitiis occupabit? Nam & hunc infimi ſubſellii pudebit, & antiqui Germaniæ Principes niſi Regi loco haud ceſſerint. Circa urbes extraneas in cenſum Imperialium Germaniæ civitatum recipiendas minor videtur difficultas futura. Nam nec iſtas tanta ambitio uti Principes titillat, & facili negotio ab oppidis illis ſola libertatis ſpecie memorandis, qualia in Svevia non pauca dantur, obtineri poſſet, ut præfracta loci ſui defenſione Imperii Germanici incrementa ne impedirent. Sed ut libera civitas Germanis ſeſe velit adjungere, vix videtur prius eventurum, quam una aut altera vicinarum Rerumpublicarum diſſolvatur. Ex urbibus autem Germaniæ, quæ jam alicui Ordinum ſubſunt, ullam Cæſari

in

in conditionem civitatum Imperialium haud conceditur evehere.

§. 6. Multo minus autem in arbitrio Imperatoris ſolius eſt alicui dignationem Principis adimere, aut quempiam Ordinum ſuis ditionibus expellere, ne quidem ob crimen aliquod in Rempubl. admiſſum; ſed in notorio etiam facto ſaltem Electorum conſenſu opus habet, priusquam proſcriptionem delinquenti intentet. *Vid. art. 28. Capitul. Leopold.* Scilicet cavere placuit, ne qui fors in rem privatam Imperatoris quid deliquiſſet, tanquam hoſtis Reip. ſtatim plecteretur. Immo & circa eundem *articulum 28.* dum Capitulatio Francofurti concipitur, quidam Ordinum non imprudenter monebant, ut expreſſe insereretur, executionem ſententiæ in proſcriptos fieri debere ex legibus receptis per membra Circuli, in quo iſti ſunt ſiti. Nam ſi Cæſar ipſe ſententiam exequeretur, fieri poterat, ut proſcriptorum ditiones ad ſe traheret ſub prætextu ſumtuum in eam rem factorum. Et fortaſſe jucundum

dum erat futurum tam atroces ferre sententias, si istæ in emolumentum judicis cederent. De cætero etsi quidam Ordinum certas ob causas a suis subditis apud summa Imperii tribunalia in jus vocari possint; tamen quam curam quisque suorum civium gerat, & quam bene suas ditiones administret, Imperatori parum curæ est. Nam inter præcipua, quæ ipse jurato promittit, est, quod cuique Ordinum sua jura ac privilegia velit conservare, atque in eorundem exercitio neminem turbare. Atqui hoc jure cumprimis sese efferunt Ordines Germaniæ, quod sibi subditos vel proprio ex arbitrio, vel prout cum ipsis pacti sunt, possint regere. *Vid. art. 3. 7. 8. 9. Capitul. Leopold.* Paucissima quoque sunt, quæ Imperator subjectis Ordinum immediate possit imperare. Imo ne id quidem plerique concedere volunt, ut evocare eosdem queat testimonii aut litis causa absque omni subsidio juris in citationibus, quas suo nomine emittit. Præmiis tamen & privilegiis subjectos Ordi-

num

num afficere non prohibetur Imperator, ita tamen, ut juri Ordinum in eosdem nihil detrahatur. Etsi fere intra titulos Cæsarea liberalitas adversus istos subsistat.

§. 7. Videamus porro, quidnam juris sit Imperatori in bona Ordinum, quatenus ex illis sunt contribuenda, quibus Resp. pacis bellique tempore sumtus tolerat. Quantum mihi constat, omnia vectigalia extra ditiones Imperatoris, si paucissima excipias loca, ad Ordines spectant; qui ne eadem supra modum intendendo commercia pessumdent, Imperator se prohibiturum promisit. *Art. 21. 22. 23. Capit. Leopold.* Neque nova ipsi vectigalia in ditionibus Ordinum instituere concessum. Si quæ alia ad Imperatorem ex Imperio redeunt, magni adeo non sunt momenti, aut ministris Cancellariæ cedunt, quibus inprimis renovatio feudorum quæstuosa est. *Vid. art. 17. Capit. Leopold.* Tributa ab Imperatore pro arbitrio indici Germanis auribus inauditum. Nec stati quid ad

ad necesſitates Reip. ab Ordinibus conferri ſuevit, niſi quod ſuſtentandæ Cameræ Spirenſi deſtinatur: quanquam & modicum iſtud ſat tædioſe a multis ſolvitur. Quondam etiam Imperatore ad coronam Romæ petendam proficiſcente, ab Ordinibus armanda & alenda erant IV. equitum, & XX. peditum millia. Verum cum expeditiones illæ Romanæ dudum fieri deſierint, deſcriptiones ſeu taxationes eam ob cauſam conceptæ huic fini inſerviunt, ut ſi fors extra ordinem quid conferendum ſit, ratæ partes ſingulorum Ordinum ſtatim ſciantur. Etſi & in iſtis ſuper inæquali diſtributione a multis querelæ moveantur, quorundam opibus lapſu temporum attentatis, aliorum auctis. In Turcicum bellum Germanis maxima vis ſanguinis juxta, aurique inſumta; ſed ne heic quidem pro imperio aliquid ab Ordinibus exactum. In Comitiis aut per circummiſſos Legatos omnia impetrata, eo facilius, quod nonnullis Principibus ea res in quæſtum vertit, dum

particulam aliquam iſtius tributi extra ordinem paulo laxius impoſiti ſibi decerpſere.

§. 8. Arbitrium belli & pacis jam ſat arctis incluſum legibus intelligitur, amoto rerum gerendarum nervo. Equidem poſſunt Auſtriacorum ditiones hæreditariæ validum alere exercitum. Sed & easdem valde exhauſtum iri, ſi ſolis onus incumbat, in aprico eſt. Ni ergo Ordines tam in bellum, quam in ſumtus ad id conferendos conſenſerint, non eſt, quod auxilii quidpiam ab iisdem ſibi polliceatur Cæſar. Cæterum uti non omnino deſtituere ipſum ſolent, ſi ab aliis invadatur; ita ultro alios armis petenti nemo temere adſiſtet, niſi peculiares ipſi cum Domo Auſtriaca rationes intercedant. Quin potius ex re Ordinum eſt impedire, ne iſte bellum alteri inferat, non ſolum quia illa occaſione tota Germania turbis involvi poteſt; ſed & quia ipſa Cæſaris victoria illis parum læta eſt futura, gliſcente nimium ejusdem potentia, quam libertatis ſuæ

præ-

prægravem forte non injuria metuunt. *vid. art.* 13. 14. & 16. *capit. Leopold.* Quomodo itidem Cæsaris potestas circa fœdera ineunda sit restricta, docet *art.* 10. *ejusdem capitulationis.* Circa quæ tamen cum exteris jucunda quantum licentiæ non raro quidam Ordinum sibi indulserint, magno cum Imperii damno, exemplo non uno constat.

§. 9. Videamus, quid Imperatori circa sacra potestatis competat. Nam ut de hac quoque a Juris Publici scriptoribus anquirendum sit, reformata per magnam Germaniæ partem sacra effecerunt; cum e veteri theologia Romanis placitis addicta sacrorum cura penes solum Romanum Pontificem sit; ac summis imperantibus civilibus nil aliud relictum, quam clerum tueri & locupletare, & alicubi certa munia ac beneficia sacra dispertiri. Ast recentior doctrina longe plus potestatis summis imperantibus attribuit, eoque ipso magnæ rerum per Germaniam conversioni ansa præbita fuit; de qua pro captu hujus

 scripti

ſcripti paucis ita habendum. Cum igitur antea per Germaniam ſoli ritus Romani viguerint, niſi quod in Bohemia Joannes Huſſus non paucos haberet diſcipulos, & Judæi paſſim tolerarentur, per Martinum Lutherum magna clades rebus Pontificis præter opinionem illata eſt: & levibus e cauſis exorta rixa magnam Germaniæ partem avertit. Iſthoc in negotio uti merito divinæ providentiæ primum locum deferimus; ita inter ea, quæ homines huc contulerunt, præter pronam admodum ejusmodi mutationi diſpoſitionem incuſari cumprimis meretur, tum inſcitia eorum, qui primi ſeſe Luthero oppoſuerunt, tum Leonis X. inconſulta præcipitantia. Scilicet Fraterculi quidam inter ſe rixabantur, quorum uni ſolida magis pietas, alteri quæſtus ſacerdotum cordi videbatur. Heic ſi ad humanæ leges prudentiæ res exigenda ſit, cordati fuerat judicis utrique ſe parti æquum præbere, aut utrique parti mature ſilentium imponere, ne apud vulgus ea mox

ſuſpecta

ſuſpecta fieri inciperet. Saltem non ita aperte in partes inſtitorum erat deſcendendum, ne ſummo paſtori lucrum magis, quam ſalus animarum curæ crederetur, aut quaſi iſte mallet peccata redimi, quam prohibere. Et præbebatur occaſio ſuſpicandi hominibus parum ſuperſtitioſis, quaſi eadem cum medicis & chirurgis agitarint vota ſacerdotes, queis morbi, ac vulnera hominum emolumento cedant; quoſque adeo iiſdem bona fide indoleſcere nemini perſuadeatur. Quod ſi autem ſtultum, & ſacrilegum habebatur, ſententiam ferri in detrimentum Eccleſiæ vergentem; debebant hominem præfervidi ingenii donis, aut per promiſſa delinire, ne facem iſte laicis præferret ad excutiendum ſacerdotum jugum. Et cum plures per ambitum, & largitiones, ad dignitates eccleſiaſticas adſpiraverint, tanti puto fuerat Monachum purpura involvere, ne tam male de Eccleſia Romana mereretur. Enimvero cùm Lutherus deprehenderet, ſacerdotem apud tribunal nil

æque ſeſe obtenturum, favorem Laicorum captare inſtituit. Exinde Papam, qui aperte jam litem ſuam fecerat, judicem recuſavit agnoſcere. Tum ne patronis deſtitueretur, docere cœpit, ad principes ſeculares, aut qui his parem gerant poteſtatem, ſpectare curam Eccleſiæ; cumque videant, per bona, a majoribus pios ad uſus deſtinata, clericorum ignaviam,& luxuriam ali, fas eſſe otioſum pecus ſagina ſua excuti. Id a multis avide arreptum, partim, quod iſta vero congrua dici viderentur, partim quod reditibus ſuis opimam inde alluvionem ſperarent. Innotuerat quoque, ab Italis ſimplicitatem Germanorum illudi, dum pecunia, e peccatis ipſorum redacta, aleæ, luxuriæ, aut ad ſatiandam Papalium nepotium avaritiam inſumitur. Redibat quoque in memoriam dictum Martini V. oppido quam paſtore animorum parum dignum, ſibi eſſe in votis, ut ciconia fiat, dummodo Germani in ranas verterentur. Et qui antehac tam maſcule Romanorum arma repulerant,

I in-

ingemiſcebant, ſeſe obtentu religionis ab imbelli hominum genere tantum non ad fœnum edendum compelli. Sed & non parum momenti attulerat inſtauratus tunc bonarum literarum cultus, quod nova iſthæc diſciplina tanto cum adplauſu reciperetur. Habent enim id homines eruditi, ut non facile adduci queant ad credenda illa, quæ a ratione videntur abhorrere.

§. 10. Iſthac occaſione magna pars rituum, & ſi qua dogmata novis doctoribus ſuperflua, aut falſa judicabantur, apud multos Germaniæ populos eliminata; ſimul clerici pasſim bonis ſacris evoluti. Super iſtis bonis cum occupatoribus apud Cameram plurimæ lites intenderentur, & vero hæc in clericos videretur pronior, Proteſtantes jurisdictionem Cameræ ſaltem hac in parte detrectabant agnoſcere. Etſi enim alias ante omnia leges jubent ſpoliatos reſtitui; non ſine ratione tamen tergiverſabantur Proteſtantes, cauſati, prius generali concilio, eoque legitimo, aut alio

conventu publico definiendum, ejectos clericos veram fovere religionem. Ni hoc probatum fuerit, id quod sibi sit persuasum, impudenter istos petere fruitionem bonorum, quæ a majoribus vero cultui divino sint consecrata. Enimvero cum solis rationibus, & protestationibus parum sese tutos crederent, plerique eorundem fœdere, quod Smalcaldicum vocant, junguntur ad repellendam vim, si qua ex causa religionis mutatæ intentetur. Ad arma inde procursum; quæ cum infeliciter cessissent, captis Electore Saxoniæ, & Landgravio Hassiæ, religio quoque ipsorum non parum videbatur nutare. Donec Mauritii Saxonis armis restituta horum potentia Transactio Passavii iniretur. Post vero in comitiis Augustanis, anno 1555. habitis religioni Protestantium amplissime fuit cautum, per modum publicæ legis sancita pace, quam vocant, religiosa. Ibi præcipue conventum, ne partes se invicem obtentu religionis invadant, lædant, aut ad eandem ejurandam vi

adi-

adigant. Si quæ bona ecclesiastica, quæ ad statum aliquem immediatum non pertinuerunt, ab Ordinibus secularibus fuerint occupata, modo clerici tempore transactionis Passaviensis, aut interea, ista non possederint, possessoribus relinquantur, neque propter hæc Camera in occupatores jus dicat. Jurisdictio ecclesiastica in socios Augustanæ Confessionis suspendatur, & ipsis circa sacra sua disponendi sit facultas. Ne quis alterius subditos in suam religionem pertrahat, eorumque defensionem obtentu religionis suscipiat. Subditis tamen, qui sacris addicti sunt a superiore suo diversis, detur facultas bona sua vendendi, & alio migrandi. Si dissidium religionis per licita remedia non componatur, pax ista in perpetuum duret.

§. 11. Acerrime autem disceptatum fuit super concedenda clericis Catholicis licentia amplectendi religionem Augustanam, ita ut cum dignitate simul retinere daretur ditiones sacras. Id quod Protestantes obnixe urgebant; in

magnam suæ religionis redundare infamiam, si suscepta ejus professione bonis ac dignitate sit cedendum. Multis hac via ad puriorem doctrinam aditum obstrui. Sibi haut quidquam in animo esse, ditiones sacras in profanos usus convertere, aut Capitulis liberam electionem adimere. Verum cum isthac licentia jugulum religionis Catholicæ per Germaniam peti satis adpareret, non minus præfracte Catholici Status isti sese opposuerunt, quibus favens Ferdinandus hanc clausulam paci religiosæ inseruit: si Clericus ad Protestantium religionem transeat, beneficia, quæ habuit ecclesiastica, perdat, salva tamen existimatione. Etsi tunc & aliquoties postea, inprimis in causa Coloniensi, de isto reservato questi sint Protestantes, neque ea se teneri asseruerint. Quod haut eo secius Instrumento Pacis Westphalicæ confirmatum fuit.

§. 12. Enimvero isthæc pax omnia discordiarum semina, e diversitate sacrorum orta, tollere haut quidquam

I potuit.

potuit. Nam & inter ipſos Proteſtantes in partes diſceſſum, quod plerique quidem verbis Auguſtanæ Confesſionis ſimpliciter inhærerent, alii limatius quædam dogmata adornanda cenſerent. Et quanquam cordatioribus videretur res tanti non eſſe, ut propterea in bella civilia iretur: tamen animi invicem non mediocriter exacerbati fuerunt intemperie concionatorum, & artificio Catholicorum, quibus diſſenſio adverſariorum multum profutura erat. Cumque a pace religioſa excluſi eſſent, qui neque Catholicam, neque Auguſtanam fidem ſectarentur, callide laborabant Catholici, ut ad illos, qui politius ſeſe arbitrabantur credere, Auguſtana Confesſio nihil ſpectare a reliquis eidem ſimplicius addictis judicaretur. Quanquam autem hi non ſemel publice teſtarentur, illos ob diſſenſum non capitalem a pace ſacra haut quidquam ſequeſtrandos, effecit tamen ſacerdotum fervor, ut utrique ſeorſim fere ſuas rationes habere inceperint, parciusque in commune conſule-

fulerint; immo cum una pars a Catholicis premeretur, aliorum nonnulli tacite eos pereuntes ſpectarent, aut auxilia quoque in eosdem ſubmitterent. Extitere deinceps aliæ disſidiorum cauſæ, & demum in Bohemia incendium exortum, quo mox univerſa Germania fuit involuta. Eo in bello cum fortuna ab initio Cæſari ſupra votum arriſiſſet, isque magnam Germaniæ partem jam armis oppreſſam teneret, anno demum hujus ſeculi XXIX. edictum promulgat ſuper reſtituendis bonis eccleſiaſticis, quæ poſt transactionem Paſſavienſem a Proteſtantibus eſſent occupata. Edicti arcana ratio hæc erat, ut Cæſar ſibi conciliaret ſacerdotes, reliquosque Ordines Catholicos, & iisdem perſvaderet, quæ moliretur, in gratiam religionis ſuſcipi, non ad opprimenda Ordinum jura. Quod ſi autem hiſce auxiliantibus, aut ſaltem non reluctantibus Proteſtantes ſubegiſſet, in proclivi deinceps erat reliquos etiam ad nutus ſuos componere. Sed quomodo ea deſtina-

ta

ta eventus destituerit, notissimum est. Demum in pace Westphalica prolixe super negotio religionis fuit cautum *articulo V.* ubi transactio Passaviensis, & pax religiosa denuo confirmata; & expresse declaratum, eandem ad Reformatos quoque, uti vocant, pertinere. Additum, quæ post Kalendas Januarias anni 1624. in ecclesiasticis, & eorum intuitu in politicis mutata, in eum statum reponerentur, quo dicto tempore fuerunt; adeoque bona sacra, quæ tunc a Catholicis tenebantur, & interim a Protestantibus occupata fuerint, istis restituerentur, & vice versa. Bona sacra mediata, quæ Protestantes dicto tempore possederunt, in perpetuum retinerent. Jus religionem mutandi, quod antea Ordinibus libere videbatur competere, ita constringeretur, ut subditi Ordinum Catholicorum Augustanæ Confessioni addicti, qui anno 1624. exercitium suæ religionis habuerunt, id retineant, in eodem turbati restituantur: qui illud dicto anno non habuerunt, libertate con-

conſcientiæ gaudeant, cultum tamen ſuum exerceant tantum intra privatos parietes, aut in vicinis locis. Quod ſi tamen a Domino territorii migrare ſint juſſi, liberum ſit bona vendere, aut per miniſtros adminiſtrare. Nonnulla quoque Cæſar ſuis ſubditis in gratiam Principum Proteſtantium indulſit. Cautum præterea, ut ſi deinceps Principum aliquis religionem mutarit, id ei ſit impune, ſuæque religionis ſacerdotes in aula ſecum queat habere: ſubditos tamen ad ſuam religionem vi non adigat, ſed in hactenus recepta relinquat. Etſi & hiſce licitum eſt ultro Domini ſui ſacra amplecti. Obſervandum præterea, libertatem illam religionis eſſe ſancitam per modum pacti æquales inter initi, & in quo ipſe Cæſar alterius partis eſt acceſſio; adeoque neque Cæſari, neque reliquis Ordinibus Catholicis, utut forte numero ſuperantibus, aliquid heic immutare licet. Sed & illud manifeſtum eſt, Ordinum Proteſtantium meliorem conditionem eſſe, quam Ca-

Catholicorum; cum hi a Pontifice dependeant, illi de suis sacris proprio jure disponant. *Add. art. 1. & 19. capitul. Leopold.*

§. 13. Ad potestatem legislatoriam pergimus. Ea cui competat, planius adparebit, si intelligamus, quali jure, & unde introducto Germania utatur. Ubi facem nobis prætulit *Hermannus Conringius* erudito tractatu *de Origine Juris Germanici*, quem heic fere sequimur. Operosus autem est laudatus autor circa refellendam communem opinionem, quasi jussu Lotharii Saxonis circa A. C. 1130. in scholas pariter & fora jus Romanum sit receptum; ostenditque ad seculum usque tertium decimum judicia Germaniæ non tam ex jure scripto, quam ex receptis moribus, aut ex æquo & bono sententias pronuntiasse; judicesque ad privatas causas lectos non doctrina præstantes, sed quos senilis prudentia, pietas & justitia commendabat, plerisque tunc e populo, laico legendi scribendique imperitis. Seculo porro ter-

tertio decimo jus Canonicum paulatim in Germaniam irrepsit, neque solum ea inde peti cœpta, quæ ad causas sacras faciunt, sed & processus causarum civilium ad idem institutus. Etsi multi antiquis suis consuetudinibus mordicus inhærere maluerunt. Circa eadem quoque tempora antiquæ consuetudines in scripta relatæ; quas inter præcipue celebrantur jus Lubecense, & jus Magdeburgicum, quod Teutonica lingua *Weichbild* vocant. Item Speculum juris Saxonici & Suevici, ut & jus feudale Saxonicum & Suevicum. Atque his fere juribus usa est Germania per seculum decimum tertium & quartum. Seculo demum decimo quinto jus Romanum, nec minus jus feudale Longobardicum sensim invaluit, peritis ejus juris in consilia Principum adscitis, queis artificium suum omnibus modis fovere cordi fuit; idemque passim per Academias Germaniæ doceri cæptum ad exemplum, uti apparet, scholarum Italicarum, quas Germanis frequentasse tunc

tunc gloriosum habebatur. Hinc, qui in scholis isti juri operam navassent, cum tribunalibus admoverentur, idem jus paulatim in forum receperunt. Et anno 1495. a Maximiliano I. constitutum, ut in Camera jus ex legibus Romanis diceretur, salvis tamen receptis consuetudinibus, & peculiaribus statutis singulorum locorum. Ergo jus, quo Germania hodie utitur, est quasi cinnus quidam ex jure Romano, Canonico, antiquis consuetudinibus, & statutis singularum provinciarum, atque urbium, fere inter se plurimum discrepantibus. Et id in tribunalibus regulariter observatur, ut, si quidem statutum aliquod provinciale, aut municipale extet, id primo loco valeat. Hoc deficiente ad jus Romanum recurritur, quantum id communiter receptum est. Habent autem hoc Ordines Imperii, ut in suis ditionibus circa causas civiles possint leges ferre, etiam a jure communi Romano discrepantes, uti & alia statuta condere, ad usus suos facientia, inconsulto quo-

que Imperatore, modo nihil contineant ſtatui totius Imperii adverſum. Etſi multi jura ſua provincialia per Imperatorem rata haberi fecerint majoris autoritatis, aut reverentiæ in iſtum teſtandæ gratia. Imo & circa criminalia leges poſſunt condere peculiares. Neque enim Conſtitutio Criminalis Carolina per omnia ubique obſervatur. Exercent etiam Ordines jus nocentibus veniam ſupplicii concedendi. Quod ſi novi quid ſtatuendum ſit, omnes obligaturum, id non niſi in comitiis univerſorum conſenſu condi poteſt: nec minus Imperator, quam Ordines eodem obſtringuntur. *Vid. art. 2. Capitul. Leopoldinæ.*

§. 14. Judiciorum per Germaniam diverſis temporibus diverſa fuit ratio. Circa quæ cum accuratisſime ſit traditum a laudato *Conringio*, tractatu *de Germanici Imperii Judiciis*, præcipua inde excerpta heic ſubjicere compendium laboris fuerit. Quid ergo ſub Carolo M. obobtinuerit, prius videamus. Familiæ regiæ cum inter ſe, tum adverſus alios con-

controverſiæ in concilio Procerum, & populi diſceptabantur; nec minus cauſæ Procerum, quæ quidem magni forent momenti. Minores Procerum lites per Regem, aut ipſius Miſſos, (ita enim tunc vocabantur, quos hodie Commiſſarios, aut Viſitatores, vel delegatos extraordinarios appellare posſis) dirimebantur. Pro reliquorum controverſiis erant in ſingulis pagis, ſeu diſtrictibus, conſtituti a Rege Graviones ſive Judices, ſtipati Scabinis, ſive Aſſeſſoribus, e nobilitate, aut honeſta plebe ſelectis. Hi ſuper civilibus, & criminalibus actionibus cognoſcebant. Graviones porro propter pagorum amplitudinem pasſim per vicos ſibi ſubſtitutos habebant vicarios, ſive ipſorum lingua Sculteſios; a quibus tamen ad iſtos dabatur provocatio. Sacerdotes præterea in vitioſos Chriſtianorum mores pœnis canonicis animadvertebant. Epiſcopis in clericos, & monachos jurisdictio. Ipſos Epiſcopos apud Metropolitanum, aut in Synodo deferri, moris erat; etſi

paulatim ad Pontificem Romanum ob istius sedis autoritatem provocationes fieri cœptæ, ab initio, uti videtur, fere ex compromisso. Imo & laicorum causæ promiscue ad Episcopos devolutæ propter sanctimoniæ, & integritatis opinionem. De bonis autem sacris judicium non erat penes clericos, sed penes Advocatos, sive Vicedominos, peculiariter a Regibus constitutos; adeoque clericorum personæ judicio cleri, bona eorundem judicio Advocatorum laicorum suberant. Ab hisce judicibus provocabatur tum ad Missos Regios, qui certis temporibus provincias circumibant, tum ad ipsum Regis palatium; ubi super provocatione cognoscebat ipse Rex, aut comes Palatinus, cujus etiam erat dirimere, causas, in ipsa aula enatas. Provocare tamen non temere concessum, nisi ubi Graviones, aut Missi justitiam administrare detrectaverant. Omnia tamen brevissimo, & planissimo processu, & per paucas audientias terminata. Sic, ut in hac judiciorum forma nihil possis desi-

desiderare, nisi provocationes clericorum ad Pontificem, velut extra Germanorum Remp. constitutum.

§. 15. In hisce successu temporum nonnulla mutata. Causas regias post Auream Bullam ad se solos fere revocarunt Electores. Pontifex quoque in Cæsares eousque sibi potestatem sumsit, ut ipsos excommunicare, & subjectos ab obsequio liberos pronuntiare non dubitaverit; Imperatorem insuper vasallum, & Imperium feudum suum jactans. Circa Principum causas illud ex antiquo more mansit, quod istæ nunquam solius Regis judicio fuerint permissæ, sed adhibitis proceribus decisæ processu simplici, ac brevi, & ex æquo, & bono. Et si quando intra proximum potissimum seculum Imperatores sibi solis potestatem sumsere judicandi circa personas, & feuda Principum, animosiores Ordinum constanter contradixerunt. Quin & si alia deessent testimonia, universi structura Imperii satis arguit,

guit, solius Cæsaris arbitrio tanti momenti cognitiones relinqui non posse, saltem ut Electores in antecessum in consilium adhibere necessum sit. Sic, ut adulationis manifesti sint, qui Judicium Principum, seu Parium Curiæ, Germanis das Fürstenrecht dictum, inane figmentum vocare sunt ausi. Id tamen deinceps introductum, ut pleræque Principum familiæ, quos & civitates liberæ sunt imitatæ, judicia sibi arbitraria constituerint. Teutones sua lingua Austrægas vocant; quorum origo probabiliter ad extrema Friderici II. tempora, & magnum illud interregnum refertur. Martem quoque sæpenumero arbitrum sumsere, quibus potentia magis sua, quam causa placuit. Id quoque a recentiore tempore, quod non ipsi Cæsares, ac Principes, causarum cognitioni vacent, sed eandem in ministros suos rejicere soleant, legum peritos. Quod non potuit non evenire, postquam pro simplicibus consuetudinibus patriis intricatæ leges Pontificiæ, & Romanæ subierunt,

runt, quas Principibus addiſcere ſummi inſtar ſupplicii futurum erat.

§. 16. Circa Clericos illud mutatum, quod Epiſcoporum cauſæ perſonales omnes Romam ſint pertractæ, neglecta Metropolitanorum, & Synodorum provincialium autoritate. Id quod apud Proteſtantes mutatum Catholici adhuc retinent. Etſi Carolus V, & quidam alii, Pontifice inconſulto, & ringente, circa religionem nonnulla diſpoſuerint, & in perſonas Clericorum manus injecerint. Tempore quoque Friderici II, & deinceps, plerique Clerici liberam ſuorum bonorum adminiſtrationem, excusſis Advocatis, ſibi aſſeruerunt. Subſunt tamen Eccleſiaſtici Ordines Imperio intuitu feudorum ſuorum, & regalium, quibus multari poſſunt, ſi in pacem publicam, aliusque Imperii leges atrociter deliquerint. Monachi quoad perſonalia ſeculo Caroli Magni ſub Epiſcoporum erant jurisdictione; cui deinceps antiqua quædam Monaſteria exemta, & immediate Pontifici ſubjecta. Novi

Ordines, circa seculum decimum tertium & post exorti, suis provincialibus & Generalibus subjecti, unius Papæ supremam agnoscunt jurisdictionem, premendæ, uti adparet, Episcoporum autoritati. Bonorum administratio ab initio utplurimum Advocatis permissa, a quibus successu temporum aliqua cœnobia exempta; plura in antiquo statu permansere. Pauca quoque ab oneribus publicis immunia facta.

§. 17. Causæ plebejorum seculares jam tum tempore Caroli M. vel coram Episcopali audientia, quæ late pomœria protulerat, vel in foro seculari agitabantur. Heic adeundi primum Scabini, qui antiquissimis temporibus per pagos atque vicos constituti. Ab his ad Graviones, seu Comites ibatur, quorum potestatem multi postea Duces, & Episcopi invasere. A Comitibus dabatur provocatio ad Missos Regios, & demum ad ipsum Regem, qui in aula ultimo lites decidebat. Enimvero, cum seculo decimo quinto appellationes fieri cœpissent

pissent frequentissimæ, ob introductas processus ambages, & per rabularum nequitiam, iis commodius excutiendis deliberatum fuit de amplissimo aliquo, & stato tribunali constituendo, quod demum Spiræ fixam sedem accepit. Sic, ut illi causam dederit, non quod aula Cæsaris fere ambulatoria foret, sed quod tanta litium moles separato in loco commodissime videretur expediri posse.

§. 18. Moderna per Germaniam judicia sic se habent. Privatus cum privato litigaturus in prima instantia Prætorem adit ejus urbis, aut vici, ubi degit, nisi alter privilegio sit munitus. Inde in omnibus, quos novi, Principatibus est superius aliquod tribunal, toti provinciæ commune, ad quod ab istis provocatur. Pleræque tamen civitates liberæ suam jurisdictionem unica instantia absolvunt. Communia toti Imperio sunt Camera Spirensis, & Curia Aulica Cæsarea. Verum gaudent quidam Ordines hoc jure, ne ipsorum subditi

omnino ad ista suprema tribunalia possint provocare, uti sunt Electores, etsi circa Ecclesiasticos quidam dubium moverunt, magis an exerceant illud jus, quam an habeant. Item Domus Austriaca, & Rex Sueciæ intuitu provinciarum Germanicarum. Vid. *Instrum. Pacis Westphal. art. X. §. 12.* qui Wismariæ tribunal erexit, in quo appellationes, ad earum quondam provinciarum Principes, aut Spiram, aut in Curiam Aulicam devolvi solitæ, terminentur. *Add. Capitul. Leopold. art. 27. & 28.* Hoc tamen omnibus, quantum mihi constat, Ordinibus est commune, ut ab illis provocatio non sit, nisi litis æstimatio certam pecuniæ summam excedat; quæ summa tamen alibi major, alibi minor est. Criminalem autem jurisdictionem non solum Ordines Imperii, sed etiam municipia quædam, ac Nobiles plurimi citra provocationem exercent.

§. 19. Quod si ipsis Ordinibus inter se lis sit, plerique eorum in prima instan-

tia

tia adeunt arbitros, ſive Auſtrægas. Eorum aliqui peculiari Ordinum conventione conſtituti ſunt, alii ex communi diſpoſitione legum publicarum dependent. Origo prima eorundem in obſcuro eſt. Vero quam proxime videntur accedere, qui eosdem ad Friderici II. tempora, & interregnum illud magnum referunt, uti jamjam dictum. Sic ergo iſtorum autor, quod quidam volunt, non eſt Maximilianus I, etſi hic novam iſtis formam dederit, quæ extat in *Ordinatione Cameræ anno 1495. Wormatiæ* conſcripta. Ex variis, qui recenſentur ibidem, Auſtrægarum modis duo potisſimum frequentantur; ut vel reus tres denominet Principes, aliosque Ordines, ex quibus unus ab actore eligatur; vel ab Imperatore Commiſſarii unus, pluresve impetrentur. Sunt tamen quædam cauſæ, quæ non ad Auſtrægas pertinent, ſed ſtatim ad Cameram, aut Judicium Aulicum ſunt deferendæ, quas pasſim enumerari videas. Comitantur autem Auſtrægas hæc incommoda, quod ab

ab illis provocari queat ad Cameram, & Judicium Aulicum, adeoque paucæ lites hoc modo finiantur, quodque multi ſumtus requirantur, dum muneribus demulcendi, lauteque tractandi ſunt arbitrorum Principum Commiſſarii. Accedit, quod ſemeſtre, aut annuum ſpatium ſit præfinitum judicio Auſtrægarum, intra quod litem majoris momenti componi portentum in Germania foret.

§. 20. Supremum Germaniæ tribunal eſt Camera, cui Spiræ ſedes fixa, quæ primum conſenſu Ordinum inſtituta a Maximiliano I. anno 1495. Hæc etſi in decretis, ac ſententiis ſuis ſolius Imperatoris nomen præ ſe fert; rectius tamen illi, qui eandem non a ſolo Imperatore, ſed & ab univerſis Ordinibus dependere, eorumque autoritate jus dicere, aſſerunt. Præſidem huic judicio conſtituit Cæſar virum Principem, aut ſaltem Comitem, vel Baronem. In Pace Osnabrugenſi diſpoſitum, ut deinceps ſub primario illo Præſide, quem Judi-

Judicem Cameræ vocant, essent quatuor Præsides inferiores, a Cæsare constituendi, & in universum L. assessores, quorum XXVI. religioni Catholicæ, XXIV. religioni Protestantium forent addicti. Scilicet ut tolleretur Protestantibus materia querendi, quasi prævalente numero assessorum Catholicorum ipsi justitiam experirentur minus faventem. Quanquam numerus iste nunquam completus fuerit, plerisque Principum tardis circa sufficiendos assessores, aut conferenda eorundem salaria; quod ipsorum aures imperiosas ejus tribunalis sententias, utut raro ultra verba procedentes, fere aversentur. Qui accuratam ejus judicii formam cognoscere cupit, ei omnino legenda est *Ordinatio Cameræ*, *Imperii Recessibus* inserta. Vulgo lites Spiræ dicuntur spirare, sed nunquam expirare; cujus rei causa est tum causarum multitudo, & paucitas assessorum, tum immensæ processus ambages. Sed inprimis, quia deficit utplurimum facultas exequendi sen-

ſententias. Inde, qui propriæ confidunt potentiæ, ſusque deque habent, quid Spirenſes pronuncient. Et his ipſis tantum ſalis eſt, ut, quod ſupereſt autoritatis, non temere velint prodigere ſententias, dicendo validioribus ludibrium debituras. Imbelles tamen muſcas heic, uti & in aliis tribunalibus, irretiri mos eſt. Circa defectus Cameræ emendandos multa ſunt conſtituta in *Receſſu Imperii* anno 1654. A Camera non datur provocatio; ſed ſi quis læſum ſe putat, reviſionem poteſt petere; quæ tamen, quantum mihi conſtat, alto adhuc ſomno compoſta quieſcit.

§. 21. Eſt quoque in aula Cæſarea judicium, quod pari ſe poteſtate cum Camera Spirenſi fert, ſic ut, quæ in illo moventur lites, ad hancnon poſſint trahi, & vice verſa. Ejus in concinniorem formam redacti leges Ferdinandus Cæſar promulgavit, anno 1549. auxit Maximilianus II. plane innovavit Matthias anno 1414. ſed & quædam interpolata per Ferdinandum III. in Comitiis Ratispo-

nen-

nenſibus anno 1654. Vid. *Inſtrum. Pacis artic. V. §. 20. & artic. 41. 42. 43. Capit. Leopold.* Id judicium a ſolo hactenus Imperatore dependit, utut Moguntinus tanquam Cancellarius Imperii, in eodem reviſionis ſibi jus aſſerat. Cauſam vel inſtituti, vel inſtaurati, ſolenniusque adornati ejus judicii divinando aſſequi, non ita in arduo eſt. Scilicet ægre ferebant Auſtriaci Cæſares, dum Spiræ ſuper appellationibus, aliisque gravisſimis cauſis cognoſcitur, ibique juſtitia imploratur, aulam ſuam minus frequentari. Nam & in eo maxima reſplendet imperantium majeſtas, quod ad illos confugiant, qui ſuper jure ſuo conſequendo, aut propulſanda injuria laborant: & cui juſtitiæ oracula interpretari datum, facile ab eadem diva impetrabit, ut ne aliquid reſpondeat, quod commodis ipſius adverſetur. Sane notum eſt dictum Cleſelii Cardinalis, quod ei frequenter in ore fuit: non opus eſſe, ut Cæſar bellum in Proteſtantes gerat, ſed ſufficere, ſi in procesſibus adverſas iſtis

ſen-

ſententias ferat. Camera porro Spirenſis, præterquam quod ab univerſo Imperio dependeret, conſeſſus erat ab aula Cæſarea remotus, Rhenoque ſuo affixus, qua Danubius flueret, parum videbatur curare. Controverſiæ porro Ordinum inter ſe propter mutatam juris rationem non ita commode, uti olim, in Comitiis expediri poterant. Eas ergo ſi ad ſe ſolum trahere poſſet Cæſar, receptis etiam privatorum provocationibus, magnam Ordinibus neceſſitatem impoſuerat ipſius majeſtatem colendi. Nec deerat plauſibile prætextum tali judicio fovendo. Quare namque in capitulationibus promiſerat, ſe omnibus juſtitiam adminiſtraturum, ſi omnes ipſo præterito Spiram curſum intenderent? Accedebat, quod judicium illud Aulicum lentiſſimo ſeſe proceſſui haut adſtrictum profiteretur. Unde volupe erat brevi lite poſſe defungi, ſi cui ejuſdem favorem mereri contigerat. Nam Spirenſibus, ne ſi velint quidem, etiam in liquidis cauſis ambages illas præcide-

re

re non licet. Profundius adhuc genium illius judicii penetrabit, qui consideraverit, esse præterea secretius, sive sanctius Consilium in aula Cæsaris, in quo negotia, summam Reip. spectantia, potissimum tractari solent. Causæ igitur controversæ in Judicio Aulico prius disceptantur, &, ubi respectus quidam politici intervenerint, ad Cæsarem transmittuntur, adjuncto, quid sibi videatur. Hinc causæ denuo in secretiore isto consilio proponuntur: ubi non tam juris, quam status rationes ponderantur, puta, num Cæsari aut Imperio expediat, talem sententiam ferri; an, & quomodo commode executio fieri possit. Ubi circa talia scrupulus occurrat, sententiæ pronunciatio suspenditur.

§. 22. Circa executionem sententiarum, in summis hisce tribunalibus dictarum, ita fere proceditur. Primo sententiæ ut pareatur, condemnato injungitur sub comminatione certæ summæ marcarum auri puri, partem fisco, partem victori solvendarum. Si tergiver-

ſatus iſte fuerit, multa intenditur. Si quis minas contemnere perrexerit, banno, ſive proſcriptione afficitur, ac vi armata in ordinem redigitur. Et quidem ſi alicui Ordinum ſubjectus ſit, executio eidem mandatur, cui damnatus ſubeſt. Sin damnatus ex Ordinum numero fuerit, executio mandatur Præfecto, aut uni alterive Ordinum circuli, cujus membrum iſte eſt. Sin circulus parum ſit validus cogendo damnato, duobus aut tribus ea res committitur. Verum rarius contingunt ejusmodi executiones; & magis eſt ex uſu Germaniæ, Ordinumque libertate, ut tanti momenti lites arbitrorum interventu componantur.

§. 23. Denique ſi quid incidat, quod ſummam Reip. ſpectet, de eo haud quicquam licet Imperatori pro lubitu ſtatuere, ſed in Comitiis, ſive univerſorum Ordinum conventu, ejusmodi negotium eſt proponendum, & ex conſenſu eorundem definiendum. *Vid. Capitul. Leopold. art. 39. ſub finem.* De his quia ſatis accu-

accurate a multis traditum, nos summa tantum capita delibabimus. Indicere Comitia solius quidem est Imperatoris, ita tamen, ut literis, vel per legatum, consensus Electorum sit requirendus, etiam super eorundem loco, & tempore. *Vid. artic. 17. Capitul. Leopold.* Possunt etiam Electores Imperatorem admonere de habendis Comitiis, si usus Germaniæ videatur exigere. Quia vero eadem multo Ordinum sumtu celebrantur, d. l. *Capit. Leopold.* cautum fuit, ne Imperator ipsis præter necessitatem habitis Comitiis molestus sit. Per interregnum Comitia indicere penes Vicarios Imperii erit, & absente Imperatore penes Regem Romanorum, si quis tunc extiterit. Indictio non fit publico, & communi aliquo edicto, sed per literas manu exaratas, aut impressas, singulis Ordinibus insinuandas; quæ concipiuntur verbis blandam potius invitationem, quam imperiosam citationem præ se ferentibus. Et isthæc indictio fere per semestre spatium antecedit Comitia, ut per otium

de rebus ibi tractandis Ordines meditari queant.

§. 24. Priſcis temporibus per ſingulos annos Comitia fuiſſe habita, nec ultra menſem duraſſe, antiquitatum Germanicarum peritis veroſimile videtur. Hodie quoties, & quamdiu celebranda, nihil certi conſtitutum, ſed iſta omnia necesſitatibus Reip. definiuntur. Circa locum eorundem in Aurea Bulla quidem diſpoſitum, ut prima Comitia Norinbergæ habeantur, ni legitima impedimenta intervenerint. In Capitulationibus de commodo duntaxat loco fit mentio, qui non ſit ſitus extra Germaniam, & in quem Electores conſenſerint. Jamdudum urbs aliqua libera Comitiis ſedem præbuit, cujus rei ratio non eſt in obſcuro. Et vix crediderim comparituros Principes, ſi Viennam aut Pragam eosdem Imperator convocaverit.

§. 25. Vocantur ad Comitia omnes Imperii ſtatus, & quidem inter Eccleſiaſticos etiam illi, qui nondum a Pontifice ſunt confirmati. Poſſeſſores Epi-
ſcopa-

ſcopatuum, qui Confesſionem Auguſtanam fuerunt amplexi, cum antea neque vocarentur, neque admitterentur, in pace demum Weſtphalica peculiarem locum accepere; quem nunc ſolus Lubecenſis tenet. Circa Principes ſeculares obſervandum, quod pro minorennibus ipſorum tutores vocentur. Majorennes etiam ante petitam, & obtentam inveſtituram vocari, & admitti debere, verius eſt; utut ea ſuper re in Comitiis Ratisponenſibus anno 1608. Joanni Friderico, Duci Wurtenbergico, controverſia mota fuerit. Si qua in domo jus primogenituræ receptum, ſolus primogenitus vocatur. Ubi diviſioni ditionum locus eſt, ſinguli vocantur, qui de portione ſua peculiariter ſunt inveſtiti. Qui ditiones ſuas indiviſim posſident, univerſi quidem vocantur, ſed ſuffragium duntaxat unum obtinent. Vocati ad Comitia comparere tenentur vel ipſi, vel, ſi hoc incommodum fuerit, per legatos, mandatis ſufficientibus inſtructos. Qui venire neglexerint, nihilo

 ſecius

ſecius obſtringuntur eo, quod a majori parte concluſum. Ex peculiari privilegio Rex Bohemiæ non tenetur venire ad Comitia, niſi ea Noribergæ, aut Bambergæ habeantur. Domui Auſtriacæ, ſtatibusque Circuli Burgundici, venire, an emanere velint, liberum eſt.

§. 26. Quæ in Comitiis deliberanda, & conſtituenda ſunt, ab Imperatore, aut ejus Commiſſariis proponuntur. Inde ad deliberationes proceditur. Ubi quæſtio movetur, an idem ſit ordo tenendus in deliberando, & conſtituendo, qui fuit obſervatus in propoſitione? ſeu an ad aliud caput rerum propoſitarum ſit transgrediendum, prioribus nondum deciſis? Heic ſtatus quidem ſæpe contenderunt, non ita religioſe inhærendum ordini propoſitionis. Sed Cæſareani ſemper ſunt obnixi, uti aliqui interpretati ſunt, quod primum ſemper locum obtinuerint, quæ ad privata Cæſaris commoda ſpectarent; quæ univerſam Remp. tangerent, poſt principia ſtare juſſa ſint. Igitur ſi de his quoque aliquid

quid cogitare vellent Ordines, necessario prius Cæsari gratificandum fuisse. Qui postquam scopo suo fuerit potitus, de negotiis Ordinum non adeo anxium deprehensum. Ubi ad deliberationes descenditur, in tria collegia Ordines separantur, Electorum, Principum, & Urbium: quæ separatio creditur cœpisse anno 1489. in Comitiis Francofurtensibus. In primo directorium, quod vocant, gerunt Moguntinus, in altero Austriaci, & Salisburgensis, alternis vicibus, in tertio civitas illa libera, in qua Comitia celebrantur. Principes viritim suffragia ferunt. Major pars pauciores quoque obligat, nisi circa negotium religionis, & ubi Ordines non tanquam unum corpus, sed tanquam partes invicem disceptantes considerantur. An idem in materia collectarum debeat obtinere, nondum est decisum. *Vid. Instrum. Pacis art. V. n. 19.* Rationi videbatur consentaneum esse, ut major pars etiam pauciores obligaret, ubi, quæ conferenda sunt, totius Reip. salutem spectant, quæ

nemo bonus civis defugerit. Sed circa ea, quæ in peculiarem Imperatoris usum tendunt, suæ quemque liberalitati modum statuere par fuerit. Quod collegio Electorali visum fuit, collegio Principum communicatur. Hoc illi vicissim suam sententiam aperit, (referre & correferre vocant) idque tamdiu, quoad inter ipsos convenerit. Id ubi factum, sententiam suam collegio urbium exponunt. Ubi & hoc conspiraverit, Imperatori, aut ejus Commissariis, unanimis Statuum sententia proponitur. Qui si eam adprobaverint, res confecta est. Si collegiis inter se convenire non possit, discrepantia suffragia Imperatori proponuntur, qui amica tractatione, non autem pro imperio componere discrepantes laborat. Similiter si & ipsi quid secus videatur, eousque res amice agitatur, donec aut ipse cum Ordinibus, aut hi cum illo conspirent. Inde solennis in Recessibus Imperii formula: Hæc inter Imperatorem & Ordines per modum contractus constituta. Circa collegium Ur-

Urbium obſervandum, quod, etſi *in Inſtrumento Pacis, art. VIII. §. 4.* votum deciſivum illi ſit asſignatum, cum antea cæteri ad deliberationes duntaxat illud admittendum contenderent; non prius tamen duo ſuperiora collegia cum hoc communicent, quam ipſis inter ſe convenerit. Ita tamen, ut illa huic ſua placita pro imperio, aut tanquam major pars invito nequeant obtrudere; ſed ubi diſſenſerit, res ad Imperatorem defertur, quousque & heic concordia fuerit inventa. Quæ componi nequeunt, in alium conventum differri moris eſt. Quæ ſic univerſis placuere, a Moguntino directorio in juſtam Receſſus formam rediguntur, denuo expenduntur, & poſt ſubſcriptionem, & obſignationem promulgantur.

§. 27. Quid igitur circa præcipuas ſummæ poteſtatis partes Imperatori ſit relictum, ſatis, puto, adparet. Sunt tamen quædam jura, quæ ſoli Imperatori per Germaniam exercere datur. Inter quæ referuntur (1) jus primariarum pre-

cum, cujus vi electus Imperator in quolibet collegio Clericorum unam potest personam ad beneficium Ecclesiasticum præsentare. (2) Quod cujusvis generis, & gradus dignitates confert. *Vid.* tamen *art. 43. & 44. Capitul. Leopold.* (3) Quod ab ipso solo obtinetur investitura, & collatio feudorum principalium, & quæ per vexillum notari moris est. (4) Quod scholas publicas, sive Academias constituit. (5) Quod facultatem indulget condendæ urbis: & si quæ sunt alia.

§. 28. Sed & exinde non difficile est colligere, quidnam Ordinibus ad summum imperium desit. Scilicet habent isti, saltem plerique, jus vitæ & necis in sibi subjectos; Leges condunt, etiam communi juri discrepantes; religionis libertate gaudent; omnes reditus e ditionibus suis sibi capiunt; tributa indicunt; Fœdera inter se, & cum exteris feriunt, modo non spectent contra Imperatorem, aut Imperium. *Vid. Instrum. Pacis artic. VIII. §. 2. & Capitul. Leopold. c. VI. & VIII.*

Quod

Quod jus mediatis Imperii civibus expresse ademtum, *artic. IX. Capitul. Leopold.* Iidem armis se defendunt, aut injurias sibi illatas vi exequuntur, inprimis contra exteros; munimenta in suis ditionibus extruunt; & quæ sunt alia ad gubernationem civitatis necessaria. *Add. artic. 33. 34. Capitul. Leopold. & Instrum. Pacis, art. 8. §. 2.* Ad dignitatem Electorum peculiarem facit *artic. V. Capitulat. Leopoldina.* Et ista quidem omnia suo jure, non Imperatoris loco exercent; quæ etsi quibusdam non ad summum imperium proprie dictum, sed ad superioritatem duntaxat territorialem, quam vocant, sufficere judicantur, qui gradus potestatis illo inferior & subalternus sit: tanti tamen ponderis ista superioritas est, ut civilem subjectionem longe excedat, & monarchicæ majestati locum non relinquat in eos, qui ista præditi sunt, præsertim ubi vires privatum modulum longe supergressæ accesserint. Neque tam ipsorum potestatem, quam habendi modum afficit, quod ditiones suas, tan-

quam

quam feuda ab Imperatore, & Imperio recognoſcant. Nam cum eadem hæreditario jure ad poſteros transmittant, ritus potius ſolennis, quam veræ collationis vim inveſtitura habet, quicquid de prima adquiſitione ſit; cum nemini denegari posſit, qui intra legitimum eam tempus petat. Et quanquam feudum dependentiam, & vinculum beneficiarium involvere dicatur; non tamen omnia, quæ eo vocabulo veniunt, posſeſſorem ſtatim ad civis, & ſubjecti conditionem redigunt. Sicuti & quod alicujus poteſtas ad Imperii leges reſtricta, aut ab Imperio, ac Dominio univerſali dependere dicitur, id eſt, magnæ illius Reipublicæ, & corporis membrum conſtituit, non ideo iſte civilis ſubjectionis menſuram haut excepiſſe dici poteſt. Juramentum fidelitatis intelligitur ſalvis cujusque juribus; & ſocios quoque, aliosque, ſubjectorum loco haud numerandos, juramenti vinculo adſtringi tralatitium eſt. Ac revera jura Ordinum non e juramento ſunt metienda, ſed juramentum

tum potius ex illorum juribus eſt interpretandum. Neque illud tantum onus eſt, aut ſubjectionem arguit, quod in comitiis teneantur propriis ſumtibus comparere, aut quod ad Imperii necesſitates quædam conferant. Nam id in omnibus quoque ſociorum conventibus fieri ſuevit; in quorum regulari ſyſtemate etſi major pars minorem diſſentientem velut pro imperio obligare nequeat, in republica tamen, & corpore civili irregulari fieri poteſt, ut major pars obliget minorem, non velut pro imperio, ſed velut ex pacto. Denique, quod durisſimum videtur, Statum aliquem Imperii in ſupremis tribunalibus poſſe in jus vocari, & ubi in Rempublicam graviter deliquerit, ditionibus ſuis exui; ne id quidem natura ſocietatum penitus reſpuit. Nam & apud antiquos talia exempla occurrunt in ſocietate Amphyctionum, & Achæorum; & noſtro ſeculo vidimus Fœderatos Belgas Groningam ad tempus caſtello coërcere. Statibus tamen Germaniæ abunde cautum *artic. 28. Capitul.*

Capitul. Leopold. Ut autem, qui reliquos proterve, ac pertinaciter insultaverit, a cæteris compescatur, etiam in æquali societate fieri suevit. Heic enim cognitio delicti suscipitur non velut ex imperio in delinquentem, sed tanquam ex ultroneo ejusdem consensu, & quodam compromisso. Executio autem fit non tanquam in subjectum, legis civilis violatæ damnatum, sed per modum belli, ut in violatorem fœderis. Ista autem omnia facilius expediuntur, ubi non de regulari quopiam sociorum systemate sermo sit, sed de irregulari quopiam corpore, quod nonnulla cum civitate, aliqua cum systemate habet communia.

Caput VI.

De Forma Imperii Germanici.

§. 1.

Quemadmodum tria sunt corporum genera: naturalia, moralia, & artificialia, quorum singula diversis e partibus componuntur: ita, prout

prout hæ partes inter se probe sint digestæ, & temperatæ, aut concinne dispositæ, vel minus, sana ista, aut regularia, vel secus esse censentur. Satis autem e superioribus adparuit, in Germanorum Republica deprehendi aliquid, quod eandem ad simplices, & regulares Rerumpubl. formas referri, prout a politicis illæ describuntur, non patiatur; uti cuivis patet, qui istam cum regnis, & aristocratiis, quæ omnium confessione pro talibus agnoscuntur, contulerit. Eo curatius nobis in genuinam ejus Imperii formam erit inquirendum, quo securius de ista a plurimis tractatum reperitur, ignorantia scientiæ civilis, & quia a pluribus tradita citra disquisitionem sequi mos est. Sed & eo faciliorem mihi veniam polliceor ob admixtas paulo uberius, quam pro delicatis auribus, subtilitates scholasticas, quo difficilius est circa hæc solidum de Germaniæ statu judicium ferre. Etsi paucis apud rerum civilium solide peritos defungi liceret, ni aliorum errores, plurimis probati, operosius viderentur convellendi.

§. 2.

§. 2. Singulæ porro partes Imperii, seu Ordines, separatim considerati etsi pro civitatibus perfectis haberi nequeant, cum tamen a provinciis proprie dictis, & earum Principes a Gubernatoribus provinciarum longe abeant, nil obstat, quo minus in diversas earundem formas inquiramus. Omnes igitur Principatus seculares, & Ecclesiastici, (quorum illi hereditate, hi per electionem conferuntur) nec non Comitatus, Monarchiarum instar gerunt. Cum hoc tamen discrimine, quod alicubi Principum potestas sit absoluta, nisi qua communibus Imperii legibus adstringitur; alicubi eadem insuper circumscribatur per certa pacta cum Statibus, quos vocant, seu Ordinibus provincialibus, eorumque privilegia. Urbium autem liberarum nonnullæ aristocratico utuntur regimine, in quibus nempe penes Senatum est summa rerum, in quem primarii cives ipsorum senatorum suffragiis adoptantur; & ubi Senatus neque a plebe in ordinem potest redigi, neque rationibus administratio-

ſtrationis ſuæ reddendis eſt obnoxius. Alicubi democratia viget, ubi tribuum ſuffragio ſenatus ſuppletur, illisque in hunc inquirendi eſt poteſtas.

§. 3. Quæ autem toti corpori Germaniæ forma ſit aſſignanda, inter ſcriptores non convenit, certisſimo argumento vel reip. valde irregularis, & a tritis politicæ vulgo receptæ ſcitis longisſime abeuntis, vel inſcitiæ ſcriptorum, quorum non pauci nulla, aut valde tenui rerum civilium ſcientia inſtructi ad commentandum de Jure Publico provolarunt. Qui democraticam Imperio iſti formam attribuerit, nondum vidiſſe memini. Sunt tamen, qui illos tantum civium Imperii Germanici nomine velint dignari, quibus jus ſuffragii in Comitiis competit; ſecuti ſine dubio Ariſtotelem, cui civis dicitur, qui jus deliberandi, & ſuffragium ferendi de republica habet. Hoc ſi adſumamus, ſane Democratia erit Imperium Germanicum, quippe cujus cives ſoli ſint Ordines, qui omnes & ſinguli utique jus de

M Rep.

Rep. deliberandi, & ſtatuendi in Comitiis obtinent; Imperator autem inſtar Principis proprie dicti habebit. Enimvero qui definitionem illam Ariſtotelicam ulterius, quam ad cives in Democratiis Græcanicis degentes velit extendere, valde abſurdus ſit. Quis enim liberis hominibus & patribus familias, in Regno aut Ariſtocratia viventibus, civium nomen denegabit, utut iſti ad nullam Reip. partem admittantur? Aut quis in Regno unum eſſe civem Regem, in Ariſtocratia ſolos Senatores dicet?

§. 4. Plerique, queis exquiſitam rerum civilium ſcientiam, & erectum libertatis ſtudium oſtentare placet, pro vera & mera Ariſtocratia Germaniam venditant. Hi, ut ſententiam ſuam defendant, ſolicite inculcant: (1) Non eſſe, quod quis externa rerum facie, ſuperbo adparatu titulorum & formularum, non niſi monarchicum quid reſonantium, moveatur; quorum magna pars ex genio linguæ Teutonicæ, inanibus honorum verbis luxuriantis, or-

tum

tum trahat; nonnulla ex antiquisſima Republica, abs qua moderna multum discesſit, remanſerint. Penes illos enim revera ſummam eſſe poteſtatem, quibus jus competit de ſumma rerum proprio ex arbitrio ſtatuendi, quocunque demum vocabulo inſigniantur. (2) Non repugnare naturæ Ariſtocratiarum, habere unum caput paulo eminentius, & autoritate reliquos antecedens, quod velut Directoris & Præſidis in concilio Optimatium vices obeat. (3) Diſcrimen eſſe faciendum inter ipſam formam Reipublicæ, & modum adminiſtrationis. Quæ diſtinctio ita eſt explicanda, quod interdum contingat, ut una Respublica modum adminiſtrationis ex alterius formæ republica proxime reſultantem videatur æmulari, aut ſaltem ejusdem aliquod ſignum præferre. Sic, ſi Rex aliquis de ſummis Reip. negotiis ad concionem populi, aut Senatum referat, modus adminiſtrationis illic quidem videbitur habere aliquid Democraticum; heic vero quid Ariſtocraticum:

& tamen revera forma reip. erit monarchica, siquidem concilium populi, & Senatus tanquam consiliarii adhibeantur, nec ab iisdem Rex necessario dependeat. Ex adverso, si in Democratia, vel Aristocratia extet magistratus aliquis eminentior, aut Princeps proprie dictus, cui jus referendi de negotiis publicis, atque exsequendi leges ac decreta soli, aut præcipue competat, & cujus nomen acta & decreta publica præ se ferant; erit quidem aliquod simulacrum Monarchiæ in administratione reipublicæ; summa tamen potestas revera penes populum, aut concilium optimatum residebit. Sunt equidem, qui hanc distinctionem oppugnant eo potissimum ratiocinio, quod cum forma sit principium operationum, has utique non alias esse posse, quam prout istius efficacia permittit. Jam autem formam reip. esse illum velut fontem, ex quo operationes circa eandem administrandam profluunt. Fieri ergo non posse, ut ab ipsa forma administratio discre-

discrepet. Ad quæ ita nonnulli respondent, discrimen esse faciendum inter administrationem, quæ nomini proprio, & eam, quæ fit nomine alieno. Illam quidem concedunt non posse discrepare a forma reipublicæ: hæc autem, quo minus disparem faciem præ se ferat, nihil obstare. Et ita res est. Diversæ rerum publicarum formæ resultant e subjecto, cui summa potestas inhæret, prout illud est vel unica persona, vel concilium ex universis, aut paucis constans. Quibus autem ministris aut executoribus summa illa potestas nitatur, nihil interest. Ne dicam, quod axioma illud, cui ratiocinium innititur, in naturalibus duntaxat procedat; non autem ad illa recte adplicetur, queis actionum suarum libera competit gubernatio.

§. 5. Enimvero Imperium Germanicum veram Aristocratiam esse, nemini persuadebitur, cui rerum civilium profundior paulo intellectus. Nam ad Aristocratiam requiritur, ut summa potestas sit penes statum aliquem & perpe-

tuum Senatum, cujus ſit deliberare & ſtatuere de omnibus negotiis ad remp. ſpectantibus, executione rerum quotidianarum, aut ſingularium certis magiſtratibus delegata, qui ſenatui rationem geſtorum teneantur reddere. Atqui talis ſenatus in Germania haut quidquam datur. Camera enim Spirenſis, & Judicium Aulicum ſuper litibus duntaxat, & negotiis juſtitiam ſpectantibus cognoſcit. Comitia autem nullo modo ſtati & perpetui ſenatus inſtar habent, cui de omnibus negotiis totam rempubl. ſpectantibus diſponendi ſit poteſtas; quæ peculiares duntaxat ob cauſas vocari, moris eſt. Imo ſi vel maxime Comitia, quæ ab anno ſexageſimo tertio per tot luſtra durarunt, in perpetuum continuari contingat, quod & ex uſu Germaniæ videtur futurum; ea tamen ſenatus Ariſtocratici indolem haud habebunt. Sane enim conventus ejusmodi, & quod in illis major ſuffragiorum pars prævalet, eſſe infallibile ſignum ſtatus Ariſtocratici, valde ſimplex eſt; cum in compluri-

pluribus Regnis comitia ſeu conventus Ordinum haberi ſoleant, in quibus itidem ſuffragia numerantur; ſed quæ Comitia convocandi jus penes Regem ſit, nec ipſis Ordinibus quoties aut quacunque de cauſa conveniendi jus competat. Quid etiam frequentius, quam inter ſocios arctiore fœdere in unius ſyſtematis compagem combinatos, conventus ſeu comitia agitari? Quorum in ſocios major aut minor, prout leges ſocietatis ferunt, poteſtas, aliquando non multo inferior, quam comitiorum Germanicorum eſt in ſtatus Imperii, praeſertim ſi non tam indolem poteſtatis, quam effectum ſpectemus. Exempli loco eſſe poſſunt ex antiquis ſocietas Amphyctiorum, & Achæorum, e recentibus Helvetiorum & Belgarum Fœderatorum. Deinde habent id veræ Ariſtocratiæ, ut univerſo quidem ſenatu nemo ſit ſuperior; ſinguli tamen ſenatores non minus addicte univerſo ſenatui pareant, quam alii cives; & in illos æque atque in hos jus vitæ & necis exerceatur. Id quod

 longis-

longisſime a libertate Ordinum Germaniæ abeſt; quod qui inficiatur, vel ipſam Germaniam, vel alias reſpublicas non novit. Sic & in Ariſtocratiis privatum ſibi patrimonium habent Optimates, cæterorum civium fortunam ſæpe plurimum excedens: non minus tamen illud ſenatorum patrimonium, quam quod extra idem reliqua civitas bonorum comprehendit, univerſi ſenatus ſummo imperio ſubjicitur, eiusdemque legibus eſt obnoxium. Aſt in Germania, ſi removeas, quæ ad ſingulos pertinent Ordines, nihil remanet terrarum, quod ad univerſos pertineat. Et ludibrium debebit, ſi quis aſſerere audeat, in Germania univerſis Ordinibus in ſingulorum bona tantum competere poteſtatis, quantum in quavis vera democratia ſenatui in bona ſingulorum ſenatorum. Nam quod adducunt dictum Alberti Electoris Moguntini, prolatum, quando de electione Caroli V. præ Franciſco agebatur; *hunc ad Monarchiam inclinare, Germaniæ autem Principibus Ariſtocra-*

ſtocratiam eſſe retinendam, facilem habet reſponſionem. Nam a tali Præſule, ut ad exquiſitæ philoſophiae regulas dictionem popularem ita anxie formet, requirere, putidum foret. Et ſenſus, utut minus commodis vocabulis expreſſus, in ſe perſpicuus juxta ac verisſimus eſt. Scilicet ſi præſentem ſuam conditionem & libertatem ament Germaniæ Principes, cavendum ipſis eſſe ab imperio Galli, qui cum in proprio Regno Procerum conditionem ad exquiſitæ leges monarchiæ redigere laboret, Germanos in Principes ſine dubio ſimilia ſit tentaturus.

§. 6. Reſtat, ut videamus, an Monarchiarum in cenſum Reſpublica Germanorum ſit referenda. Earum ſunt duæ claſſes; quædam abſutæ, aliæ limitatæ vocantur. In illis penes ſolum Regem, aut quocunque nomine inſigniatur, eſt poteſtas de negotiis ſummam rerum ſpectantibus proprio ex judicio ſtatuendi. In his autem Rex circa exercendos actus ſummæ poteſtatis certis legibus eſt adſtrictus. Hanc monarchiarum

differentiam qui non exacte observarunt, in hoc argumento vehementer sunt hallucinati; dum rationibus, quibus Imperatori absoluta potestas denegatur, ne limitatam quidem relinqui crediderunt. Cæterum absolutam in Imperatore potestatem, per universum Imperium exercendam, qui agnoscat, verveceum in patria natum oportet esse. Et quæ afferuntur rationes, sibilo magis, quam seria refutatione dignæ sunt. Æque absurdum, e visione Danielis, quam ex libris juris Romani Imperatoris Germanici potestatem velle definire. Quod Imperator neminem, nisi Deum, & ensem, superiorem agnoscat, id eidem in Principes Germaniæ non magis absolutum imperium tribuit, quam Provinciæ Hollandiæ in reliquas sex, cui utique idem elogium recte tribui potest. Tituli, formulæ, stylusque curiæ, quo literas interdum, & decretorum carmina scribæ solent adornare, longe rei ipsius vim excedunt. Denique jurant Ordines Imperatori fidelitatem, sed salva sua libertate,

tate, ſuisque juribus, quæ quantum iſti poteſtatis reliquant, jam ſupra ſatis adparuit. Sed plura verba in re tam manifeſta facere, putidum fuerit.

§. 7. Probabilisſimam plerisque viſi ſunt ſententiam foviſſe, qui Imperatori tribuunt poteſtatem regiam & ſummam, non tamen abſolutam, ſed certis legibus circumſcriptam. Quam ſententiam pasſim quoque in ſcholis defendi audias. Hanc, quantum nobis conſtat, primus oppugnandam ſibi in Germania ſumſit perſonatus quidam, *Hippolithus a Lapide*, quo tempore quam maxime bellum inter Cæſarem & Suedos fervebat. Qui utut plurima habeat, quæ nemo posſit abnuere, niſi omnem pudorem ejeraverit; in multis tamen eundem falli, & per implacabile odium adverſus Domum Auſtriacam in transverſum rapi, non minus in aprico eſt. Hic igitur uti recte ſummam ac regiam poteſtatem Imperatori in Ordines detrahit; ita in eo valde abſurdus eſt, quod eundem Ordinibus ſubjicit, ac nudi magiſtra-

giſtratus dignationem velut precario tot titulis ſuperbienti concedit. Quaſi vero neceſſarium ſit, Ariſtocratiam exiſtere, ubi Monarchia abſoluta non datur; aut omnino cum quis ſuperiorem cogatur agnoſcere, cui pro lubitu non poteſt imperare. Et iſthoc duntaxat qui obſervaverit, nullo negotio pleraſque ipſius rationes elumbes dabit. Quanquam & paſſim multa futilia immiſcet, quorum paucula duntaxat velut per ſaturam recenſebimus. Dicit alicubi, majeſtatem ſive ſummam poteſtatem eſſe penes Ordines, qui eam etiam tunc habeant, quando nullus eſt Imperator. At quis ignorat, in omnibus regnis tempore interregni ſummam poteſtatem redire ad populum, aut, qui eum repræſentant, Ordines; quam tamen, novo Rege conſtituto, non amplius ſibi arrogare poſſunt. Non ſtatim etiam ſuperiorem agnoſcit quis illum, cui ad reddendas rationes ſeſe offert. Aliter ratio redditur ei, a quo pœna metuitur, niſi illa ſibi conſtiterit; aliter iſti, cui ex pa-

cto duntaxat tenetur; aliter denique, cujus exiſtimationem veretur. Sic Reges bella moturi publicis ſcriptis rationem toti orbi ſatagunt reddere. Sic ſocius ſocio, tutor pupillo rationem negotiorum geſtorum reddit. Præterea non ſtatim altero eſt ſuperior, aut imperium in ipſum habet, qui munere ſuo eundem dimovere poteſt. Nam poteſt quis ex pacto duntaxat plurium communibus negotiis gerendis eſſe præpoſitus, ut neutri in alterum imperium proprie dictum competat; qui, ubi diſplicuerit, officio evolvitur; non aliter atque contractus cum eo initus abrumpitur, qui ejusdem legibus non ſatisfecerit. Etſi ſaltem circa Henricum IV. & Adolphum Naſſovium omnia ad juris normam fuiſſe geſta, merito dubiter. Quæ de Comitiis prolixe diſputat, vera quidem ſunt, ſed fruſtra adducuntur ad probandum id, quod ipſe intendit. Nam uti Imperator invitis Ordinibus nihil poteſt injungere, ita quod hi aliquid pro imperio invito iſti queant injungere, puto, in-

inauditum eſt. Equidem præſcribunt Electores in Capitulatione, quid Cæſari faciendum, quid omittendum, verum non velut ex vi alicujus in ipſum imperii, ſed per modum contractus; cujus ea eſt efficacia, ut ſi contra conventa quid Ordinibus velit injungere Imperator, impune posſint ipſi non parere. Enimvero & hoc eſt e communi pactorum natura, non ex aliqua poteſtate, quæ Ordinibus in Cæſarem competat. Probabilius urgeri posſet, quod ex antiqua conſuetudine introductum, & poſt per Auream Bullam confirmatum eſt, ut Imperator, ſi quibus ſuper cauſis fuerit impetitus, coram Comite Palatino reſpondere teneatur. Et notum eſt, quomodo tres Electores Eccleſiaſtici Alberto I. Imperatori denuntiarint, ut coram Rudolpho, Comite Palatino, cauſam diceret. Etſi tanto reo arma magis in actores judicemque arriſerunt. Poſt Auream tamen Bullam nullum ejusmodi judicii coram Palatino peracti exemplum legiſſe, meminimus.

mus. Origo ejus juris, Palatino competentis, sine dubio profluxit ex officio, quod hic antiquissimis temporibus tanquam Major Domus in aula Regia gessit. Hic enim uti in alios aulicos exercebat jurisdictionem; ita si quis ab ipso Rege quid postularet, de quo ambigebatur, Comitis Palatini erat cognitio. Cujus sententia stabat Rex, non tanquam istum agnosceret superiorem; sed quod cognito petitoris jure, justitia requirente, non posset non obligationem suam explere. Sicut multos novimus Principes in Germania, & alibi, qui super debitis, dubii quid habentibus, & aliis negotiis, e quibus aliis jus adversus ipsos fuit quæsitum, in propriis tribunalibus conveniri solent; quæ tamen tribunalia Principem haud quidquam cogere possunt, aut mulcta coërcere, siquidem juris, ac conscientiæ, publicæque existimationis reverentia eundem ad debitum exsolvendum non adegerit. Sed puto ipsas Ordines contentos esse, quod a Cæsare nihil possit ipsis imperari, quod displiceat.

Tam

Tam invidiosam libertatem, ut Imperatori suo ipsi queant imperare, cordatissimus quisque ultro adspernabitur.

§. 8. Sed cum *Hyppolitho* quidem facile transegerit Imperator, ne ab eodem in subjectorum classem conjiciatur. Magis urgent isti, qui & Imperatori potestatem Regiam, & Ordinibus libertatem sub temperamento aliquo tribui posse autumant, dum inter Regna limitata Germaniam referunt. Isti quippe differunt, illa omnia, quæ Imperatoribus per capitulationes præscribuntur, stare posse cum Regno limitato: puta quod teneatur ad leges fundamentales Remp. administrare, & super negotiis summam rerum spectantibus consensum Ordinum requirere, quod leges novas iisdem inconsultis ferre non possit, in sacris nihil immutare, pacem, bellum, fœdera ex arbitrio Ordinum sumere, controversias subjectorum non nisi certa per tribunalia dirimere. Sic quod Ordines Imperio simul, & Imperatori fidem jurant, id hoc modo posse explicari, quod Im-

Imperatori velint obſequium præſtare, quatenus ipſorum opera boniſque uti vult ad bonum publicum, & prout legibus regni eſt expreſſum; ſimul quod adverſus reliqua Imperii membra commodos ſeſe & fideles concives velint exhibere. Enimvero quo minus Germaniam pro limitato regno poſſimus habere, duo potisſimum obſtant. Primo enim in vero aliquo regno, utut in eiusdem adminiſtratione certas ſequi leges Rex teneatur; revera tamen eousque omnes cives ille eminet, ut ſuam libertatem, ſuaque jura cum Regis poteſtate nemo comparare audeat, utque adeo omnes proceres ab arbitrio Regis dependeant, eique ad rationem reddendam ſint obſtricti. Id quod in Germania ſecus eſſe, cuilibet notum. Nam nemo ex Germaniæ Ordinibus admiſerit, ditiones ſibi ſubjectas magis ad Imperatorem, quam ad ſe pertinere, aut ſibi iſtius magis, quam proprium commodum in iisdem gubernandis eſſe reſpiciendum. Quin eousque ſibi quisque

tendit, ut bellum ſumere, fœdera cum aliis inire non dubitent vel inconſulto Imperatore, quicunque viribus ſuis ſociorumque confidunt. Denique quilibet Rex quantumvis limitatus id habet, ut virium totius regni directio atque applicatio demum ultimo ad ipſum redeat, utque ſub ipſo eædem vires velut uniantur ad commune bonum ita procurandum, ut ab una quaſi anima cuncta videantur gubernari. Hoc qui in Germania videre poſſit, lynceus ſit, oportet; ubi qui caput & Rex eluet, ex Imperio nullos reditus, ſaltem ſtatos, percipit, ſed proprio ſucco vivere cogitur: ubi nullum commune ærarium, nullus miles publicus eſt, ſed quilibet Ordinum ſuis viris, ſuarumque ditionum reditibus pro arbitrio utitur, collato in publicum non niſi exiguo quopiam, idque poſt ambitioſas demum ſolicitationes. Quæ ſingula ſuperiori capite latius deducta ſunt, & in ipſo rerum actu manifeſte deprehenduntur. Sunt denique non pauci, qui inter mixtas reſpublicas Germaniam

refe-

referunt, qui quantumcunque se torqueant, nullo modo expedire se possunt. Quæ Aristoteles, mixturæ istius autor, super miscendis, aut invicem temperandis civitatum aristocraticarum & popularium formis tradit, ad remp. Germanicam haut quadrant, quod quilibet, cui ipsum Aristotelem inspicere vacarit, agnoscet. Tum & quas mixturæ species recentiores commenti sunt, earum nulla ad hancce quadrat; in qua neque universa potestas summa est penes plures indivisim, neque ejusdem potestatis partes inter diversas personas aut collegia sunt distributæ. Qui autem Germaniam ideo e monarchia & aristocratia mixtam statuunt, quod jura majestatis potiora cum Ordinibus communicata sunt, in eo falluntur, quod Ordines Imperii indolem veri senatus Aristocratici habere præsupponant: id quod res ipsa aliter demonstrat.

§. 9. Nihil ergo aliud restat, quam ut dicamus, Germaniam esse irregulare aliquod corpus, si ad regulas scientiæ civi-

lis,aliasque respublicas exigatur,& cujus similis puto in toto terrarum orbe non extat. Quod lapsu temporum per socordem facilitatem quorundam Cæsarum, ambitionem Principum, turbulentiam sacerdotum, factiones Ordinum, atque inde prognata bella civilia e regno regulari in tam male concinnatam formam est provolutum, ut neque regnum etiam limitatum amplius sit, licet exteriora simulacra tale quid præ se ferant, neque exacte corpus aliquod aut systema plurium civitatum fœdere nexarum, sed potius aliquid inter hæc duo velut interjectum & fluctuans. Quod ipsum exitiabili morbo, internisque convulsionibus perpetuum præbet fomitem, hinc ad regni leges retrahere Imperium nitente Cæsare, inde partam libertatem tueri studentibus Ordinibus. Quemadmodum autem ea est natura omnium degenerationum, ut quando a principio suo longius discesserunt, prono lapsu & velut ultro ad extremum suum tendant, ad pristinam autem formam ægerrime

pos-

posſint retrahi; & lapidem & clivum montis ſemel impulſum facillime ad planum usque devolveris, ad verticem non niſi inſano labore revocaveris: ita Germania ſine maximis motibus, ſummaque rerum confuſione ad juſti regni leges reformari nequit: ad fœderatorum aliquod ſyſtema ultro vergit. Imo ſi tollas mutuam illam inter Imperatorem & Ordines renitentiam, jam revera ſimilis erit Germania corpori alicui ſeu ſyſtemati ſociorum, inæquali fœdere nexorum, ideo quod Ordines, qui vocantur, comiter colore, & reverentia proſequi Cæſarem teneantur, velut non ſolum ſimulacris regiis veſtitum, ſed & qui autoritate, ac quadam poteſtatis prærogativa cæteros emineat. Exempli loco aliquatenus eſſe posſit in ſocietate civitatum liberarum fœdus inter populum Romanum, & populos Latinos, antequam hi ab iſto ad ſubditorum conditionem redigerentur, aut demum civitate Romana donarentur. Atque iſtam quidem irregularitatem facile agnoſcet, qui

compagem Germaniæ modumque regiminis heic recepti contulerit cum compage atque adminiſtratione regnorum, ariſtocratiarum, & ſyſtematum, quæ omnium confesſione pro talibus agnoſcuntur. Quibus addi poſſunt, quæ nos *peculiari diatribe de Republica irregulari*, ac in libris *de Jure Naturali & Gentium* circa hanc materiam tradidimus.

Caput VII.

De viribus & morbis Imperii Germanici.

§. 1.

Vires alicujus Reip. conſiderari poſſunt vel in ſe, vel prout per concinnam reip. formam commode poſſunt exſeri. In ſe conſideratæ vires conſiſtunt in Viris, & in Rebus. Viros quod attinet, parum habet Germania, quod de eorum multitudine aut ingenio queratur. Primariæ nobilitatis tanta multitudo, tantusque ſplendor, quantus nullibi per univerſum orbem. In-

Inferior nobilitas non ſupra laxitatem regionis, nec præ nimia turba ad ſordidas artes deſcendere coacta. Eorum, qui literis operam dant, major fortaſſe, quam expediebat, copia, utut inter multos laurigeros pauci Phœbi deprehendantur. Mercatorum & opificum affatim. Ruricolarum tamen alicubi hodie pauciores ſunt, quam pro latitudine agrorum. Cujus rei cauſa eſt partim tricennale bellum, quo Germania miſere fuit vaſtata, & quæ ex eo tempore incubuere tempeſtates; partim quod ruſtici eo ſunt ingenio, ut ſtatim atque in re paulo laxiore cœperunt eſſe, filios ſuos ad opificium aliquod gaudeant admovere, fortunatos præ ſe judicantes, qui in urbibus habitant. Quanquam autem vix putem eſſe, qui numerum urbium ac vicorum per Germaniam iniverit; non tamen vanitatis arguetur a peritis ejus regionis, qui dixerit, facile exercitum ducentorum millium poſſe conflari, ſi modo ex ſingulis urbibus quini, & e ſingulis vicis ſinguli aut bini milites ſcri-

bantur. Speciminis loco hæc eſſe poſſunt. In decem Circulis certi autores enumerant urbes, oppida atque arces 1957, excepto Regno Bohemiæ, in quo juxta Hagecium Ferdinandi I. ætate fuerunt urbes 102, oppida 308. arces ſpectatiores 258. monaſteria 171. pagi 30363. Abbatiarum & Cœnobiorum quondam, antequam a Proteſtantibus tanta eorum multitudo deſtrueretur, numerabantur 11024. Sic Ferdinandi II. Zelo ad Eccleſiam Romanam revocata ſcribunt centies centena millia hominum, in ſacerdotum crudelis adulatio numerum in majus auxit. Ipſa natio ab omni memoria bello inſignis, & in militiam avida, per totam fere Europam venalem ſanguinem circumferens. Cui ut nimius fervor abeſt, ita plurimum conſtantiæ ſuppetit, animique egregiæ diſciplinæ capaces. Nec minus eadem ad omne genus artium manuariarum ſolertisſima; & quod plurimum ad firmitatem civitatum facit, ad res novas haud quidquam proclivis, & imperii non nimium rigidi bene patiens.

§. 2.

§. 2. Inter Res primum obtinet locum ipſa regio. Cujus quanta ſit amplitudo, facile intelliget, qui e Caſſubia Mumpelgardam, aut ex Holſatia extrema in fines Camiolæ, aut Leodio in ultimas oras Sileſiæ iter fecerit. In tam vaſta regione, ſi Alpium juga excipias, pauca ſunt loca, quæ nihil producant ad vitæ humanæ cultum faciens; is porro rerum ad vitam neceſſariarum proventus, ut eadem extraneorum rebus haud quidquam indigeat, niſi ad luxum, & ſuperfluas voluptates. Auri quidem parum mineræ aut flumina quædam præbent; & quas Germania gignit gemmas, ſequioris pretii habentur. Cæterum magna copia compluribus in locis effoditur argentum, cuprum, ſtannum, plumbum, ferrum, argentum vivum, aliaque mineralia vilioris pretii. Salis, quantum ſufficit, fontes ſuppeditant, etſi loca, quibus mare, aut flumina navigabilia favent, importato e Gallia, Luſitania, aut Patavia jam frequenter utantur. Frumenti, & fructuum varii generis, li-

gnorum, eorum, quæ ad rem veſtiariam faciunt affatim, ut & equorum, armentorum, pecorum, & ferarum. Nec, qui ebrietati generandæ inſerviunt, liquores Germania deſiderat. Sic ut in univerſum Germania opulenta poſsit æſtimari regio. Nam præterquam quod materiam nummorum ipſa generat, omnia fere producit, quæ ad neceſsitatem aut delicias vitæ humanæ faciunt, ut non incolis ſolum ſufficiant, ſed & exteris communicari poſsint. Et quibus aliunde importatis utitur, vel eorum, quæ exportantur, copiam non excedunt, vel talia ſunt, ut facile iis carere poſsint Germani, ſi luxuriam compeſcere, aut ſocordiam ineptiamque noſſent exuere. Quam facile enim erat contentis vino & cereviſia ſua, aut ſi hæc ad ebrietatem nondum ſufficiebant, adjunctis vini aduſti tartareis ardoribus, ignorare Hiſpanica aut Gallica vina? Quam facile item veſtiri pannis e domeſtica lana confectis, ſuoſque relinquere Hiſpanis, Anglis, & Batavis? Aut ſi horum elegantia arridebat,

debat, debuerant artem illam melius excoluisse indigenæ opifices. Neque vero serico carere Germanis grave erat. Aut si utique nitidius vestiri sedebat, saltem tractus ad Rhenum uberrime morum ferebat, si a socordia sua isti populi possent impetrare, ut præter vineas aliquid magnopere colendum sibi sumerent. Suppetente bombycibus papulo, licebat ab Italis modum tractandi serici addiscere. Ea vero non levis est stultitia, quod non solum vestium formæ in menses fere mutari solitæ, sed & levidenses sæpe, ac absurdæ telæ e Gallia petantur, ac nihil elegans credatur, nisi quod ad præsentem Galliæ modulum sit expressum. Quod enim Gallici artifices tam sæpe pannorum ac telarum genera variant, non tam levitas est, quam astutissima solertia. Hoc modo enim prohibent, ne Germani artifices apud se quoque ista opera imitentur. Quanquam plerisque horum is sit stupor, ut sibi tantum nefas esse putent a modo operum semel recepto discedere; nec

sibi

ſibi politius quid putent faciendum, quia majoribus ſuis id fuit ignoratum. Denique aromatibus, ſaccharo, aliisque ex utraque India petitis longe parcius uti poſſet Germania, ſi luxuriæ fræna injicere noſſet.

§. 3. Sed nec Germaniam deficiunt remedia, quibus aliorum opes ad ſeſe queat trahere cultura commerciorum. Ad hæc requiritur & ſitus oportunus ad exteros commeandi, eosque recipiendi, & ut ſuperſit indigenarum uſibus, quod ad exteros posſit exportari, præter ſolertiam indigenarum. Situs exercendis commerciis valde opportunus eſt iis urbibus, quæ mari Oceano, aut Baltico alluuntur; mediocris, quas navigabilia flumina perſtringunt, propter vectigalium importunitatem. Terreſtri merces via transvehere minus lucroſum. E Germania hæc fere exportari ſolent: ferrum, & varia ex eo confecta inſtrumenta, plumbum, argentum vivum, vinum, cerevifia, vinum aduſtum, frumentum, lana, panni lanei filo crasſiore,

re, variæ telæ laneæ, atque lineæ, equi, oves, & si quæ sunt alia. Non tamen diffiteor, in quibusdam regionibus Europæ majorem, quam in Germania, pecuniæ copiam adparere; cujus rei non una videtur causa. Quid enim mirum est, exhaustam esse regionem, quæ triginta per annos exteris in prædam patuit, deinceps quoque non modicos insultus perpessa. Deinde sunt regiones Europæ, quæ ad commercia cum exteris exercenda longe commodiore gaudent situ, quam Germania. Nam maris opportunitate paucæ duntaxat urbes Germaniæ gaudent; cum contra mare vehementer faveat Angliæ, Italiæ, Hispaniæ, Lusitaniæ, Galliæ, Belgio. Dantur præterea regiones, quæ alias sibi terras habent subjectas, quæque adeo omnes earundem opes velut in angustum constipatas uno obtutu repræsentant; uti est Hispania, Lusitania, Anglia, Belgium. Germania extra se nihil possidet. Solet quoque exterorum oculos perstringere splendor & amplitudo primariarum urbium

bium in quibusdam regnis, intra quas maxima vis opum confluxit. Sic multi imperiti e Lutetia de tota Gallia, aut e Londino solo, & Ulysſipone de Anglia & Luſitania judicant. Germaniæ autem opes in tam vaſta regione per tot Principum ſedes diſperſæ tenuiores easdem faciunt adparere. Nec modica pecuniæ vis ad exteros transfertur per ſtultitiam Germanorum, dum ab iſtis merces petunt, quas vel apud ſe producere, aut quibus omnino caruiſſe, in proclivi erat. Neſcio, an & hoc addi debeat, per diſcurſationes juventutis Germanicæ ad exteros non parum argenti extra natale ſolum trahi. Nam etſi genium Teutonicum converſatione exterorum temperari, fors non inutile fuerit; tamen merito ludibrium, an miſerationem merentur, qui ex Italia nil niſi delicias quasdam vitiorum, Transalpinis vulgo ignotorum, & rariores blasphemandi formulas domum reportant. Neque vero Gallia plerosque peregrinatores, aliis inſtructos artibus dimittit, quam ut ſordidius tuburcina-

cinari deinceps norint, gradusque Venereæ ſcabiei e propriis utplurimum experimentis recenſere. Nonnullis tamen lucro habetur Italiam & Galliam vidiſſe, quos in patria tot per ambages ad inania titulorum ſcholaſticorum tædet adſpirare. Nam ibi minore cum pudore & ſumtu domum licet reportare titulum Doctoratus & inſcitiam. Etſi apud nos quoque ſat rudi ex ligno tales Mercurii effigiantur.

§. 4. Enimvero cum nemo robuſtus aut debilis poſſit pronuntiari, niſi cum aliis comparetur; diſpiciendum porro eſt, quomodo vires Germaniæ ad vicinos ſeſe habeant. Contingit igitur Germania una ex parte Imperium Turcicum in Stiria, & quæ tanquam iſtius propugnacula poſſunt haberi, in Hungaria & Croatia; quas ſalvas manere, iſtius quam maxime intereſt. Ubi manifeſtum eſt, utut Turcæ e latisſimis ſuis ditionibus longe gravius auri pondus redeat, ac fortaſſe ampliore hominum turba campos inundare queat;

eun-

eundem tamen Germaniæ parum videri metuendum. Nam ſtringit iſte Germaniam extrema duntaxat & modica ora ſui Imperii, qua illud velut in cuneum tenuatur, & quidem procul a ſede regni primaria; ſic ut non ſine maxima moleſtia ab eodem bella Hungarica gerantur. Præterquam enim quod Turcicus miles Germanis bene exercitatis haud quidquam par ſit, ſi prætorianum Turcæ militem excipias, magno molimine ex Aſia copiæ ſunt transferendæ, cœlo aſperiori parum adſuetæ, & hyemis impatientes. Et poſtquam omnes vires in extremam imperii oram ſunt collectæ, oppoſitæ partes in Perſidem vergentes intumeſcere ſolent. Cumque vicinæ regiones, Servia, Bulgaria, & ipſa Hungaria Turcica non ſufficiant diu alendæ tantæ multitudini, terreſtri itinere difficili & longinquo commeatus eſt ſubvehendus, poſtquam magno Germaniæ bono verſus Orientem Danubius evolvitur. Et vix unquam ultra quartam ſuarum virium partem adverſus

Turcam

Turcam vertit Germania, eamque plerumque inter Ducum ignaviam aut discordiam, pecuniæque ac diſciplinæ defectum deſtitutam. Et tamen plura Germanorum de Turcis, quam horum de illis tropæa extant. In vulgus autem Turcarum nomen adeo formidabile eſt factum, tum propter truculentos ipſorum mores, tum per aſtutiam eorum, qui tali terriculamento Germanos ad pecunias conferendas promptiores redditum ibant, accedentibus ſacerdotum clamoribus & vaticinandi prurigine, quod & horum interſit, plebis animos terroribus agitari.

§. 5. Italia & viris & opibus Germania longe inferior, ac in plures diſcerpta particulas ad vim aliis faciendam fere eſt inhabilis. Quin ſatis habent Itali, quod Germani Imperatores antiquum in Italiam jus non eant renovatum; præſertim cum per culturam ſeculi reverentia fulminis Pontificii, quod ſæpe iſtos in terrorem olim dederat, nunc penitus videatur exoleviſſe. Helvetio vicino nihil

O hil

hil commodius, cui ſua duntaxat tueri, alieni nihil affectare, & prodeſſe potius, quam nocere lex eſt. Nec Polonia ulla in parte Germaniæ ſeſe audet comparare. Et cum rationes Reipublicæ Polonicæ poſtulent, ſua potius ſervare, quam aliena concupiſcere, quam modeſtiam Germanos quoque ſuæ Reip. conditio docet; vix adparet occaſio, quæ duas illas nationes bello posſit committere; niſi forte aliquis Germaniæ Principum inteſtinis ſeſe Polonorum diſcordiis miſcuerit, aut Poloni auro Gallico empti Germaniam a tergo deſtruere audeant. Danis hactenus ne ad Hamburgum quidem ſubjugandum vires fuere, quam & in iſtorum ditionem haut concedere, utriusque Saxoniæ quam maxime intereſt, ne dum ut contra univerſam Germaniam ſperare quidquam posſint. Et inſtinctu aliorum turbas dare conantes facile fuerit immisſis a tergo Suecis ſemper infenſis compeſcere. Anglia quousque Oceano ſuo inſultet, Germanis parum curæ eſt. Et uti illa continentem

ten-

tentare frustra præsumserit; ita his nullæ vires maritimæ, quæ cum Anglicis comparatæ momentum possint habere. Belgis Fœderatis nec voluntas est, nec facultas in Germaniam aliquid moliendi. Nam & ipsi parum ad militiam terrestrem idonei, aquatiles animantes, & utut pecunia supersit, haud quidquam libertati ipsorum expedit, numerosiorem terra alere exercitum, quam qui defensioni ipsorum sufficiat. Hispanici partes Imperii, quæ Germaniam contingunt, cum hac nulla parte comparari possunt. Ipsa porro Hispania longe remota, & viris exhausta, nec Lusitaniæ, tantillo regno, subjugandæ sufficiens. Quin Carolus V. tunc florenti quam maxime Hispaniæ imperans, & ditionibus Austriacis atque autoritate Cæsarea subnixus, nequidquam opprimere reliquam Germaniam tentavit. Suecia, utut ei annumeres provincias nuper partas, reliqua Germania & numero virorum, & opibus multis partibus est inferior. Nam quod simplices aliqui de

viris dubitavere, moti partim obſoleto vocabulo vaginæ gentium, partim progresſibus Suedorum tricennali in bello; id, quale ſit, rerum peritis ſatis conſtat. Scilicet ſpatio XVIII. annorum non ſupra LXX. M. militum ex ipſa Suecia ſunt emiſſa, quorum multi in patriam iterum reverterunt; cum tamen durante iſto bello vix unquam infra C.M. Germanorum, ſæpe ſupra in armis fuerint. Cauſa vero tantorum progreſſuum erat Germanorum diſcordia, & occaſionis opportunitas, & quod Proteſtantes ab Auſtriacis presſi velut cœlitus demiſſum præſidium Regem Guſtavum Adolfum ſuſciperent. Circa florentisſimum hodie Galliæ Regnum probabilius dubitari poteſt. Sed ſi utriusque vires in ſe ſpectentur citra commoda aut morbos, quorum illa Galliæ ex regulari ſua Monarchia, hi Germaniæ e diſſoluta Reip. forma ſurgunt, pro Germania pronuntiandum videtur. Nam & longe amplior eſt Germania, quam Gallia, & utut fertilitas utriusque par ſit, ſubterraneæ

tamen

tamen Germaniæ opes longe ſupra ſunt. Nec Gallia virorum numero exſuperat: ac Germanum militem Gallo non concedere, multis ſpeciminibus fuit oſtenſum. Circa vim pecuniæ non ita liquido definiri poteſt. Nam quid in annuis reditibus habeat, qui nunc rerum potitur, Rex, non ſine admiratione percipitur. Conſiderari tamen ſimul debet, plebem in Gallia longe aſperius tributis & vectigalibus exhauriri, quam in Germania, & ibi omnes opes regni in unum velut alveum confluere; qui tamen non parum attenuandus fuerit, ſi exteri merces Gallicas, quibus facile carere poſſunt, petere deſierint, Germaniæ autem reditus inter tot Principes diviſi, quanti ſint, ita liquido adparere non poſſunt. Id tamen in aprico eſt, poſt contuſos Turcas nullum Germaniæ infeſtiorem eſſe hoſtem, quam Gallum; qui tamen olim, cum Burgundis, Lotharingia, Luceburgum, ac integræ adhuc Belgicæ provinciæ propugnaculorum inſtar iſti prætenderentur, ne hiſcere quidem adverſus

eandem audebat. Sed nunc hisce omnibus subactis, adjecta insuper Alsatia cum Brisaco & Argentorato, & magna tractus transrhenani parte, ac validissimis succinctus munitionibus cisrhenanæ Germaniæ tanto terribilior imminet, quod jam omnem fœderum fideique religionem consumsisse videatur. Quem nisi intra priores limites Germani redegerint, ac paria ipsi munimenta opposuerint, continuis ejusdem incursionibus expositi erunt, forte & penitus servitium ipsius subituri.

§. 6. Sed utut singula præponderet Germania, quid tamen fiet, si multi junctis viribus eandem invaserint? Heic initio observandum est, quorundam rationes non ferre, ut simul in Germaniam conspirent. Quorundam etiam vires tantas non esse, ut ad Germaniam aliquid momenti habeant. Deinde non concessuros cœteros, ut unus aut alter, oppressa Germania, tanta opum accessione gaudeat, quibus suffulto facile sit, toti Europæ leges præscribere: adeo-

que

que nunquam defuturos, qui ad istam servandam sint connisuri. Ante contusos Turcas tres erant, qui velut principes aut capita fœderum se videbantur ferre posse ad invadendam Germaniam; Turca, Domus Austriaca, & Gallus. Cum Turca nemo Christianorum Principum in Germaniam aperte conspirasse, compertus fuit; nisi quod Gallus clandestina consilia cum eodem subinde miscuerit. Etsi, quæ superiore seculo Franciscus I. cum Turcis fœdera ferierat, forte aliquid excusationis admitterent, quod prævalenti tunc Carolo V. hostis undecunque excitandus esset, ne Gallia toti moli succumberet; cum salutis expediendæ quævis ratio honesta habeatur. Ast merito Christianissimi vocabulum commisisse debuerat Ludovicus XIV. qui nulla necessitate, sola fines proferendi libidine, Turcas in Cæsarem excitavit, e diversa parte Germaniam inundare certus, si hosce Vienna potiri contigisset. Sed, fallente ista spe, tamdiu quievit, quoad longe absentibus superioris

rioris Germaniæ copiis ex improviſo cis Rhenum ſeſe effunderet, tum ut Turcæ ſpatium ſeſe recolligendi daret, qui alias brevi tota Europa videbatur expellendus, tum ut, quod Germaniæ trans Rhenum ſupereſt, ſibi ſubjiceret. Quam perfidiam an inultus ſit laturus iſte inſatiabilis ambitionis Princeps, tanto jam tempore Europæ turbator, dies docebit. Domus Auſtriaca ut reliquam Germaniam regio complectatur imperio, nulli vicinorum optandum fuerit; nec puto, ullum fore tam tementem, ut conatibus iſtis ſubſidii quid velit adferre. Quin uti Hiſpaniæ quidem vires pro Auſtriacis ſunt; ita aperte hiſce ſe opponent Galli, Sueci, & Belgæ Fœderati eo promtius, quod iſtis nunquam ſine præmio fuit Germanorum libertati ſuppetias tuliſſe. Quin nec Pontifex nimium videtur Auſtriacis heic fauturus. Nam utut tot myriades ovicularum errantium, quas iſte putat, ad Eccleſiam revocaſſe, ſummo paſtori glorioſum foret; ita quantovis animarum detrimento redimendum

dum videtur, ne Germanus aut Hispanus nimia subnixus potentia in res Italiæ sibi arbitrium sumat. Quod si denique Gallo Germaniam invadere lubido subierit, ut huic, quantum possint, suppetias ferant, Hispanos, Italos, Anglos, Belgasque, rationes suarum rerump. obstringunt; quorum hi non præter caussam memores agunt antiqui dicterii; Francum amicum habueris, vicinum non habueris. Ac manifestum est, ubi quacunque ratione Germaniam cum Gallia in unum imperium coalescere contigerit, toti Europæ servitium imminere; ad quod neminem Principum opem collaturum crediderim, nisi cui fastigium suum cum servitio permutare volupe sit. E nationibus, quæ Germaniam a tergo distringere possint, Poloni quidem haut temere permovendi videntur, ut ante rationes suæ reipublicæ aurum Gallicum habeant, post subjugatam Germaniam ipsi quoque vilis servientium pars futuri. Eandem ob causam Danos quoque haud crediderim Gallo

operam navaturos, ubi de ſubigenda Germania agi adpareat; præſertim cum Europæ monarchiam invadere conanti, cumprimis maris Baltici clauſtra in poteſtate habere, opus ſit. In Svecorum ſocietate Galliæ plurimum videbatur momenti poſitum, inprimis ſi bellicoſus ipſis Rex contigerit. Dudum tamen prudentioribus animadverſum, Gallos quidem velle uti Suecorum opera non gratuita; verum ita, ut quod inde partum fuerit, ſolius Galliæ incrementis accedat. Id vero Gallis ne quidquam ad palatum, Suecos Gallico auro propriam potentiam eousque promotum ire, ut facile deinceps Gallorum amicitiam poſſint negligere. Ex adverſo Sueci ſtultum credidere, pro Gallorum magis utilitate, quam propria contendere. Neque ſunt tam hebetes, quin perſpiciant, ubi Gallus rerum in Germania fuerit potitus, ipſum non minus Suecis, quam aliis vicinis leges dictaturum. Ac merito faſtidire debent generoſæ nationes mercenarii opprobrium, quod inſolenti

po-

populo ſolenne eſt, ingerere ſociis, a ſe pecunia ſublevatis. Denique cum commune omnium Principum bonum in eo conſiſtat, inter eos nemo tantum eminere, ut cæteros pro lubitu inſultare queat, ſed ut quantum fieri poſſit, omnium vires in æquilibrio habeantur; communis libertatis proditor eſt cenſendus, qui peculiaris aut temperarii emolumenti cauſa ad ſtruendam ejusmodi molem, omnibus formidandam, opem confert. Id tamen præcipue cavendum Germanis, ne ipſi in ſui ſervitium Gallo operam navent, dum omnibus imminentem hoſtem non junctis conſiliis & viribus propulſant, ſed vel auro Gallico emti ad propriam patriam perdendam una incumbunt, aut peſtilenti pretio corrupti ſimul boni publici incuria cæteris pugnantibus quieſcunt, haut minus ipſi poſt abſumtus reliquos a Polyphemo devorandi. Sane cæcum oportuit fuiſſe, qui Gallorum artes non deprehenderit, initio blandiore via ſeſe expromentes, quo Germaniæ rebus tem-

pe-

perandis ingerendi ſeſe anſa foret. Nonnullos Principes fœdere, & annuis ſtipendiis ſibi illigare, in univerſum ſolicitum ſeſe pro Germania oſtentare, controverſiis Principum componendis ſe dare, circa pecuniam & militem petentibus ſubmittendum alacrem ſe exhibere, id denique agere, ut quibus auxilio aliquo opus foret, intelligerent, certius ſibi præſidium in amicitia Gallica, quam in Cæſare, legibusque Imperii poſitum. Sed mox perpetuis ſucceſſibus aucta inſolentia proditione, abſurdisſimis cavillationibus, aut aperta vi invadere placuit, quicquid opportunum fuerit viſum, alteramque Rheni ripam ex aſſe Galliæ adjungere, ac horrendis munitionibus firmare, ut nulli exercitui in Galliam penetrandi facultas foret, ipſi quotiescunque libido ſubiret, Germaniam incurſare, & ad miſeram conditionem redigere daretur. Circa quod inſtitutum uti, qui Gallo favent, aperti patriæ ſuæ proditores ſunt; ita, qui communi periculo ſubmovendo ſeſe ſubtrahunt, dignis-

gnisſimi Gallico ſervitio erant, modo cives ſuos eidem exitio non involutum irent. Inprimis autem cavendum eſt Principibus Germaniæ, ne jure fœderum in communis patriæ deſtructionem abutantur: & optandum fuerat, idoneam rationem iniri poſſe, iſti abuſui prævertendo. Quanquam apud ſanos merito id maximum pondus habere debebat, quod, everſa Imperii compage, ipſorum quoque faſtigium ſolo affligendum, & a Gallica ſuperbia conculcandum ſit. Ac probe notandum fuerit dictum iſtius miniſtri Gallici, qui legato alicujus Electoris, de fœdere cum Gallo agitantis, ingenue dixerat, cum hic obligationem & vinculum, quo Imperio teneretur, excipiendum ſibi teſtaretur: quid verbis eſt opus, inquit; ni tuus dominus eſt Elector Sacri Romani Imperii, eſt nihil.

§. 7. Enimvero iſthæc Germanici Imperii moles, quæ, in juſti regni formam digeſta, toti Europæ futura erat formidabilis, per inteſtinos morbos & convulſiones ita debilitatur, ut ægre ipſa ſibi defen-

defendendæ ſufficiat. Cauſa primaria mali eſt ex inconcinna, ac parum apte digeſta Reipublicæ compage. Quantumvis magna hominum multitudo uno homine robuſtior non eſt, quamdiu quilibet ſibi ſoli tendit. Omne ex conjunctione robur eſt; & quatenus plures in unum corpus naturale non poſſunt coaleſcere, multorum vires uniuntur, dum uno conſilio velut una anima reguntur. Iſta unio quo arctior & concinnior, eo validior, cæteris paribus, exiſtit ſocietas. Laxitatem, pravamque membrorum combinationem neceſſario debilitas, morbique comitantur. Perfectisſima unio, & ad diuturnitatem cumprimis apta, in regno rite compoſito cernitur. Nam Ariſtocratiæ, præterquam quod vix commode posſint ſubſiſtere, niſi ubi Reip. alicujus vires præcipuæ in unam urbem colliguntur, Monarchiis ſua natura fragiliores ſunt. E pluribus civitatibus per fœdus coagmentata ſyſtemata longe laxius cohærent, & facilius turbari aut diſſolvi poſſunt. Ut tamen

qua-

qualiscunque firmitas iſtis ſyſtematibus conſtet, neceſſarium cumprimis eſt, ut ſociæ civitates eandem habeant reipublicæ formam, nec viribus inter ſe multum ſint diſpares, utque ex iſta conjunctione in ſingulas par utilitas redundet. Deinde ut maturo conſilio, legibus prius rite conceptis, in ſocietatem coiverint. Nam qui temere & velut impetu quodam in ſocietatem ruunt, futuro ſtatu non prius curate penſiculato & digeſto, non poſſunt non multa admittere, magis quia corrigi non poſſunt, quam quia expediunt aut decent. Eſt & illud dudum obſervatum, vix unquam Monarchias cum civitatibus liberis in fœdera etiam temporaria bona fide coaleſcere, ne dum ut perpetuo jungi ſint idoneæ, Principibus plebejam libertatem averſantibus, plebe Principum faſtum horrente. Illa porro eſt humani perverſitas ingenii, ut vix æquo animo pari ſecum jure degentem adſpicere posſit, quem viribus inferiorem videt. Et communia onera ferri detrectat, qui nullam

aut

aut exiguam partem communium commodorum sibi relinqui animadvertit.

§. 8. Cæterum Germania eo est habenda ægrior, quod in eadem junctim reperiantur morbi, tam qui e regno male formato, quam qui e systemate sociarum civitatum indigesto redundant. Imo præcipuum morbi effectum habet, quod ad neutram harum specierum Resp. Germanica exacte quadret. Exterior facies, & simulacra regnum aliquod præ se ferunt; antiquissimis quoque temporibus Rex erat revera id, quod audiebat. Post hujus potestas imminuta, & gliscentibus Ordinum opibus ac libertate haut multum regii imperii valde circumscripti remansit. Inde perniciosissimæ semina convulsionis penitissimis Imperii visceribus hærent, quæ in diversa tendere Imperatorem & Ordines subigunt, dum illo ad regiam potestatem velut postliminio grassante, hi partas semel opes obnixe defendere satagunt. Ex quo non possunt non suspiciones, diffidentia, occultæque machinationes

nes oriri, præpediendis alterius incrementis, aut infringendæ cæterorum potentiæ. Quod & ipſum efficit, ut tam robuſtum cætera corpus ad exteros invadendos, & aliquid adquirendum velut enerve deprehendatur; cum nova incrementa Cæſari nolint accedere Ordines, neque tamen eadem inter omnes æqualiter posſint diſtribui. Quam irregulare igitur vel hoc ſolum eſt, quod per ipſam formæ indolem rationes capitis a rationibus membrorum in alia omnia diſcedant? Inter ipſos porro Ordines variæ diſtractiones diverſis e cauſis proveniunt, ut ne concinnam quidem ſocialis ſyſtematis faciem Germania præ ſe ferat. Ipſi Ordines diſpari reipublicæ forma utentes male inter ſe compoſiti, dum intermixtæ pasſim Principibus degunt liberæ civitates; quæ cum fere commerciis floreant, opulentia ſua Principum invidiam accendunt, præſertim cum ejusdem pars ex horum ditionibus eo confluxerit. Neque negari poteſt, quasdam urbes ad lienis inſtar intumuiſſe, vicinorum Principum terris ad maciem reda-

ctis. Eſt quoque proprium Nobilitati plebejos contemnere, qui tamen ſæpe ſuis ſibi nummis non minus placent, quam iſti ſuis imaginibus, aut exhauſtis ditionibus. Denique nonnulli iſtas urbes velut dominatum ſibi exprobrantes adſpiciunt, ſubjectorumque conditionem comparatione vicinæ libertatis impatientius ferri, deprehendunt. Hinc invidia, contemtus, inſultationes, ſuſpiciones, inſidiæ. Quæ omnia tamen acrius & manifeſtius exiſtunt inter Epiſcopos, illasque urbes, in quibus iſti cathedrales ſuas Eccleſias habent. Quanquam & in ipſis Comitiis Principes univerſi non leve faſtidium adverſus collegium civitatum oſtentent, Imperatore contra civitates fovente, quippe apud quas majoris fere ſuam autoritatem fieri, quam alios apud Ordines ſentit. Sed nec usque quaque propitiis ſeſe oculis invicem adſpiciunt Principes ſeculares & Eccleſiaſtici. His in eadem claſſe præ iſtis priorem locum asſignat ſanctimonia muneris, prima inſtitutione, ac nativæ functionis indole nil principale redolens. Secularibus autem

neſcio

nescio quam molestum videtur, istos ex inferiore sæpe nobilitate tam repente in pari, aut eminentiori fastigio collocatos, & Dei gratiam præscribentes. Præsertim cum illam dignitatem ad posteros suos continuare non liceat, & familiæ ipsorum intra priorem conditionem subsistant; nisi quod multi Episcopi Pontificis exemplo suis agnatis per benficia Ecclesiastica, & donationes sat laute soleant prospicere. Contra Ecclesiastici haut immerito secularibus se irasci putant, quippe per quos multi eorum abdomina cœperunt gerere multo presfiora. Id quoque non parum ad distractionem Ordinum facit, quod inter multos magna sit opum inæqualitas. Hinc enim vitio humani ingenii potentioribus oritur contemtus adversus imbecilliores, & libido eosdem opprimendi; his contra in suspiciones & querelas pronis, ac libertatis æqualitatem quandoque importunius crepantibus. Sed & eminentia Electorum præ reliquis Principibus non levis dissidii causa, his tantum fastigium ægre ferentibus, ac nonnulla præter jus usurpa-

pari jactantibus; his pro jure atque autoritate sua strenue nitentibus.

§. 9. Nondum morborum sat erat, ni efficacissimum alias animorum velut coagulum religio Germaniam in partes distractam asperrime collideret. Neque sola odiorum causa ex opinionum diversitate, & quod sacerdotibus solenne sit, diversa sentientibus cœlo interdicere: sed quod per Protestantes Catholici sacerdotes magna opum suarum parte sint exturbati, quarum desiderium ad easdem recuperandas noctes diesque ipsis stimulos subdit; cum isti semel invasa dimittere ignavum judicent. Imo in universum nimiæ sacerdotum opes reipublicæ prægraves habentur; præsertim cum hi ab alio dependeant capite extra rempublicam Germanicam constituto, cui nunquam in Germanos sincerus amor, & cui secularium salus non alio fere pretio æstimatur, quam ut per eos asseclis suis quam lautissime prospiciatur. Hoc enim modo peculiarem velut statum in media republica fundari, adeoque bicipitem fieri remp. in propatulo est. Quin

&

& vis veritatis Pium Pontificem ſubegit, ut in hiſtoria Auſtrali ſcriberet: nihil excellenter malum in Eccleſia Catholica patrari, cujus prima origo a ſacerdotibus non dependeat, ni forte occulto quodam Dei conſilio fiat. *Panduſf. Collenutius rer. Neapol. l.4. p.m.185.* Nec minus illud perniciofum, quod Ordinum Germaniæ quidam non modo inter ſe, ſed & cum exteris peculiaria inire fœdera gaudeant, univerſi Imperii utilitatibus parum quadrantia; dum exteris per iſta facultas præbetur Germaniam pro libidine ſua temperandi, & demum occaſione data ſociorum ope contra univerſos invaleſcendi. Præſertim cum aliquando ejusmodi fœdera cum exteris non modo contra alios exteros, (id quod aliquo modo ferri posſit,) ſed etiam contra ejusdem Imperii membra quærantur. Sed & Aſtrææ veſtigia per Germaniam fere evanuerunt. Ubi enim Ordinibus inter ſe aliquid litium oritur, (id quod in tanto ipſorum numero, & interſcindentibus ſe mutuo territoriis frequenter contingit) ſi Camera aditur, poſt ſeculum demum

controverſiæ finis eſt expectandus. Apud Judicium Aulicum gratiæ & corruptionibus aditum non ſatis interclusum, non deſunt, qui querantur; & quod tribunal illud nimium meminerit loci, in quo ſedem fixit. Inde in Germania qui viribus pollet, ſibi facere executionem ipſe poteſt. Sed imbellibus adverſus valentioribus, etſi cauſa valentibus, vix præter inanes querelas quid relictum. Denique quam elumbem hoc arguit ſocietatem, quod neque commune ærarium, neque communis Germaniæ miles eſt, repellendis quorumvis exterorum inſultibus, aut comparandæ uni vel alteri provinciæ, ex cujus reditibus communes Reip. ſumtus tolerarentur. Et quanto ſatius fuerat, Germaniam in proprios uſus conſumere illos homines pacis impatientes, qui per omnem fere Europam venalem ſanguinem circumferunt?

§. 10. Intercedunt quoque ſingulis Ordinibus non paucæ invicem æmulationes & controverſiæ, quæ & ipſæ totius corporis vires non parum convellunt. Tanta morborum colluvies efficit, ut inter mino-

minores nævos referendus ſit tædioſiſſimus proceſſus in cauſis potiſſimum civilibus, per quem etiam liquidiſſimum jus in plura luſtra eludi poteſt. Nec minus monetæ varietas per Germaniam commerciis privatorumque patrimoniis multum incommodi adfert; etſi ipſorum nummorum commendari mereatur modeſtia, quod tenuitatis ſuæ verecundiam ipſo colore non obſcure præ ſe ferant.

CAPUT VIII.

De Ratione Status Imperii Germanici.

§. 1.

CIrca adhibenda morbis Germaniæ remedia cum alii tradere ſategerunt, tum præcipue perſonatus quidam *Hippolithus a Lapide* quondam ſe jactavit; quæ etſi initio non pauci admirati fuerint, tamen cum nobis ſemper neſcio quam male temperata fuerint viſa, iſta convellere olim nobis placuit.

§. 2. Primo igitur iſte promulgat ſex leges, quæ ipſi Rationes ſtatus vocantur, obſervandas in tali Reip. forma, qualem

ipſe Germaniæ affingit; in Ariſtocratia nimirum, ubi ſumma rerum eſt penes Optimates, ſimulacra poteſtatis Regiæ in Principe. Dictitat ergo I. ſtudendum eſſe concordiæ & a factionibus abſtinendum. II. Ne diutius Imperatoria dignitas in eadem familia continuetur, ne per diuturnam ſimulacrorum uſurpationem ſolidum dominatum invadendi libido ſubeat. III. Licet in unum conferatur Principatus cum poteſtate dirigendi & moderandi functionem ſingulorum ad commune bonum, & Reip. unionem: Proceribus tamen clavum Reip. ſemper in manu retinendum, ac poteſtatem de ſumma rerum decernendi in Comitiis exercendam; quæ hanc ob cauſam frequenter habenda; ſaltem Senatum aliquem perpetuum conſtituendum, qualis initio ſuperioris ſeculi erat *Regimentum*. IV. Ut ſimulacra duntaxat Majeſtatis Principi relinquantur; ipſa vero jura & poteſtas Reipublicæ reſervetur. V. Ne Ordinum Imperii vita, fortuna, ac fama ſolius Imperatoris arbitrio ſubjaciat. VI. Ne militia & loca munita ejuſdem ſolius poteſtati com-

committantur. Multus deinde in eo eſt, ut oſtendat, variis modis contra iſtas leges tam a Cæſare, quam a nonnullis Ordinum fuiſſe peccatum, non ſine acerrima inſectatione Domus Auſtriacæ, & quorundam Electorum. Enimvero utut una & altera harum legum ſpernenda non ſit; cum tamen Ariſtocratiam non eſſe Germaniam, ſupra ſit oſtenſum, ſolis hiſce legibus ſalutem Germaniæ contineri, fruſtra creditur.

§. 3. Inde ſex remedia Idem præſcribit curandis Germaniæ morbis. Primo loco commendat ſtudium concordiæ, & generalem amneſtiam, ac abolitionem omnium gravaminum, queis odia invicem aluntur; ac ne ob religionis diverſitatem in partes diſcedatur, eamque ob cauſam publica ſalus negligatur. Hoc remedium declamationi ſcholaſticæ copioſum poteſt præbere argumentum; in uſum autem Reip. Germaniæ tunc demum adplicari poterit, quando omnes Germaniæ Ordines animi motus ad leges philoſophicas exacte attemperare didicerint. Dein jubet extirpari Domum

Auſtriacam, & bona ejus in fiſcum redigi. Hoc vero eſt carnificem, non medicum agere. Quaſi vero excidium ſtatim mereatur, cui opes, mediocritatem excedentes, contigere. Sed pareamus tam duro decreto. Quis vero ſecurim admovebit extirpandæ potentiæ, tanta terrarum ſpatia complexæ, & quam uni aut duobus non adcreſcere totius Europæ intereſt? Germaniæ procerum pars in eam Domum affectu prona; aliqui extra odium; cæteri tantæ moli ſubvertendæ haud quidquam pares. Adſciſcendi igitur ſocii, & quinam alii, quam Galli & Sueci? Nam hi, cum talia *Hippolithus* ſcriberet, omnibus modis hoc agebant, magno apud imperitos adplauſu jactantes, a ſe libertatem Germaniæ vindicari, per Auſtriacos oppreſſam. Aſt incivile fuerat, tantum ab iis laborem gratis exigere. Nec adparebat quæſtor, qui prædam tam accurate in fiſcum redigeret. Quin potius augurantur homines non abſurdi, ſiquidem conatibus hoſtium Domus Auſtriacæ eventus reſpondeat, fore ut Ordines Imperii antiquam illam

illam ranarum querimoniam inſtaurent, quæ pro trabe ciconiam regem erant ſortitæ. Poſt ſublatam Domum Auſtriacam capite tamen non vult deſtitutam eſſe Germaniam. Jubet igitur alium eligi Imperatorem, cui ex locis ſuis communibus ſplendidum virtutum circumponit ſatellitium; ſed ut inani tantum titulo fulgeat, & poteſtate regia deſtitutus directoris & magiſtratus vice fungatur. Atqui talis præſes aut director uſum poteſt habere in aliqua civitate Ariſtocratica, ubi proceres in una urbe domicilium obtinent. Quod ſi nihil præterea poteſtatis ipſi foret conferendum, non video, quorſum omnino Imperatore Germania opus habitura ſit, ubi ad puram Ariſtocratiam ea fuerit redacta. Quantum tamen poteſtati ſui Cæſaris *Hippolithus* ſubtrahit, tantum reditibus ejusdem videtur velle adjicere: Eſurire tantum Principem, turpe foret. Igitur in patrimonium Imperii deſtinantur ditiones Auſtriacorum; & ubi hæ forte non ſuffecerint, Electores jubentur reſtituere abs Carolo IV. ipſis

dona-

donata aut confirmata. Atqui videtur communem hominum indolem ignorare, qui tantis opibus ſubnixum in tantillæ poteſtatis gyrum æquo animo redigi credit. Sed nec poſt exequias Domus Auſtriacæ tam faciles erunt Electores, ut reſtituant, quæ per tria & amplius ſecula quiete poſſederunt. Præterquam enim quod longe hebetiori ſunt ingenio Principes, quam ut capere queant, quæ ſuper reſtitutione bonorum minus recte partorum Confesſionarii crepant, non deeſt Electoribus, quod cæteris Ordinibus reponant. Nam credo non paucis ad tenues ſat caſas foret redeundum, ſi de quibuslibet accesſionibus tam ſuperſtitioſa ratio eſſet reddenda. Ergo æquisſimum fuerit, ut quilibet, quæ diu poſſedit, deinceps quoque retineat. Quarto loco monet *Hippolithus*, confidentiam mutuam inter Ordines reſtituendam, diffidentiam eradicandam. Id quod futurum, ſi gravamina utrinque amica compoſitione e medio removeantur, quorum pleraque e disſidio religionis ortum habent. Atqui iſta jam primo remedio fuerant

rant comprehensa. De constituendo Regimento; Comitiis ob gravia negotia convocandis; de tollendo Consilio Aulico; de parando item exercitu perpetuo, & constituendo ærario militari, cui alendo adhibendæ sint *Annatæ*, quid judicandum sit, quæ mox subjiciemus, indicabunt

§. 4. Enimvero genuinas Reipublicæ Germanicæ rationes investigare, in proclivi fuerit illis, qui ejusdem compagem penitius inspexerint. Scilicet fundamenti loco substernendum, præsentem Germaniæ statum ita legibus publicis, populique adsuetudine firmatum, ut sine convulsione maxima, ac forte eversione Imperii mutari nequeat. Unde & Cæsari omittendos conatus, queis illa resp. ad justi formam regni redigatur; nec Ordinibus ægre ferendum vinculum, quo nunc tenentur, nec plenam & independentem libertatem affectandam, servitium saltem majori eorundem parti allaturam. Nam abrupto præsenti vinculo imbecilliores Ordinum aut validioribus Ordinibus aut exteris sine dubio prædæ cessuri fuerint. Et in hoc consistit illa harmo-

monia inter caput & membra, quæ vulgari Germanorum dictione obſervanda inculcatur. Uti porro ejusmodi Respublicas, quibus irregulare quid ineſt, ante omnia non tam alienis adquirendis, quam tuendis propriis oportet invigilare: ita circa internam concordiam inter tam multos, civium vulgarium ſortem longe ſupergreſſos, retinendam maximus labor. Ad hanc ſumme neceſſarium eſt, ut cuique ſua jura maneant, ac nulli concedatur, ut imbecilliorem posſit opprimere; utque adeo inter diſpares licet opes par ſit omnium libertas, atque ſecuritas. Exoletæ prætenſiones æterno ſilentio damnentur, & uti quisque poſſidet, ita deinceps retineat. Recentes lites interventu potius communium amicorum, quam actione inſtituta componantur. Ne, qui caput Imperii cluet, libertatem Ordinum moliri queat, cavendum eſt, ne communis miles, & loca Ordinum munita ab ipſius arbitrio dependeant. Neceſſarium quoque videtur in republica, ubi ſumma rerum penes unum non eſt, exiſtere perpetuum aliquod con-

consilium ex iis compositum, qui in partem imperii vocantur; ad quod tum præcipua domi negotia, tum quæ cum exteris intercedunt, referantur, ubi, communicatione prius cum singulis facta, commune decretum condatur. Ac in ejusmodi concilii vicem jam fere abierunt Comitia, quæ anno 1663. cœpta per tot lustra continuantur: quæ ut perpetui conventus indolem sortiantur, Germaniæ quam maxime interesse videtur, continendo communi Imperii vinculo, & ad commodam publicorum negotiorum communicationem. Inprimis cavendum, ne pauci quidam vel inter se, vel cum extraneis fœdera ineant, contra quodcunque Imperii membrum valitura. Quod si illa adversus alios tendant, prospiciendum, ne ista occasione Germania bello involvatur. Tum orto cum exteris bello haut concedendum, ut unus & alter peculiariter sibi consulere, & neutras sequi partes possit; sed quodlibet Imperii membrum, ubi ab altero impetatur, omnium viribus protegendum, etiam illorum, qui remotiore situ longe a periculo abesse sibi videntur. Providendnm quoque, ne exteri Germaniæ

sese

ſeſe negotiis immiſceant, ac ne ullam amplius iſti particulam decerpant. Quin & obſtandum, ne unam atque alteram vicinarum regionum potentior, & dilatandorum finium avidus hoſtis abſorbeat, unde Germaniæ latus invaſioni nudetur. Si tale quid tentari adparuerit, mature defenſio adornanda, & eorum ſocietas quærenda, quorum itidem intereſt, ne unius gliſcens nimium potentia cæteris prægravis fiat. Ac prout vicinorum res militaris ſeſe habet, ita & mature idonea, quæ opponi queant, arma paranda, ne poſt irruptionem jam factam delectus ſint inſtituendi, ſerum vaſtatis jam late finibus remedium. Denique ne qui opinionibus circa ſacra diſſident, per importunum in religionem ſtudium concordiam Germaniæ turbent, accurate ſervanda ſunt, quæ ſuper iſto negotio leges publicæ conſtituunt; ac inprimis qui Romanos ritus ſequuntur, Proteſtantes pari ſecum jure frui ægre ne ferant, ac profanum juxta noxiumque judicent, ad eos ſubvertendos vi aſtuve irrumbere, qui non minore ſtudio ad communem patriam ornandam defendendamque incumbunt; certo perſuaſi, oppreſſis Proteſtantibus, cæteros quoque in ſervitium trahendos.

F I N I S.

Restauro del Libro
Badia
di
Cava